

403.03/232

T. B. L. Arşivi

MİMAR SİNAN

İÇİNDEKİLER

T.B.L.

ARŞIVI

4	Büyük Üstadın mesajı	H. ÖRS
7	Üçlü intizam	N. EHEMEN
10	Mason mükellefiyetleri	Anderson Nizanuzamesinden
18	Landmarklar	B. TEMEL
26	Konsekrasyon	M. ERBUDAK
43	Spekülatif masonluğun başlangıcında İngiltere	F. ÇELTİKÇİ
57	Fran-Masonluk'ta benzetmeler ve benzeşimler	M. C. DURU
64	Masonluk ve yardım	(★)
65	Karşılıksız sevgi	C. M. ALTAR
69	Albert Schweitzer'den	N. OSMAY
71	Mimar Sinan	İ. İŞMEN
84	Ahilik	T. SANER
90	Anglo - Sakson masonluğu ritüelleri	G. KARDAM
101	İç haberler	Yayın komitesi
103	Dünyadan haberler	(☆)
105	Yankılar	(☆)
107	Tanınmış büyük masonlar	(■)

MİMAR SİNAN

**Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnanıyorsanız, mutlaka yenersiniz.**

Kur'ân-ı Kerimden

Sahibi ve mes'ul müdürü :
Fuat RAMAZANOĞLU

Yazı işleri müdürü :
Fikret ÇELTİKÇİ

YAYIN KOMİTESİ

Şinasi BARUTÇU
Fikret ÇELTİKÇİ
Nafiz EKEMEN
Macit ERBUDAK
Mukbil GÖKDOĞAN
Hayrullah ÖRS

Kapak kompozisyonu : Şinasi BARUTÇU

NURETTİN UYCAN MATBAASI — İSTANBUL 1967

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.
Yılda dört sayı olarak çıkarılır.

YIL : 1

Nuruziya sokağı 25, Beyoğlu. Tel : 49 47 53

SAYI : 2

İÇİNDEKİLER

4	Büyük Üstadın mesajı	H. ÖRS
7	Üçü intizam	N. EKEMEN
10	Mason mükellefiyetleri	Anderson Nizamnamesinden
18	Landmarklar	R. TEMEL
26	Konsekrasyon	M. ERBUDAK
43	Spekülatif masonluğun başlangıcında İngiltere	F. ÇELTİKÇİ
57	Fran-Masonluk'ta benzetmeler ve benzeyişler	M. C. DURU
64	Masonluk ve yardım	(★)
65	Karşılıksız sevgi	C. M. ALTAR
69	Albert Schweitzer'den	N. OSMAY
71	Mimar Sinan	İ. İŞMEN
84	Ahilik	T. SANER
90	Anglo - Sakson masonluğu ritüelleri	G. KARDAM
101	İç haberler	Yayın komitesi
103	Dünyadan haberler	(☆)
105	Yankılar	(☆)
107	Tanınmış büyük masonlar	(■)

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJI

Kardeşlerim,

Mimar Sinan locasının kuruluşundan sonra kendini daha da fazla hissettiren büyük bir eksliğimiz var:

Eski belgeleri, resimleri, hâtıraları içinde toplayan bir arşivimiz yok. Bunu mazur gösterecek çeşitli sebepler ileri sürülebilir, ama itiraf edelim ki kayıtsızlık ve önem vermeyişin payı hepsinden fazladır. Eski kitap satan dükkânlarda sık sık, üzerlerinde sahiplerinin adları

yazılı kitaplarımıza, hattâ bazı eski locaların evrakına raslamıyor, ya da bunların satılmış olduklarını sonradan haber alarak üzölmüyor muyuz? Meselâ bundan beş altı yıl önce, eski localardan birinin iki sandık dolusu evrakı Sahafklar çarşısında satılmış ve, herhalde yalnız tecessüs hissine kapılan, ya da bunlarda bizleri suçlayacak şeyler bulunabileceğini umanın birinin eline geçmiştir. Şurasını kaydedelim ki, ne dün, ne de bugün Türkiye'de masonluğun gocunacak bir tarafı olmamıştır; üzüntümüz sadece, bizler için değerli yadigârların böyle dağılması ve yok olmasıdır. Bu kitap ve belgelerin, ebediyete intikal etmiş olan kardeşlerimizin, ne yazık ki, değer bilmez mirasçıkları tarafından satıldıkları bir gerçektir. Bunların arasında, daima saygıyla andığımız ve anacağımız merhum bir üstadımızın oğlunun bile bulunduğunu söylersem, kardeşlerimin de benim gibi üzüntü duyacaklarından eminim.

Ama, bütün bunlara rağmen, henüz her şeyin kaybolmadığı kanısındayım. Eğer kardeşlerimiz, ellerinde bulunan her çeşit eski evrakı, resimleri, diplomaları, davetiyeleri, kitapları v.s. Büyük Kâtipliğe tevdi edecek olurlarsa, çok geçmeden, hiç de küçümsenmeyecek bir arşiv meydana gelebilecektir. Bunlar arasında kardeşlerimin ellerinden çıkarmak istemeyecekleri yadigârların bulunacağı tabiidir; ama bunların fotokopilerinin arşivimize girmesi maksada yeteceği gibi, asıllarının kaybolması halinde, hiç değilse kopyalarının kalabilmesini sağlayacaktır. Yalnız şunu

unutmamamız yerinde olur: Hepimiz ölümlüyüz ve bizden sonrakilerin de bizim gibi düşüneceklerini kimse temin edemez.

Almanya'da locaların arşivlerinin ve müzelerinin Naziler tarafından yok edildiklerini biliyoruz, ama harp biter bitmez, hattâ normal hayat henüz başlamadan Alman masonları bu derleme işine giriştiler ve Bayreuth'daki müzelerini bile yeniden kurdular. Kardeşlerimin yardımlarıyla bizim de bu işi, kendi çapımızda, başaramamamız için hiç bir sebep yoktur sanırım.

Bundan başka, yerli ve yabancı eski gazete ve dergilerde, ya da başka yerlerde, Türkiye masonluğu ve masonları üzerine yazılmış, ister lehte, ister aleyhte olsun, makale, haber v.s. ye rastayan kardeşlerimizin bunları da bildirmeleri, Mimar Sinan locasının çalışmaları için çok faydalı olacaktır.

Kardeşlerim, her kurum geçmişteki olayları bilmek, tecrübelerini unutmamak zordur, yoksa emeklerinin çoğunu, eskiden yapılmış hataları tekrarlamakla harcar. Kurumların hafızaları arşivleridir. Bu bakımdan kardeşlerimin bu işte bize yardımcı olmalarını rica ediyorum.

Hayrullah ÖRS
B ü y ü k Ü s t a t

ÜÇLÜ İNTİZAM

Naffz EKEMEN

B ü y ü k K â t i p

Her şeyden önce millî olan, ve çalıştığı memleketin kanunlarına riayet-kârlığı tabii olduğu kadar, masonluk disiplini ve intizamı bakımından da meşrut bulunan her obedyansın dünya kardeşlik zinciri içinde hak ettiği mevkiî işgal etmesi için ÜÇLÜ İNTİZAM dediğimiz kaidelere riayet etmesi ve bunun icaplarından bir an dahi olsun ayrılmaması lâzımdır.

«Üçlü İntizam» tabirinden maksat nedir ?

Bu mefhumla :

1. — Azanın intizamını,
2. — Azanın teşkil ettiği locaların intizamını,
3. — Locaların teşkil ettiği Büyük Locanın intizamını adlandırmak istiyoruz. Bu intizam unsurları birleştiginde muntazam bir mason obedyansı vücut bulur; bu üç unsurdan biri mevcut olmazsa - gerek kuruluş sırasında, gerek kuruluştan sonra - üç ayağa dayanan İNTİZAM konusu yıkılır.

Azanın intizamı :

Masonluğa girmenin, diğer cemiyetlere girmekten farklı tarafları vardır. Dünyanın her yerinde, mason olmak isteyen kişiden, erkek olması,

yirmi bir yaşını doldurmuş bulunması, iyi şöhret sahibi olması, ahlâk ve faziletle tanınmış ve her türlü şüphelerden uzak bulunması, masonluk mefkûresini anlamasını sağlayacak derecede bir tahsil ve kültür sahibi bulunması, kimseye muhtaç olmaksızın şerefle yaşamağa ve vecibelerini ifaya kâfi bir gelire sahip olması, hülâsa her türlü fikrî ve bedenî kusurdan arıklanmış hür, iyi, ruh asaletine erişmeğe ehil bir insan olması ve herşeyden evvel bir ULVİ VARLIĞA inanması şartları aranır. Bu vasıfları haiz olan kimseye, muntazam bir locada usulü dairesinde yapılan kabul töreniyle masonluk sıfatı verilir. Bu kimse, mason olmak için kendisinden aranan şartları muhafaza ettiği, ve muntazam bir locada aza olmakta devam ettiği müddetçe muntazam masonudur. Bu vasıflardan her hangi birini kaybettiği ve bilhassa muntazam olan bir locadan ayrıldığı andan itibaren, o kimse artık muntazam mason olmaktan çıkmıştır.

Locaların intizamı :

Bir locanın muntazam olması için, mutanzam bir locaya intisabını muhafaza etmiş en az yedi üstat birader tarafından kurulması ve muntazam olan bir Büyük Locadan kurulmuş patentini haiz bulunması lâzımdır.

Muntazam localardan ayrılmış, ve hiç bir locaya intisabı bulunmayan, bu itibarla artık muntazam mason telâkki edilmelerine imkân ve mesâğ kalmayan biraderlerin - sayısı ne olursa olsun - kuracakları topluluğun adı muntazam mason locası değildir. Masonluk buna «Clandestin - gizli» loca ismini vermektedir ki, bu topluluğun kardeşlik zinciri içinde yeri yoktur. Bu topluluk, masonluğun bazı şekillerini ve törenlerini kendi kendisine tatbik eden alelâde bir cemiyetten farksızdır. Tabiidir ki, bu topluluğa kurulşundan sonra giren kimseler de - ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar - muntazam mason sıfatını ikisap edemezler; bu aldatılmışlar» da, ilânihaye, «clandestin - gizli» mason kalmağa mahkûmdurlar.

Bir loca, muntazam localara mensup yedi üstat birader tarafından kurulup, kendi muntazam büyük locasından kuruluş beratını alarak, muntazam bir loca halinde çalışmağa başladıktan sonra da muntazam büyük locasından ayrılır, veya sinesinde muntazam mason sıfatını artık haiz olmayan azayı barındırırsa, ve nihayet mahiyeti ne olursa olsun, muntazam olmayan veya intizamını kaybetmiş bir teşekkülle münasebette bulunursa, muntazam olmaktan çıkar, «clandestin - gizli» mason telâkkisi çerçevesi içine girer.

Büyük Locaların intizamı :

Büyük localar ya muntazam bir büyük loca tarafından kurulmuş, veya tanzim edilmiş, ve nihayet muntazam bir büyük locaya mensup munta-

zam üç locanın bir araya gelmesi şartıyla teşekkül etmiş oldukları takdirde, menşe bakımından muntazam telâkki olunurlar.

Bir büyük loca, sinesinde, intizamını kaybetmiş locaları muhafaza ettiği; veya azası meyanında gayrı muntazam gizli masonların bulunduğu locaların çalışmasına müsamaha ettiği; ve nihayet, mahiyeti ne olursa olsun, muntazam olmıyan, intizamını kaybetmiş, ve sinesinde clandestin - gizli masonları barındıran bir teşekkülle münasebette bulunduğu takdirde muntazam olmaktan çıkar, «clandestin - gizli» büyük loca olur. «Büyük loca olur» tabiri, bir lisan sürçmesidir; bu teşekkül masonik bir teşekkül değildir ve kendisinin muntazam obedyanslar arasında hiç bir yeri olmasına da imkân yoktur.

Bu konular mütearife kadar basit, sarih ve sadedir, ve o nisbette de kesindir. Türkiye Büyük Locası ,bilgisizliğin verdiği bir fütursuzlukla seneler boyunca bu ÜÇLÜ İNTİZAM kaidesine riayet etmemiş olmanın biriktirdiği acılardan ders almış, ve ÜÇLÜ İNTİZAMI'ni kurmuştur, bu ÜÇLÜ İNTİZAM kurulduktan sonradır ki, Türk masonluğu büyük inkişaf-lara mazhar olmuş, kendisinin lâyük olduğu mevkie yerleşmiştir.

Bu ÜÇLÜ İNTİZAMI muhafaza etmek, bütün Türk masonlarının millî vazifesidir. Bu vazife şerefle, vakarla, ciddiyetle ve tereddütsüz ifa edilecektir.

N. EKEMEN

MASON MÜKELLEFİYETLERİ

Anderson
Nizamnamesi'nden

Birinci Mükellefiyet :

Allah ve Din Hakkında

Mason olan, bu hakkın tasarruf şartı olarak ahlâk kanununa uymak zorundadır; şayet bu sanatı hakkiyle anlıyorsa, o hiç bir zaman mantıksız bir athée (= dinsiz) veya mukadderata kayıtsız bir imansız olmayacaktır. Eski zamanlarda masonlar buldukları memlekette veya millet nezdinde hangi din cari ise o dinden olmakla mükellef tutulurlardı. Fakat bu gün artık her biri şahsî kanaat veya itikatlarıyla başbaşa bırakmak ve sadece bütün insanların üzerinde müttefikan mutabık kaldıkları o bir tek dine bağlanmaları; yani mensup buldukları mezhep ve itikatları noktâi nazarından ne suretle tefrik edildiklerine bakılmaksızın, iyi doğru ve dürüst, başka bir deyimle şerefli, afif ve namuslu kimselerden olmaları mecburiyetinin vazedilmesi daha isabetli bir yol telâki edilmektedir. Bu sayede, masonluk, müebbeden birbirlerinden uzak kalmaları mukadder olanlar arasında bir birleşme merkezi ve insanlar arasında hakikî dostluğun tesisine imkân veren bir vasıta haline girmiş bulunuyor.

İkinci Mükellefiyet

Yüksek ve Aşağı Kademelerdeki Otoriteler Hakkında

Mason, ikamet ettiği veya çalıştığı mahaldeki mülki idarenin muti bir tabiidir; hiç bir zaman milletin sulh ve saadeti aleyhinde entrikalarda, gizli tertiplerde ve suikastlerde parmağı olmayacağı gibi, aşağı kademelerdeki otoritelere karşı dahi «saygı» kaidelerine aykırı şekilde hareket etmez; Masonluk, harpler, kan dökmeler ve kargaşalıklardan daima zarar görmüş bulunduğu için sulhseverliklerinden ve sadakatlerinden dolayı eski zaman kralları ve prensleri bu tarikat mensubini teşvik ve teşci hususunda gayet mütemayil görünmüşlerdir. Masonlar, muhasımlarının safsata ve mugalatalarına böylelikle daima amelî şekilde cevap vermiş olmakla bu kardeşlik cemiyeti şeref ve itibar bakımından yükseltmek suretiyle sulh zamanlarında daima gelişirdi. Şöyle ki, şayet biraderlerden biri devlet aleyhine muhasım veya asi vaziyetine düşmüş bulunursa, o, bedbaht bir kimse telâkki edilerek hakkında ancak acı ve teessür duymakla beraber bu isyan hareketinde onun ne teşvik ne de tasvip görmesi caiz değildir; ve sadık kardeşlik teşkilâtının bu biraderin isyanını veya hasımlığını her ne kadar tecviz etmediğini bildirmesi gerekiyorsa, ve böylelikle o andaki hükümetin siyasî alınganlığına ve adavetine mahal verilmemesi mecburiyetinde ise de - şayet, ayrıca ika ettiği bir cürmü yoksa - o birader locadan katiyen ihraç edilmeyeceği gibi, teşkilâtla olan münasebetlerinin dahi izalesi hiç bir vecih ve surette mümkün değildir.

Üçüncü Mükellefiyet

Localar Hakkında

Loca, masonların toplandıkları ve çalıştıkları bir yerdir. Bu itibarla, usulen müteşekkil masonlar cemiyeti olan o topluluğa loca denir. Bunlardan birine mensup olan her biraderin, dahili ve umumî talimatnamelerine riayet etmesi gerekir. Bir loca, hususî veya umumî olarak toplanabilir. Bunu yakinen anlamak için en iyi çare, locanın müdavimi olmak ve umumî talimatnameyi veya büyük locanın talimatnamelerini mütalâa etmektir. Kadim zamanlarda ne üstat, ne de mensubinden bir kimse, toplantıda bilhassa isbatı vücut etmeleri için kendilerine tebligatta bulunduğu zaman, şiddetle muahaze edilmek ihtimali muvacehesinde gelmemezlik edemezlerdi, meğer ki, üstat veya nazırlardan biri bu ademi mevcudiyetin

mübrem bir mecburiyet tahtında vaki olduğuna kanaat edinmiş bulun-
sunlar.

Bir locaya aza kabul edilecek kimselerin iyi ve namuslu, hür doğmuş
ve olgun, ketumiyete riayet edebilecek bir yaşta bulunan, köle veya ka-
dın olmayan, ahlâk düşkününü ve rezilâne hayat yaşamayan, bilâkis iyi şö-
ret sahibi şahsiyetlerden olmaları gerekir.

Dördüncü Mükellefiyet

Ustalar, Nazırlar, Loca Mensubini ve Çıraklar Hakkında

İşverenlerin iyi hizmet görmeleri, biraderlerin mahcup düşmemeleri ve
asil santın hakir görülmemesi için masonlar arasında tercih keyfiyeti
sadece hakikî kıymet ve şahsî liyakat esasları üzerine inşa edilmiştir. Bu
itibarla, bir usta ve bir nazırın kıdemine göre değil, sırf liyakatı esas
göz önünde tutularak intihap edilmesi gerekir. Bütün bu hususların yazı-
yla ifade edilmesi imkânsızdır, şöyle ki, her birader intihap edildiği mev-
kide hazır bulunmalı ve bütün bunları bu kardeşlik cemiyetine has olan
şekilde öğrenmelidir. Yalnız namzet olacak kimse şunu iyice bilmelidir
ki, bir ustanın kendine verilecek bir işi bulunmadıkça; ve sanatı öğrenmek
suretiyle ustasının işverenine hizmette bulunmağa muktedir, çıraklığa
kabülüne ve bulunduğu memleket âdetlerinin gerektirdiği yılları doldu-
rup müddetin hulfülünde kendisinin locaya alınmasına mani teşkil ede-
cek bedeni herhangi bir malûliyeti veya kusuru olan bir genç değilse, hiç-
bir ustanın onu «çirak» olarak kabul etmesine asla cevaz yoktur. Ayrıca
bu gencin namuslu ana babadan olması ve böylelikle istenen özelliklere
sahip bulunması takdirinde, liyakat derecesine göre sırasıyla: loca nazırlı-
ğı, loca üstadı muhteremliği, sonra büyük loca nazırlığı payesine erişmesi
daima mümkündür. Hiç bir birader refiklik devresini bitirmeden nazırlı-
ğa, nazırlıktan geçmeden üstadı muhteremliğe; loca üstadı muhteremliği
vazifesini ifa etmedikçe büyük nazırlığa ve intihabından evvel refiklik
yapmadıkça ve aynı zamanda doğuştan asil olmadıkça veya locaların tak-
dirince bilhassa büyük liyakat sahibi addedilmedikçe büyük üstatlığa
seçilmesine izin yoktur. Büyük üstatlık vazifesini daha iyi, daha huzur-
la ve daha şerefli bir şekilde yürütmesine yararlı olmak üzere yardımcı
intihap etmek hak ve salâhiyeti büyük üstada verilmiştir. Şöyle ki, inti-
hap edilecek büyük üstat yardımcısının evvelce bir locada, üstadı muhteremlik
etmiş olması şarttır. Büyük üstat muavini, büyük üstadın sa-
lâhiyetlerine sahiptir. (Büyük üstat bulunmadığı veya bir levhayla el
koymadığı takdirde).

Kadim locanın yüksek ve aşağı kademedeki idarecileri olan bu zevata işgal ettikleri makamlarda eski mükellefiyetler ve talimatnameler hükümlerine göre bütün biradeler tarafından tevazu, saygı ve istekle itaat edilecektir.

Beşinci Mükellefiyet

Mason Locasının Mesai Esnasında İdaresi Hakkında

Tatil günlerinde kendilerine şeref ve iftihar getirecek surette yaşamalarını ve memleket kanunları veya ananeleri neticesinde teessüs etmiş belli zamanlara riayet edilmesini mümkün kılmak üzere bütün masonlar iş günlerinde namuskârane mesai sarfederler.

Ustalar arasında en mahir olanı işveren hesabına yapılan çalışmanın usta veya kalfası namı altında o işe bakmağa intihap ve tayin edilir ve muameleyhe maiyetinde çalışanlar tarafından «üstât» diye hitap edilir. Mason locaları mensubini her türlü kötü ve nezaketsiz lisan kullanmaktan sakıncakları gibi, birbirlerine yakışık almaz namlarla hitap etmeyip yekdiğerine «birader» diye hitap edeceklerdir. Locanın içinde olsun, dışında olsun daima nezaketle hareket edeceklerdir.

Yeter derecede hüner sahibi olduğunu bilen üstât, işveren için yapılan mesaiyi mümkün mertebe makuliyet dairesinde yürütecek ve işi sanki kendi işiymiş gibi bütün bilgi, hüner ve meharetini kullanarak ve hiç bir biradere veya çırağa istihkakından fazla ücret vermiyecektir.

Gerek üstât, gerekse hak ettikleri ücretleri almış bulunan masonlar İşverene karşı sadıkane ve vefakârane bağlı bulunacaklar ve mesailerini, götürü olsun, gündelikle olsun, namuskârane ifa ve ikmal edecekler; gündelikle yapılması âdetten olan işlerin götürü olarak yapılmasını kabul etmeyeceklerdir.

Hiçbir mason biraderin refah ve ikbali karşısında haset duymıyacaktır ve o birader mevzu bahis mesaiyi hüsnü intaca muktedir olduğu takdirde onun ayağını kaydırarak yerine geçmek suretiyle onu işinden mahrum etmeyecektir. Zira, o mesaiye ilk başlamış olanın plan ve projesiyle ünsiyet peyda etmedikçe o işi hiç bir kimsenin işveren nefine aynı başarıyla sona erdirmesi mümkün olamaz.

Üstadın maiyetinde nazırlığa intihap edilen birader, üstada karşı olsun, loca mensubinine karşı olsun, daima sadıkane ve vefakârane hizmet-

te bulunacaktır. Ustadının gaybubetinde işverenin işine daima ihtimamla nezaret edecek ve onun menfaatini kolaylaştıracaktır; biraderleri ise kendisine itaatle mükellef bulunacaklardır.

İstihdam edilen bilumum masonlar ücretlerinden dolayı şikâyet etmeksizin ve kafa tutmaksızın bunları tekabbül edecekler ve işin hitamından evvel, işi terk etmeyeceklerdir.

Ferasetsizlik yüzünden malzemenin bozulmamasını ve biraderine sevginin artmasını ve devamını teminen bu işe daha genç bir birader de yetiştirilecektir.

İşte kullanılacak bilumum aletlerin büyük loca tarafından tasvibi şarttır.

Masluğa has mesaide masonluğa kabul edilmemiş hiç bir işçi kullanılmayacaktır; mübrem ve müstacel bir ihtiyaç karşısında bulunmadıkça hiç bir mason da hür olmayanlarla bir arada çalışmayacaktır. Keza işçilere ve kabul edilmemiş masonlara öğretecekleri iş, hiç bir zaman bir biradere ve camiamız mensubinine öğretilmesi gerektiği şekilde olmayacaktır.

Altıncı Mükellefiyet

1 — Locanın Toplu Bulunduğu Esnada Tavrı Hareket Hakkında

Üstattan izinsiz hususî komiteler kurmağa veya aranızda konuşmağa mezun değilsiniz. Sadetten hariç ve ileri geri, yersiz sözler sarfetmeyeceksiniz. Üstadın veya nazırların, veya üstada hitap etmekte olan bir biraderin sözünü kesmeyeceksiniz. Kezalik, locanın ciddî ve vakur mesaisi esnasında güldürücü, alaycı ve şakacı sözler söylemeyecek, velhasıl ciddiyetle gayrı kabili telif bir tavır ve hareket takınmayacaksınız ve hiç bir bahaneyle yakışsız ve edebe aykırı tavır ve hareket takınmayacaksınız ve hiç bir bahaneyle yakışsız ve edebe aykırı lisan kullanmayacaksınız. Bilâkis üstada, nazırlara ve biraderlerinize karşı daima lâzım gelen hürmeti göstermekte kusur etmeyeceksiniz. Herhangi bir şikâyet vukuunda, şikâyet mevzuunun, bu gibi ihtilâfların mercii olan locaya intikal ettirilmesi gerekir, meğer ki, bu arada işverene ait işin görülmesine mâni olunmuş olsun. Bu takdirde, bahis konusu hâdise hususî surette doğrudan doğruya istinafen büyük locaya havale edilir. Suçlu görülen birader şayet ihtilâf istinaf yoluyla Büyük Locaya intikal ettirilmiş bulunuyorsa, bu kabil ihtilâfların ait olduğu ve salâhiyettar hâkimleri bulunan locanın karar ve

hükümlerine uymak mecburiyetinde kalır. Fakat, alelîtlak masonluğın alâkâdr mahiyette meseleler ve ihtilâflar münasebetiyle, loca tarafından mübrem telâkki edilmedikçe hiç bir zaman kanunî takibat cihetine gidilmeyecektir.

2 — Loca Mesaisi Kapandıktan Sonra ve Henüz Biraderler Dağılmadan Evvel Tavır ve Hareket Hakkında

Birbirinize elinizden geldiği kadar izaz ve ikramla masumane bir neşe ve şenlik içinde gönlünüzün istediği kadar eğlenebilirsiniz, fakat her türlü ifrattan kaçınmalısınız. Hiç bir biraderi arzusu hilâfına içmek ve yemek yemek hususunda zorlamamalısınız; gitmesi gereken yerleri varsa hareketine engel olmamalısınız, rahat ve serbest sohbete mâni olacak veya hakaretâmiz telâkki edilebilecek mahiyette söz ve hareketlerden iğtinap etmelisiniz; zira, bu gibi suni hareketler ahengimizi bozar ve memduh maksatlarımızı mahveder. Bu itibarla, sahsî mahiyette her türlü münaza ve kırgınlıklara ve daha da fenası: Din, milliyet ve devlet siyasetiyle alâkalı münakaşa ve kavgaların loca eşîğinden girmesi katiyyen caiz değildir. Zira, bizler mason sıfatını haiz ve anıfüzzikir Katolik mezhebi müntesibinden bulunmakla beraber, aynı zamanda, bütün milletler, ırklar, lisanlar ve lehçeler mensubini kimselerdeniz ve hiç bir zaman menfaatimiz için, mazide faydalı olmadığı gibi, istikbalde de olmayacağı muhakkak olan her türlü politika oyunlarına alet olmamak azim ve iradesindeyiz. Bu husustaki mükellefiyet daima sıkı sıkıya hatırlatılmış ve harfiyen riayet edilmiştir. Bahusus, İngilte'de reformation veya bu milletlerin Roma ümmetinden infikâk ve itizalinden beri daha sıkı bir suretle tatbik ve infaz ede gelmiştir.

3 — Yabancıların Bulundumadığı Bir Mahalde, Fakat Loca Toplantısı Dışında Buluştukları Zamanlarda Tavır Hareketleri

Birbirinizle nazikâne bir eda ile selâmlaşacaksınız ve sizlere öğretileceği veçhile biribirinize «Kardeşim» diye hitap edeceksiniz. Yekdiğeriniz için münasip ve faydalı göreceğiniz talimat ve bilgiyi yekdiğerinize geçireceksiniz, lâkin bunu yaparken kimse tarafından göze çarpmamağa ve işitilmemeğe itina edeceksiniz; keza, bunu yaparken aşırı bir raddeye vardırmak suretiyle biribirinizi izaç etmemeğe itina edeceksiniz. Her hangi bir biradere karşı, hattâ mason olmayan bir kimseye karşı dahi riayet etmekle mükellef bulunduğunuz hürmet kaidelerinden asla inhıraf etmeyeceksiniz. Zira, her ne kadar bütün masonlar kardeş sıfatiyle eşitseler

de, her halü kârda sinesine almış olduğu şahıstan masonluğun şeref kazanması mevzubahis olmaz; daha doğrusu, masonluk, masonluğa intisap edenin şeref ve itibarına bir kat daha ilâve eder, bahusus ki, lâıyk olanlara şeref ve itibar bahşeden bu kardeşlik cemiyeti yararına çalışmakla bu şeref ve itibara hak kazanmış ve yakışık almaz kötü tavrı hareketlerden sakınmışsa.

4 — Mason Olmayan Yabancıların Huzurunda Tavrı Hareket

Sözlerinizde, tavrı hareketinizde öyle ihtiyatlı olmanız lâzım gelir ki, en zeki ve nüfuzlu görüşlü yabancıların dahi bilmemesi gereken hususâtı keşfe ve öğrenmeğe muvaffak olmasın; ve bazen bir muhavereyi başka mevzulara intikal ettirmeniz gerekebilir ki, muhterem kardeşlik cemiyetinin şerefi için bunu ihtiyatla idare edeceksiniz.

5 — Evinizde ve Muhitinizde Gereken Tavrı Hareket

Ahlâk sahibi ve âkıl bir insana yakışır şekilde hareket edeceksiniz Bil-hassa, kendi vicdanınızı olduğu kadar kadim cemiyetimizinkini yoklamak suretiyle, burada izah ve tafsiline cevaz olmayan sebeplerden dolayı lo-cayı alâkadar eden meseleler hakkında ailenizi, dostlarınızı ve komşularınızı malûmattar kılmamanız gerekir. Keza, loca mesailerinden sonra toplantılarınızı çok geç saatlere kadar devam ettirmemek ve evinizden çok uzun müddet uzak kalmamaya itina etmekle sıhhtinizi kollamalısınız; ve nihayet oburluk ve sarhoşluktan tevakkî etmekle ailelerinizin ih-mal edilmemelerine, zarardide olmamalarına ve bizzat kendinizin de çalışamayacak hale düşmemeniz hususuna itina göstermelisiniz.

6 — Yabancı Bir Biradere Karşı Tavrı Hareket

Onu, basiretin âmir olacağı, o suretle ihtiyatlı ve mahirane bir şekilde imtihan edeceksiniz ki, mason olduğunu iddia eden her hangi cahil bir sahtekârın oyununa kurban gitmeyesiniz. Onu istihkar ve istihfafla def edeceksiniz ve ona sırlarımıza ait en küçük bir emare dahi vermemeğe dikkat ediniz. Fakat onun hakiki bir birader olduğunu keşfeder etmez ona karşı gerektiği şekilde biraderane sevgi ve saygı göstereceksiniz; şayet müzayakada ise, sıkıntısını gidermek için elinizden geleni yapacaksınız, aksi halde, sıkıntısından kurtulması için ne yapılması lâzımsa onu o yola isale etmelisiniz veya bir işe alınması için gereken tavsiyelerde bulunmalısınız. Fakat hiç bir zaman kudretiniz, kabiliyet ve imkânlarınız fevkinde bir şeyler yapmakla mükellef değilsiniz; ancak bir biraderi,

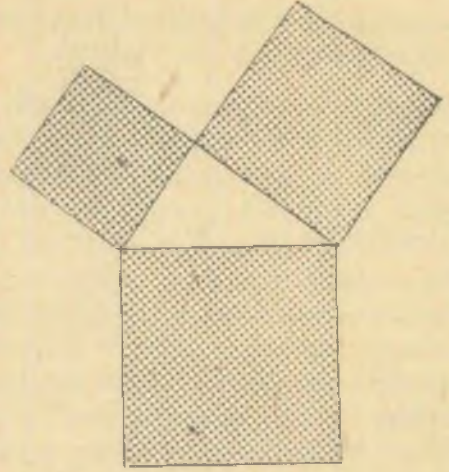
aynı durumda bulunan ve fakat mason olmayan diğerk bir fakire tercih etmeniz sizin için bir vazifedir.

En son olarak, şunu da bilmelisiniz ki, gerek işbu mükellefiyetlere, gerekse sizlere sair vasıtalarla tebliğ olunacaklara riayet etmek mecburiyetindediniz; ve bunu yaparken bu kadim kardeşlik cemiyetinin temel kubbesinin anahtarını, çimento ve şan ve şerefini teşkil eden KARDEŞLİK SEVGİSİNİ geliştireceksiniz; her türlü iftira, dedikodu ve çekıştirmelerden kaçınacağınız gibi, başkaları tarafından da namuslu bir biraderin namus ve haysiyetine herhangi bir leke sürülmesine asla müsaade etmeyeceksiniz; onun namusunu ve selâmetini, sanki kendinizinkini korurcasına, müdafaa edeceksiniz; fakat bundan fazlası sizden istenemez. Şayet aranızdan biri sizi zarardide eder veya incitirse, her memlekette eslâfımızın tatbik edegeldikleri pek şayanı takdir bir usule müracaat ederek, ya kendi locanıza, ya onun mensup olduğu locaya başvuracaksınız ve bunlardan her hangi biri vasıtasıyla sırasıyla Büyük Locanın her üç ayda bir vaki toplantılarına ve daha sonra da Büyük Locanın senelik toplantısına müracaatta bulunabilirsiniz. Davanın başkaca hal ve faslına imkân olamayacağı kat'i olarak anlaşılmadıkça, asla adli takibat cihetine gitmeyiniz ve masonluk camiasına ait vazifelerinizi daha şevk ve başarıyla görmeyinizi mümkün kılmak için yabancılarla mahkemeye düşmemenizi veya açılmış bulunacak davaların serian intacını temin hususunda üstat ve biraderleriniz tarafından size verilecek hakkanî ve dostane mütalâa ve tavsiyeleri sabırla dinleyerek, onlara mütavaat edeceksiniz. Fakat şayet ihtilâf veya dava mason caiması mensubini iki birader arasında ise, üstat ve biraderlerin hayırhahane tavassutlarını teklif etmeleri gerekir ve bu tavassut teklifi münazaa halinde bulunan tarafeynce şükranla kabul olunmalıdır. Mamafih, bu tahkim şartı, nakabilitatbik addedilmesi halinde birbirleri aleyhinde her ne kadar dava açmaları ve mevzuun mahkemeye intikal ettirilmesi mümkün ise de, bunu usulden olduğu veçhile, herkesin yapacağı gibi değil, fakat birbirine karşı kin ve gazap beslemeden ve kardeşçe sevgiye halel getirecek mahiyette ifade veya hareketlerden sakınarak, yani tarafeyn arasında hüsünüyetin yeniden doğmasını ve neşvünema bulmasını mümkün kılacak surette hareket edilmesi caizdir. Ta ki, masonluğun şefik ve faydalı tesiri, hakikî mason olanlar tarafından minelkadim yapıldığı ve ebede kadar yapılacağı gibi, herkes tarafından müşahede edile.

Âmin, öyle ola !

Anderson nizamnamesi'nden

Landmarklar

Raşid TEMEL

Landmark tabiri land (=toprak), mark (=işaret) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Sözlük manası emlâkin sınırlarını göstermek üzere arazi üzerinde konulan işaretler demektir. Bizim için ise masonluk hududunu tespit eden hususları ifade etmektedir. Masonluğun landmark'ları büyük bir ehemmiyet taşırlar. Böyle olduğu halde hem tatbikatta, hem de anlaşılmasında icap eden alâka ve anlayışı görmemekte, bu sebeplerden dolayı da lüzumlu tesanüt ve özlenen kardeşlik bağları, hattâ ahlâk ve fazilet ilkeleri gereken seviyeye ulaşmamaktadır.

Masonluğun esasını teşkil ettiğinde mutabık kalınan bu landmark'ların tariflerinin bilinmesi her mason için elzemdir. Ancak o zaman bunların neler olabileceğinin cevabını her kes kendi açısından verebilme imkânına sahip olabilecektir.

Mevzuumuzu üç kısma ayırmış bulunuyoruz :

- 1 — Landmarkların tarifi.
- 2 — Landmarklar nelerdir, ve bunlar derlenebilir mi?
- 3 — Çıkan netice.

I — *Tarif* :

En mükemmel otoriteler olarak tanınan bir çok masonik yazarlar, 1858 den zamanımıza kadar *landmarklar* mevzuunda görüşlerini açıklamış-

lardır. Böyle olmasına rağmen bu mevzuu ciddiyetle ele alan herkes masonik landmarkların tarif ve tespitinin kolay bir şey olmadığını kabul etmiştir.

Masonluk tarihinde *landmarklara* dair ilk bahis, 1720 de İngiltere Büyük Locası büyük üstadı George Payne tarafından derlenen umumî nizamlar içinde geçmektedir. Bu nizamların bir maddesinde şöyle denilmektedir : «Her büyük loca masonluğun menfaati ve gerçekten istifadesi için yeni nizamlar tesis etmek, veya bunları değiştirmek salâhiyetine, bünyesinde mevcut kudret ve salâhiyet dolayısıyla, sahiptir. Ancak bu iş yapılırken *landmarkların dikkatle* muhafazası şarttır.» İşte *landmarklar* ilk defa burada ortaya atılıyor.

İngiltere Büyük Locası *landmark* tabirini bu şekilde kullanmış olmasına rağmen landmarkları tarif etmeğe veya bunların neler olduğunu tespiti hiç bir zaman teşebbüs etmemiştir. Bunun sebeini sonradan izah edeceğiz. Ayrıca XVIII. asır masonlarının da bu mevzuda düşünceleri bilinmemektedir. Mamafih XIX. asrın en yüksek masonik otoritelerinin bir çoklarının görüşleri bilinmektedir. Şimdi tarifleri verirken XX. asır görüşleriyle de karşılaştıracacağız. Aksi takdirde eksik iş yapmış oluruz.

1861 de New York Büyük Locası büyük üstadı olan John Simons'un landmark tarifi umumî bir kabul görmüştür. Onun tarifi şöyledir : «Kanun olarak yazılmış veya yazılmamış olsun, hatırlanamayacak kadar eski zamanlarda mevcut bulunan faaliyet prensipleri landmark kabul edilmiştir. Bunlar masonluğun şekil ve mahiyetine uygun olarak teşhis edilmişler ve büyük bir ekseriyet bunların hiç bir suretle değiştirilemeyeceği üzerinde mutabık kalmışlardır. Her Mason bunları en ciddi bir şekilde ve değişmez şekilleriyle tam olarak muhafaza etmekle mükelleftir.»

XX. asır masonik yazarlarından Bernard Jones bakın bu tarif için ne diyor : «Hatırlanamayacak kadar eski zamanlarda mevcut olduğu ispat edilmiş âdetlere, usullere, prensiplere, ananelere ve görüşlere her hangi bir birader umumun tasdikine güvenerek eski olmayan âdetleri de ilâveye teşebbüs etse bile, katiyetle iddia olunabilir ki, bütün dünya masonları bir araya gelse ve bir inanış üzerinde müştereken mutabık kalsalar da bu şekilde yeni bir *landmark* yaratamazlar. Bir *landmark* keşfedilebilir, lâkin yaratılamaz, değiştirilemez, islâh edilemez, düzeltilemez ve nihayet kaldırılamaz. Böylece bütün dünya masonları topluluğu bir landmark yaratamadıkları gibi bir tanesini de yok edemezler.

Meşhur İngiliz ritüelisti William Preston landmarkı, «masonluğun hüviyetini zedelemeyen değiştirilemez» olarak tarif etmektedir. Preston'un bu

landmark anlayışı ise değişiklik ve yeniliklere karşı konmuş bir mania-
dır. Halbuki landmarkların kimse tarafından meydana getirilmediği, on-
ların eskiden de şimdi de mevcut olduğu hatırlanınca, Preston'un endişe-
sinin yersizliği anlaşılır.

Axel Paignant ise İngiltere'de Quatuor Coronti Locasında landmarkları
şöyle tarif etmektedir : «Masonluğun esas bir parçası olan ve onun hüvi-
yetini bozmadan değiştirilmeyen bir şey. «Ayrıca masonluğu da şöyle ta-
rif etmiş: Allegory (Mecaz. Bilhassa ahlâkî sahada bir şeyi öğretmek
veya izah etmek için kullanılan bir hikâye veya tarif) perdesi arkasına
gizlenmiş ve sembollerle tâsvir edilen kedine has bir ahlâk sistemi.» Axel,
mesleğin her prensibinin bir landmark olduğu inancında olup, öğreten
bir allegory, veya tasvir eden bir sembolün landmark olduğunu kabul et-
memekte ve bir landmarkın allegory perdesi arkasına gizlenmiş sembol-
lerle tasvir edilmiş olmayıp, masonluğun kendine has ahlâk sisteminin
bir parçası olduğunu ileri sürmektedir. Yani allegorylerin bize verdiği bil-
gi veya manayı landmark olarak kabul ediyor.

Jones da buna: «Bazı detaylarda hayalî gözüken bu görüş tenkidlerle
karşılaşmış olmasına rağmen, anlayışlı bir düşüncenin cesaretle ortaya
atılmasıdır ki, bir çok masonik kitaplarda uzun listeler halinde verilen
landmarklara nazaran çağımıza daha uygundur.» diyor.

Benim en beğendiğim tarif de Luke Lockwood tarafından verilendir.
Şöyle : «Masonluğun landmarkları onun hudutlarını çizen ve onu olduğu
gibi belirten eski prensip ve tatbikatlar olup, aynı zamanda masonik ka-
nunların da membaini teşkil eder.»

XX. asır masonlarından E.L. Jackman'ın görüşleri de enteresandır ve şöy-
le izah ediliyor : «Kadim landmarkların bir telâkki, bir zihniyet olduğunu
katiyetle müşahade etmekteyiz. Bununla beraber bir çok işlerde olduğu
gibi üzerine elimizi basıp bunlar landmarktır diyemeyiz, fakat mevcudi-
yetlerini de kabul ederiz. Şimdi buna bir misal olarak çocuklarımızın bü-
yümesini, yetişmesini ve tahsilini ele alalım. Onları, sabırlı bir öğretim,
hatalarını tashih, ve gelişen dünlerin meseleleri üzerine uyardımlarla ah-
lâkî, sosyal ve ruhî karakterleri bakımından yüksek seviyeli insanlar
olarak yetiştirmeğe çalışırız. Bunun da landmarklarda olduğu gibi yazılı
bir kanunu yoktur.»

«Büyüdüğümüz zaman bu yetişme devresini düşünecek olursak, şimdiki
ahlâkî ve sosyal karakterimizi tekemmül ettiren, meydana getiren esas
prensiplerin, mefhumların, ideallerin, ve zihniyetin ne olduğunu izah

etmek müşküldür. Bunları tarif çok güçtür, çünkü bunlar bütün sistemimizin iliklerine kadar işleyen bir parçamız haline gelen otomatik reaksiyonlardır.»

Masonluğa girdiğimiz anda yeniden doğduğumuza göre, ham taş olmaktan kurtulup mükemmel taş olarak yerimize oturtulmak için, çocuğumuzun yetişmesindeki gibi, bir tahsil, bir öğrenim ve ilerleme sisteminden geçeriz. İşte bizim landmarkların tatbikatı da buradadır.»

Bir çok tanınmış üstatlar tarafından daha bir çok tarifler yapılmıştır. Biz bu kadarını kâfi görerek ikinci kısma geçiyoruz.

II — *Landmarklar nelerdir, ve bunlar derlenebilir mi ?*

Her masonun landmarklara itaatle mükellef olduğu malumdur. Öyle ise bunlar nelerdir ? Otoriteye dayanan bir tarifi olmadığı gibi, İngiltere Büyük Locası onları tespit etmemiş ve akıllıca davranarak, tarif de etmemiştir. Tekrar Jones'a dönelim ve onun çok güzel ifade ettiği bir hususu dinleyelim :

«İstidlâl edilerek eğer landmarklar bir anayasa ile kabul edilmiş olsalardı, aynı otorite onları ret de edebilirdi. Ama landmarklar değişmezdirler. Binaenaleyh, İngiltere Büyük Locasının fikir beyan etmediği ve tecrübeli masonların anlayamadıkları bir mevzuu kimsenin dogmatize etmesi mümkün görülmemektedir.

Maalesef landmark kelimesini, kat'i bir manası olmayan şeyler için uygun görülen isim ve tarif olarak kullanmak temayülü mevcuttur. Mese lâ ritüelde bir tashih veya yanlış bir tabirin düzetilmesi gibi hallerde «landmarklar tehlikede» gibi itirazlarla karşılaşılmaktadır. Albert Pike de şunları ilâve ediyor : «Hattâ bizi susturmak isteyen bir rahip her şeyi bir landmark olarak kullanmak ister, ama işine gelmeyen şeyleri ise hiç bir zaman landmark telâkki etmez. Umumî tatbikatta âdetlerin, usullerin ve landmarkların bir araya toplanarak bunların hepsinin aynı şey olduğu farzedilmektedir. Bu da böyle değildir.»

Yukarıda bahsedildiği veçhile bir çok kıymetli üstatlar kendilerine göre landmark addettikleri şeylerin listelerini yapmışlardır. Bazı Büyük Localar da bunları kabul etmişlerdir. Bunlar meyanında meşhur Amerikan masonu olan ve zamanımıza kadar bir çok baskıları yapılan Masonik Ansiklopedinin (1858) ilk müellifi olan Mackey'e aittir. Mevcut landmark listelerinin iyi bir numunesini verdiğinden, ve bilhassa Amerika'da fazla taraftarları bulunduğundan bu 25 maddelik landmarkları kısaltmış olarak veriyorum :

- 1 — Tanışma usulleri,
- 2 — Remzî masonluğun üç dereceye taksimi,
- 3 — Üçüncü derecenin efsanesi ki masonluğun benliğini ve hüviyetini tespit eder,
- 4 — Kardeşliğin seçilen bir büyük üstat tarafından idaresi,
- 5 — 8 büyük üstadın imtiyazı :
  - (a) Mesleğin her toplantısına başkanlık etmek,
  - (b) Gayrı muayyen zamanlarda dereceler verilmesi için istisnalara müsaade vermek,
  - (c) Locanın açılması ve toplantının devamı,
  - (d) İsteddiği zaman mason yapmak.
- 9 — Masonların localarda içtima etmesi,
- 10 — Locanın başkan ve nazırlar tarafından idaresi,
- 11 — Her locanın haricîlere kapalı olması lüzumu,
- 12 — 14 Her masonun sahip olduğu haklar :
  - (a) Mesleğin bütün umumî toplantılarına katılabilmek,
  - (b) Loca kararı hakkında Büyük Loca nezdinde temyiz hakkına sahip olmak,
  - (c) Muntazam bütün locaları ziyaret hakkı.
- 15 — Tanınmayan hiç bir ziyaretçinin imtihansız locaya kabul edilmemesi,
- 16 — Hiç bir locanın, başka bir locanın işine karışmaması ve başka Locaların azalarına derece vermemesi,
- 17 — Her masonun mensup olduğu obediânsın kanun ve nizamlarına itaatle mükellef olması. Masonik bir suç olan gayrı muntazamlık halinde de bunlara riayet etmesi,
- 18 — Yeni bir namzedin erkek, kötürüm olmayan, hür doğmuş ve olgun bir yaşta olması şarttır. Bir kadın, bir sakat, bir esir veya esarete doğmuş bir kimse kabul edilmez,
- 19 — 20 Allahın kâinatın Ulu Mimarı olduğuna, ve ölümden sonra müstakbel hayatın varlığına inanmak,
- 21 — Mukaddes kitabın locada bir yeri bulunması,
- 22 — Bütün insanların Allahın nazarında eşit olması ve locada herkesin aynı müşterek seviyede toplanmaları,
- 23 — Masonluk gizli bir cemiyettir ve umuma açıklanmayacak sırlara sahiptir,
- 24 — Masonluk operatif bir sanat üzerine kurulan spekülâtif bir ilimdir. Hazreti Süleyman'ın mabedi cemiyetin sembolik beşiğidir,
- 25 — En üstün landmark ise landmarkların hiç bir suretle değiştirilemeyeceğidir.

Mackey'in listesi düşünceye sevk bakımından faydeli olmasına rağmen mutabakat bakımından çok az esaslı haizdir. Eski yazarlar bu listeden mevsuk ve hakikî diye bahsederlerdi. Lâkin geçen asrın ortalarından bu yana insan aklı çok yol almış, bugün de hem insafılı, hem de zihnen ihtiyatlı olup da bunları teyit edecek çok az mason kalmıştır. Bugünkü temayül landmarkları kabil olduğu kadar aza irca etmektir. Bu azaltmaya rağmen, hangilerinin kabule şayan olacağı hususunda anlaşmanın hakikî ölçüsünün tayini müşküldür. Lâkin şu hususa da işaret etmek mecburiyetindeyiz ki, Mackey'in listesi yirmi bir Amerikan büyük locasında resmen kabul edilmiş olup bu gün dahi kullanılmaktadır.

Albert Pike ve Mackey gibi masonluk âleminin en tanınmış iki üstadının landmarklar hakkındaki görüşlerini tetkik etmek, kendi görüşümüzü tayin bakımından çok faydeli olacaktır. Bu sebeple Pike'in, Mackey'in landmarkları hakkındaki görüşleri çok dikkat çekicidir. Meseleyi aydınlatmak ve kendimizi düşünceye sevk etmek gayesiyle bunların bir kısmını veriyorum :

Landmark 2 — Masonluğun derecelere ayrılması

Lâkin eski masonluk mesleğinde dereceler yoktu. Bunlar takriben 1723 te ihdas edildi, ve bundan kırk sene sonra dahi İngiltere Büyük Locasında bunları kabul etmemiş localar mevcuttu.

Landmark 3 — Üçüncü derecenin efsanesi.

Bu da masonluğa takriben 1723 ten evvel sokulmamıştı. Bu efsanenin doğru olduğuna inananların, iki kralın ve Hiramın da mason olduklarına inanmaları icap eder. O zaman ise efsanedeki olayların vukuundan evvel masonluğun mevcudiyeti gerekir.

Landmark 4 — Masonluğun, büyük üstat denilen ve mesleğin umumî heyeti tarafından seçilen bir baş tarafından idare edilmesi.

1717 de Sayer'in büyük üstat seçilmesinden evvel İngiltere'de büyük üstat bulunduğu dair hiç bir emare mevcut değildir. O günlerde mesleğin umumî heyetini müptediler ve refikler teşkil etmekte idi. Bir refik de büyük üstat seçilebildirdi. Lâkin şimdi bir refikin büyük üstat seçiminde hiç bir rolü yoktur. İngiltere ve İskoçya'da ise Büyük Localar ve büyük üstatlar mevcut olmadan çok evvel masonluk vardı.

Landmark 9 ve 10 — Masonların localarda toplanması ve her locanın bir başkan ve nazırlar tarafından idaresi. (Bunlar şüphesiz landmarklardır.)

Landmark 14 — Her masonun muntazam locaları ziyaret hakkı.

Bugün böyle bir hak mevcut değildir. Hiç bir mason İngiltere'de kefalet olmadan bir locayı ziyaret edemez. Yalnız masonluğu için kefalet değil, aynı zamanda ziyaretçi olarak kabul edilmeye lâyık bir insan olması bakımından da. Aynı zamanda loca azalarının ziyaretçiye itiraz hakkı da vardır.

Landmark 22 — Bütün insanların Allahın nazarında eşit olması ve locada herkesin aynı müşterek seviyede toplanması.

Bütün insanların Allahın nazarında eşit olması bir masonik landmark değildir. Bu Allahın insanları muayyen bir şekilde kabul ettiğini gösteren bir sözdür, meselâ bir Avusturalya vahşisiyle ırkımızın en yüksek ve en mükemmeli de aynıdır diyelim, bu doğru veya yanlış olsun, bir masonik landmark değildir. Lâkin bir locada bütün masonların aynı müşterek seviyede buldukları bir landmarktır. Locadaki bu müşterek seviyeye azalık için müracaat eden her ırktan ve her çeşit insanın kabul edilmesi icap ettiği fikri doğru değildir.

Landmark 23 — Masonluk gizli bir cemiyettir ve umuma açılmayacak sırlara sahiptir.

«Masonluğun gizli bir cemiyet olduğu doğru değildir. Gizli bir cemiyet mevcudiyeti bilinmeyen ve azaları tanınmayan bir cemiyettir. Lâkin masonluğun sırlarının açıklanmaması bir landmarktır.»

Burada bir hususa temae edelim. Bu sır kelimesi de ancak şu dört duvar arasında cereyan eden hususlara aittir ve başka hiç bir şey kapsamaz. Prensipler gizli değildir.

Landmark 24 — Masonluk operatif sanat üzerinde kurulmuş spekülâtif bir ilimdir.

«Masonlukta ne ilim ne de sanat vardır. Masonluğun hakikî tarifi onun allegory perdesi arkasına gizlenmiş ve sembollerle tasvir edilen kendine has bir ahlâk sistemi olduğudur. İlmî çalışmaları takip etmek ve sanatla iştiğal etmek mecburiyeti yoktur.»

Burada tekrar bir hususa işaret edelim : Bütün diğer insan hasletleri ve bilgileri gibi ilim ve sanat da masonluğun anlaşılması ve gelişmesi için vasıta olarak kullanılır. Fakat hiç bir zaman kendiliğinden masonluğun kendisini teşkil edemez.

Landmark 25 — Landmarklar hiç bir surette değiştirilmez.

Bunlar değiştirilebilir ve değiştirilmişlerdir. Hakikî landmarkların değiştirilemeyeceği doğrudur. Lâkin bunların neler olduğunu kim katiyetle söyleyebilir.

III — *Netice* :

Masonlukta çok eşkiden mevcut bulunan temel prensiplerin bulunduğu hususunda umumî bir mutabakat vardır. Bunlar ise Masonluğun mevcudiyetine hayatî tesiri olan ve onu belirten hususiyetleri ihtiva eden landmarklardır. Görülüyor ki 1856 dan zamanımıza kadar bunları tarif ve tayin etmek için bir çok teşebbüslere girişilmiştir.

Neyin landmark olduğunu ve neyin olmadığını tarif ve tayine teşebbüsten, İngiltere büyük locasının yaptığı gibi, kaçınmak ve bu konunun her mason tarafından re'sen kendi özelliği ve bilgisi dairesinde yukarıdaki tariflere uygun olarak tayininde serbst bırakılması lâzımdır. Bir çok büyük localar da bu şekilde hareket etmiş ve etmektedirler.

Bu görüşte olanların çoğunluğu İngiltere Büyük Locası tarafından kuruluşunu takip eden senelerde hazırlanan «old charges» (Masonun Mükellefiyetleri) ne landmarkların öneminde sayılabilecek bütün hayatî prensipleri kapsayan temel yasa gözü ile bakmaktadırlar. Bunlara landmark ismi verilmediğine göre, lüzumu halinde değiştirilmesi de mümkün kılınmışdır. (1723 Anderson Ana yasası).

Masonluğun kadim landmarkları, diğer bütün maddî ve sembolik landmarklar gibi emin temellere dayanmak suretiyle ayakta durabilirler. Masonlar arasında carî bütün kanunlar, âdetler, ve metotlar bu şekilde tutunamazlarsa hiç bir suretle kadim landmarkların tabiatine uygun esaslar ve âdetler arasında kabul edilemezler.

Son sözü yine XX. asır masonu Bernard Jones'a bırakalım : «Bütün düşünen masonlar landmark olarak kabul ettikleri şeylerin araştırmasını kendileri yapmak isteyeceklerdir. Bir biraderin bulduğu, diğer bir biraderin bulduğuyla uyuşmayabilir. Bir biraderin buluşunu ispat edebilmesi için bir kıstas veriyoruz. Eğer bulduğu landmark değiştirilse veya kaldırılrsa masonluk onun nazarında esas itibariyle aynı kalır mı idi? Eğer cevap «evet» ise araştırmaların devam etmesi icabedecektir. Bunda muvaffak olunsun veya olunmasın, bu araştırmanın içinde, çalışmasının mükâfatını bulacağına inamıyoruz.»

R. TEMEL

KONSEKRASYON

Macit ERBUDAK

ÖZET : Eski devirlerde muntazam masonlar, büyük locadan patent almadan loca kurabiliyorlardı. Bir ülkede büyük loca yoksa, yüksek şûralar da, hemen bağımsızlığını tanımak şartıyla, bir büyük loca kurabilirlerdi. Bu gün bu usuller antlaşma ve bildiri-lerle değişmiş bulunmaktadır.

Konkordato, kapitülasyon değildir. Büyük locanın, yüksek dere-
ce kuruluşlarıyla düzenlediği bir dostluk sözleşmesidir. Bir ülkede
ne kadar rit varsa, o kadar konkordato yapılabilir. Nitekim İsviçre
Büyük Locası, İsviçre'de faaliyette bulunan iki ritin de yönetim ku-
rullarıyla birer konkordato yapmıştır. Konkordatolar bozulmakla
büyük locanın İNTİZAMI bozulmaz. İNTİZAM, ancak statülerin-
de loca açmak, tekris yapmak, masonluktan çıkarmak gibi mad-
deler bulunan ritlerle konkordatolar akdetmek ve bu konkordato-
larla onlara mavi localarda İMTİYAZlar tanımakla tehlikeye
düşebilir.

İlk üç derece, 1875 Lozan Antlaşmasıyla OTONOM olarak tanın-
mıştır. Artık bir ülkede keyfe göre istenildiği kadar büyük loca
veya meşrik kurulmuyor. Bir bakıma masonluğu tasfiye maksa-
dıyla kurulan yüksek dereceler, aynı şeyi ayrı dillerle öğretirler.
Bütün masonluklarda gaye birdir, eşkâl ve merasim ayrılır. Bir ma-
sonluk ötekinden üstün değildir. Dereceleri belirten RAKAMLAR
birer RAKIM değil, birer DURUM ifade ederler. TESVİYE RUHU,
masonluğun ruhudur. Aşağıda belirtilen şartların hiç biri yerine
getirilmiş olmadığından, KONSEKRASYONla masonluğumuz bir
düzene konulmak istenmiştir.

Ünlü Filozaf ve eğitimci Jonh Dewey'in «atlı araba» örneğiyle yazıya baş-
lamak istiyorum. Yürüyen bir arabanın hareket SEBEBİ, atın çekme

kuvvetlidir. Arabayı çeken «at» tır. John Dewey, sebep ve netice ilişkileri sosyal alanda çok daha karmaşık olduğundan, çoğu bilgin ve filozofların sebeplerle neticeleri birbirine karıştırdıklarını, uzun inceleme ve araştırmadan sonra arabayı at sandıklarını ve böylece gerçeğe aykırı hükümlere ulaştıklarını yazıyor.

Bir olayın çok sayıda nedeni olduğundan, hakikatleri araşıranların sabırlı, aynı zamanda da gözü pek olmaları gerektir. Nitekim, «Tanrı korkaklara görünmez» sözünde derin bir hikmet saklıdır.

Türkiye masonluğunda olup bitenleri inceleyecek olanlar, her halde bu olayların temelinde daha bir çok sebeplerin yattığını göreceklerdir. Bence bu sebeplerden biri de KONSEKRASYON olayıdır. Her halde, TEPKİ yaratma ihtimali göz önünde tutularak, yapılacak TÖRENİN mahiyeti hakkında zamanı gelmeden bilgi vermekten sakınılmıştır. Nitekim, beklenen TEPKİ başka MOTİFLere bürünerek kendini göstermekte gecikmemiştir. Kırk yıllık masonlar nasıl olur da yeniden tekris edilmiş, yollu tenkit ve eleştirmeler de yükselmeye başlamıştır. Ama herkesce bilinen bir gerçek vardı, hür mason ancak hür locada bulunabilirdi. Bir bakıma TESİS anlamına gelen konsekrasyon, yüksek dereceli mason topluluğunda sembolik masonluğun ritten uzaklaşması yolunda yorumlanmak isteniyordu. Oysa, masonluğun bütün ilkelerini ve ülküsünü içine alan ve masonluğu kavramak için daha üst derecelere mutlaka yükselmeyi gerektirmeyen ve bütün ritlerde hemen hemen birbirinin aynı olan ilk üç derecenin bütün ritlerden ayrı, daha doğrusu hiç bir rite (Rejim) dayanmaksızın ortak ve genel bir şekle sokularak demokratik, bağımsız bir düzenle yönetilmesinin, sarayların dekor haline geldiği bir dünyanın şartlarına daha uygun düştüğü görünüşünü, ebedî meşrika intikal eden büyük mason bilgini Dr. M. C. Duru B. de yapılmakta idi. Bir büyük locanın İNTİZAMının ancak bir yüksek şûraya bağlanmasıyla sağlanabileceğini on beş yıl önce ileri süren yüksek dereceli bir Fransız masonu bile, yüksek şûranın İNTİZAMını büyük locanın ana büyük loca'ya (İngiltere) bağlanmasında görmekte idi. Böyle bir muhakeme tarzı, bize bu gün garip görünmekle birlikte, KORUNMA içgüdüünün zorlaması ile akla ilk gelen bir çözüm şeklidir. Oysa, büyük locanın bağımsızlığını tanımak ve onun hiç bir işine karışmamakla, hem büyük loca, hem de yüksek şûra korunmuş olur. İşte Fransa İskoç ritini kurtarmak ümidiyle ortaya atılan bu gibi görüşler, 1964 te 160 yıllık bir geçmişi olan Fransa Yüksek Şûrasının ikiye bölünmesini doğurmuştu. On üç şûra üyesi, muntazam tanınan Fransa Millî Büyük Locasıyla ilişki kurmak isteyen hâkim büyük âmir R. Dupuy B. in görevinden çekilmesini istemiştir.

Masonlar, aynı yelkenli gemiyle engin denizlere açılmış yoluculara benzerler. Yelkenleri ihtiras rüzgârıyla şişen gemi, AKIL dümeni ile yönetilmezse, bir gün batma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Batmaktan tatlı canlarını kurtarmak isteyenler, korunma içgüdüsünün yarattığı telâşla paniğe kapılırlarsa, hem kendilerini, hem de başkalarını felâkete sürüklerler. Bir TEHLİKE karşısında nasıl davranılacağını, içgüdülerin değil, AKILın ve HİKMETin tayin etmesi gerekir.

Büyük mason bilgini Albert Pike B. in dediği gibi, masonluk bir düzelme ve ilerleme aracıdır. Güçsüzün ve HALKın savunucusudur. Zorbalığa, baskı ve zulme karşıdır. Cahilleri aydınlatmak, düşkünlere yardım etmek vazifesidir. Yönetimde ve kişiler arasında beliren bozguncu olaylar, zararlı ve kötü davranışlar, icap ve zaruretlerin neticeleridir. Bunlar, gürültü ve kavgalarla, faydasız kargaşalıklarla, telâşlı davranışlarla, baş kaldırmalar ve devrimlerle değil, İLME ve AKLA dayanan adaletle karşılanmalı ve yatıştırılmalıdır.

Bundan dolayıdır ki, eşyanın hakikatinin olduğu gibi kavranması ve gereğince davranılması gerekir. 1300 yıl önce, «çocuklarınızı zamanın değişen şartlarını göz önünde tutarak yetiştiriniz» diye öğütte bulunan büyük devlet adamı Muaviye'nin halkı nasıl idare ettiğini anlatan şu sözlerine bir kulak verelim : «Halka bir pamuk ipliğiyle bağlıyım, ipliği çekerlerse gevşetir, gevşetirlerse çekerim».

Halifeliği süresince Muaviye bu pamuk ipliğinin kopmamasına dikkat ederek büyük işler başarmasını bilmiştir. Hele, hareketlerini aklın ve hikmetin idare etmesi gereken masonlar, kardeşlik zincirini koparmaktan sakınmalıdırlar.

Muaviye, aydınlık çağı insanlarından elbette daha bilgin değildi, fakat daha bilge (=hakim) idi. Ne yazı ki, insanlar bilgeliği öğretene bir öğretim müessesesi henüz kuramamışlardır, Russel: «bilgi artarken, hikmet de artmalıdır» diyor. Bu ünlü filozofa göre hikmet ve kemal, ilmin kendiliğinden sağlayamadığı bir şeydir. O halde ilmin sadece ilim olarak gelişmesi, ilerlemenin gerektirdiği unsurlardan birini sağlamakla birlikte hiç bir gerçek ilerlemeyi garanti edemez.

Anlama, affı sağlar, af da anlamamanın yarı yoludur. Güzel davranış ve sözlerle gönül alarak hem anlayışlı münasebetler kurmasını bilmeli, hemde insanların en iyi taraflarını göstermelerini kolaylaştırmalıdır. Bu gerçekleri öğrenmiş olan bir mason, aydınlık uğruna, bir duygu veya görüşü, bir ahlâk kuralının tehdidiyle benimsemeye kalkmamalıdır. Böyle

bir davranışın çikkinliğini DEĞER DUYGUsuna sahip her akli başında ki-
şi kolaylıkla anlayabilir.

İşte hayatın içinde en güzeli ve en iyiyi bulup çıkarmaya yarayan bu duy-
gu, kendiliğinden bir NEZAKET ve bir ölçülü SAYGI getirir.

Delphi mabedinin çıkış kapısının üstünde yazılı bulunan bazı ölçüleri böy-
lece tesbit ettikten sonra Türkiye masonluk tarihi bakımından önem ta-
şıyan konuya geçebiliriz.

Bu konuyu işlerken amacımız bilgi vermekten çok, kardeşlerimizde ME-
RAK uyandırmaktır. Çünkü gerçek BİLGİ ancak ŞÜPHE ve TECRÜBEyle
elde edilir. Suyun kaynağına gitmek isteyenler, biraz da AKINTIya
kürek çekmek zorundadırlar. Biz sadece Türkiye masonluk tarihiyle ilgi-
lenmek isteyenlere sezislerimizi duyurmakla yetineceğiz. 1909 da kurulan
Türkiye Yüksek Şûrası, aynı yıl içinde kendisinin kurduğu dört locaya
Mısır obedyansına bağlı Resne ve Osmanlı Kardeşliği localarıyla Fransız
meşriğine bağlı Rönesan locasından ayrılanların kurdukları «Birlik ve
İlerlemenin Gerçek Dostları» adındaki locayı da katarak yedi locayla
Türkiye Büyük Meşriğini kurmuş ve düzenlediği bir konkordatoyla bu
yeni kuruluşu bazı hak ve yetkiler tanınmıştır. Büyük meşrik olarak ku-
rulusu yirmi altı yıllık faaliyetten sonra UYKUya giren ve gerçek sebebi
henüz beli almayan bu on üç yıllık UYKUDan sonra da büyük loca hüvi-
yetine bürünerek UYANAN Türkiye mason obedyansı konsekrasyon Tö-
reniyle ilk defa olarak GERÇEK bağımsızlığa kavuşarak altmış beş bü-
yük loca tarafından tanınmak mazhariyetine erişebilmiştir.

Büyük Meşrik kurulurken İNTİZAMın gerektirdiği şartlara riayet edil-
memiştir. Aslında büyük meşrikin bağımsız, bunun için de tanınmış en az
üç loca tarafından kurulmuş olması gerekirdi. Oysa, Türkiye’de yabancı
obedyanslara bağlı bir çok muntazam localar bulunduğundan, bu şart ye-
rine getirilebilirdi.

Büyük üstatlardan Kemalettin Apak B. in Türkiye Masonluk Tarihi ki-
tabının otuzuncu sahifesinde bildirilen «La Turqie» locasının 5.11.1908 de
1049 numara altında kurularak, 10.2.1914 yılına kadar çalışmalarına
devam ettiği ve bu locada İ. Hakkı ve Fuat Paşalarla, Selim Sırrı Tarcan
Bi in çalışmakta olduğu İskoçya Büyük Locası matriküllerinden öğrenil-
miştir.

Resne ve Osmanlı Kardeşliği locaları, MISIR ve Rizorta (Akasya) ile Cal-
cedonya (Ziya-i Şark) locaları da İTALYA büyük meşriğine bağlıydı-
lar. Bu muntazam localarda Zühtü İnhan, Nedim Nazmi Gürmen, Cemil

İpekçi, Refet Hakul, Fuat Hulûsi Demirelli, İhsan Âbidin, Fuat Süreyya (Paşa), Faik (Paşa) ve İ. M. Seydol Savmi Uçan gibi muntazam BB. çalışmakta idi. Türkiye’de o tarihte muntazam bir masonluk bulunduğuna göre, bir yüksek şûranın aracılığına lüzum kalmaksızın en az üç muntazam loca bir araya gelerek Türkiye mason obedyansını kurabilirdi.

Fakat konuyu biraz daha aydınlaşma kavuşturabilmek için dünya masonluğundaki gelişmeleri tarihin akışı içinde kronolojik bir sıraya uyararak incelemek gerekmektedir. Şartların etkisiyle sosyal kuruluşların gerek yapıları ve gerekse yönetimlerinde köklü değişimler olmaktadır. XVIII. yüzyılda localar, İngiliz büyük locasından patent almadan kurulurdu. Bir loca kurmak için üç muntazam masonun bir araya gelmesi yeterdi. Bunlara iki harici katılınca TAM, ve daha iki haricinin alınmasıyla üye sayısı yediye yükselince TAM ve MÜKEMMEL bir loca kurulmuş olurdu. Fakat bu biçim kurulan localar, pek kısa ömürlü oluyordu. Bu yüzden çoğu ülkelerin masonluk tarihi kalın bir esrar perdesine bürünmüştür. Üstelik Patentle kurulmuş locaların bile kuruluş tarihleri üzerinde çelişik görüşler hüküm sürmektedir. Fransanın ilk locası sayılan (Au Louis d’Argent) locasının, İngiliz Büyük locasının büyük ustası Montagu’nün imzasını taşıyan patenti üzerinde 2.7.1732 tarihi yazılı olduğu halde 1725 te kurulduğunu ileri süren mason yazarları vardır. Masonluk İngiltereden bütün dünyaya yayılınca, karşılıklı münasebetler meselesi de kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Oysa, operatif masonlar devrinde «Ziyaret Hakkı», her masonun tabii hakkı sayılırdı. İNTİZAM, bir loca veya büyük locadan çok bir masonda aranan nitelikti. Localar, kendi aralarında birlikler kurabilir ve toplu olarak bir obedyansa katılabilirlerdi. Her bakımdan OTONOM olan loca, masonluğun TEMEL TAŞI sayılırdı. Her loca, kendi yönetimini ilgilendiren yasalar koyabilir, localar da kendi aralarında dostluk anlaşmaları yapabilirlerdi. Böyle bir anlaşma ritüelini, Marconi B. in 1860 da yazdığı Pantheon adlı eserinde görmek mümkündür. Oysa, bu gün «Ziyaret Hakkı» kısıtlanmış olduğundan, bir masonun İNTİZAMI, mensup olduğu büyük locanın MUNTAZAM olmasına bağlıdır.

Bu değişmelerin nedenlerine sırası geldikçe işaret etmeye çalışacağız. Dünyanın politik yapısı değiştikçe, masonluğun da yapısı değişikliklere uğramıştır. Meselâ, Fransa’da ritüellerde Aydınlık Çağındanberi sürekli değişiklikler yapılagelmektedir. Büyük Devrim, I. ci İmparatorluk, I. ci Cumhuriyet, Borbon İslâhatı, 1848 II. ci Cumhuriyeti, II. ci İmparatorluk, 1871 III. cü Cumhuriyeti dönemlerinin ritüelleri incelenince, aralarındaki farklar hemen göze çarpmaktadır. Ritüellerin uygulanmasında da hiç bir zaman birlik hâkim olmamıştır. Üyelerinden millî anayasalara riayet iste-

yen masonluk gibi bir kuruluşun, köklü evrim ve devrimler geçiren Fransa'da ritüellerinde yedi defa değişiklik yapıp da sarsılmış olmaması beklenemezdi. Masonlar arasında birliği sağlamak amacıyla Londra'da 24.6.1717 de bir büyük loca kurulmuştu.

Ne var ki, bu yeni kuruluş masonluğun bölünmesini önlememişti. Çünkü her canlı varlık gibi masonluk da gelişme kanununa bağlıydı. Yeni akımlarla, yeni dengeler kurulması mukadderdi.

1717 de kurulan Londra Büyük Locasını yadırgayan eski masonlar, İrlandalı Dermott'un çevresinde toplanarak 1751 de «Grande Lodge of England according to the old institutions» adındaki büyük locayı kurdular. Dermott 1756 da bu büyük locanın «Ahiman Rezon» adını taşıyan anayasasını yazınca, iki zıt görüş karşı karşıya getirilmiş oldu. Yenilerin kurdukları büyük locanın anayasası ise, büyük üstadın teklifiyle Anderson B. tarafından yazılarak 17 Ocak 1723 günü yürürlüğe girmişti. Bütün masonlara kaynak olan bu anayasa doksan iki yıl sonra önemli bir değişikliğe uğradı. Daha önce 1738, 1756, 1766 ve 1784 yıllarında da bazı önemsiz değişiklikler yapılmıştı. Bu anayasanın 1723 baskısında Allah ve dinle ilgili Ödev'in baş kısmı şöyledir: Bir mason sanatı doğru anlamışsa, ne «ahmak» bir tanrısız, ne de dinsiz bir hür düşünceli olmalıdır. Masonların, bütün insanların üzerinde birleştikleri bir dine bağlanmaları, maksada daha uygun görünmektedir.

Görüldüğü gibi anayasa, yeni bir anlayış getiriyordu. Bütün insanları birleştirmek amacıyla devlet dininin karşısına, politikanın tesirinden uzak başka bir manevî müessesenin konulması düşünülmüştü. Masonluk, kişiye vicdan hürriyeti gibi yüksek bir İMTİYAZ tanımakla devlet dininden uzaklaşmış oluyordu. Amerika Birleşik Devletlerinin anayasası, işte bu görüşün ışığı altında yazılmıştı. Masonlar Kant'tan tam yüz yıl önce, insanlar arasında müşterek olanı aramaya başlamışlardı.

Ne var ki, masonluk da ahlâk ve dinler gibi, DEĞER hükümlerine dayanıldığından EVRENSEL bir nitelik kazanamamıştır. Dinlerin birlik istekleri, onları birbirlerine karşı savaşa aslmıştır. Yalnız AKLA seslenmekle övünen filozofların başarısızlıkları, dinlerinkinden daha az değildir. Sokrat karşısında sofistleri, Eflâtun da Aristo'yu buldu. Stoacılar, Epikürçülere karşı geliyordu.

Anayasanın 1815 baskısındaki değişikliğe gelince, 1789 da Fransız Devriminin patlak vermesi, ayrıca Napoleo'nun Avrupa masonluğunu Fransa Büyük Mesrikinin idaresi altında birleştirme çabası gibi dış etkenler, İn-

giltere'nin iki rakip büyük locasının birleşmesini ve İngiliz kralının aynı zamanda Anglikan kilisesinin başı olması anayasanın Allah ve dinle ilişkin Ödev'inin aşağıdaki şekilde değişmesini sağlamıştı: Bir Mason herkesten daha iyi bilmelidir ki, Allah insanlar gibi, dış görünüşleri değil, kalplerin içini görür. Bundan dolayı bir mason, vicdanının sesine kulak vermelidir.

Din ve mezhebi ne olursa olsun, Ulu Mimarla ahlâk kanununa saygı gösterdiği müddetçe kimse Birlikten uzaklaştırılmaz.

Anayasanın değiştirilmesinin başka bir sebebi de, çeşitli yorumlara elverişli ifadesiyle tanırız ve dinsizlere kapıyı aralık bırakmasıydı. Bu yüzden Fransa'da masonluğa bu çeşit bir çok insan sızabilmişti.

Güvenilir kaynaklara göre, 1723 anayasasının bu yumuşak ifadesi, İngiliz masonlarının din bağlarının gevşemesinden değil, İrlanda, İskoçya ve İngiltere'nin değişik mezheplere bağlı olmalarından ileri geliyordu. Bunda ayrıca iç savaşların yarattığı usanç ve bıkkınlığın da payı vardı.

18813 yılının aralık ayında birleşen İngiltere'nin rakip iki büyük locası, 1723 anayasasında yaptıkları değişikliğin dışında bir bildiri yayınlayarak, eski ve saf masonluğun ilk üç dereceyle (Royal Arch) yüksek derecesinden ibaret olduğunu ilân etmişlerdi. Bu arada YETKE (Otorite) alanı sorunu da bir çözüme bağlanmıştı. Bundan böyle her ülkede ancak bir büyük loca kurulabilecekti.

Çünkü, Fransa'da 1804 te Büyük Meşrike karşı ilk üç derece üzerinde de egemen olduğunu ileri süren, HİYERARŞİK bir düzene bağlı bir Yüksek Şûra kurulmuştu. Fakat bu bildiri, yüksek derecelerin yayılmasının önüne geçemedi.

1815 anayasası, Ulu Mimarı tanımak şartıyla insanları din seçmekte kendi vicdanlarıyla baş başa bırakmıştı. İngiliz masonlarına göre varlığın kaynağı olan Tanrı, İnanç ve ahlâkın mutlak güvencesidir.

Anglikan kilisesinin etkisi altında kalan İngiliz masonluğunu taassupla suçlamak yerinde olmasa gerek. Çünkü, karısı pantolon giyiyor diye, küplere binen yurttaşlarını bir İngiliz rahibinin gerilikle itham etmesi, kilisenin içinde bile nelerin değişmekte olduğunu gösterir.... İngiliz masonluğunun kutsal kitaba içten bağlılığının bir sonucu olarak onun localarda da bulundurulması üzerindeki ısrarı, İngiliz ulusunun sosyal gelişmesinin tabii bir neticesidir.

Avrupa'da uygulanan baskı yönetimine karşı İngiltere'de nefret duyulmaya başlamıştı. Bütün bu duyguların doğup gelişmesinde PÜRİTEN-

CİLİĞİN büyük bir tesiri olmuştur. Püritencilik insana değil, Tanrıya baş eğmek ilkesine inananların yolu idi. Kutsal Kitap, İngiliz ruhunu olduğu kadar kafasını da eğitmiş, onda uzaklık ve yakınlık duygusunu ve yeni ufuklar arama tasesını uyandırmıştı. İngiliz vatandaşı, hürriyete Tanrının kendisine doğuştan bir bağıışı gözüyle bakıyordu.

İngilterede Ayvura'daki anlamda bir devrim de olmamıştır. Amerika'ya gelip yerleşen İngilizler, önceleri çok güç şartlar altında uğraşmak zorunda kalmışlardı. Bu güç işi başarabilmek için maddî kuvvet yeterli değildi. Bu öncüler, yaratıcının yardımıyla bu işi başaracaklarına inanıyorlardı. İşte bu inanış, bağıımsızlık ve hak bildirileriyle anayasa yazılırken kendini hep duyurmuştur. Bu bakımdan Amerikan bildirilerinin ideolojik kökünde PÜRİTEN tesirleri aramak gerekir. Anglo-Sakson masonlarının hürriyetlerini ve bu hürriyetleri güvenlik altına alan millî anayasalarını, üstelik Amerika gibi zengin bir ülkenin kazanılmasını borçlu oldukları inanç ve kavramların SEMBOLLERine, kanun kitaplarında ve hattâ localarında yer vermelerini masonca bir anlayışla karşılamak gerekir.

XVIII. yüzyılda İngiliz localarında eski masonluk geleneklerine göre yeminler, kutsal kitap üzerine yapılırdı. Ancak KUTSAL KİTAPın devamlı olarak yemin kürsüsü üzerinde bulundurulmasına, 1815 te Birleşik Büyük Loca kurulup anayasa değiştirildikten sonra başlanmıştır. Bundan böyle İYİye ve MUTLULUĞa götüren yol bu manevî büyük ışıkla aydınlanacaktı. İnsan mutluluğu bir amaçtı ve bir amaç olarak da yeterli idi. Anglo-Sakson masonluğunun HOMOGEN bir sembolizmaya sahip olması da, yalnız eski operatif masonlukla Anglikan kilisesinin etkisi altında kalmış olmasından ileri gelmektedir. Buna karşılık, Avrupa masonluğu çeşitli kaynakların tesiri altında kalmış olduğundan daha karışık bir sembolizmaya çalışmakta idi. Fransa'da masonluk, hürriyeti uğrunda kan dökmüş bir ulusun bağrında başka bir yönde gelişmişti Bir yandan zamanın tesirlerine karşı koyabilmek için DOGMalarına sımsıkı bağılı bir Katolik kilisesinin BASKISI kendisini bütün şiddetiyle duyururken, öte yandan bu çağda yetişen tabiat bilginleri eski inançları, yeni görüş ve buluşlarıyla sarırmakta idi. Fransa'da masonluk, Diderot, d'Alembert, Helvetius, Lalande, Condorcet, Voltaire ve Litré gibi akılcı akımın temsilcilerinin tesiriyle yep yeni bir NİTELİK kazanıyordu. Aklın egemenliği din bakımından ŞÜPHECİLİĞE karşı merak uyandırmıştı. İnsan sevgisiyle dolup taşan bir çağın Politik bilimlere ve ekonomiye de büyük önem vermesinden daha olağan bir şey düşünülemezdi. Rönesans, gerçekten çok güzelliğe, XVII. yüzyıl ise, güzellikten çok gerçeğe dayanıyor-

du. İnsan, akıl ve cesaretiyle evrenin kapılarını açabilecekti. Çünkü insan akılı, tabiat gücüne denkti. Düşünebilen herkes başlı başına bir kraldı, masonluk da bir KRAL SANATI idi.

İnsan, akıldan başka hiç bir şeyin buyruğuna uymayan kişilerin hak kazandıkları bir addı. Akıl sahibi olan insan, ne kendisi ne başkası, hattâ ne de ilâhî bir varlık, yani TANRI için bir ARAÇ olamazdı.

Müsamahayı ancak bilgiyle donanmış akla duyulan inanç doğuracaktı. Çünkü bilgiyle bezenmemiş bir akıl da, müsamahayı boğan önyargıların ve kör inançların kölesi olmaktan kendisini kurtaramazdı. Müsamahanın tek güvenilir temeli, hürriyeti ancak Aklın kısıtlayabileceği yolundaki kesin sezgi idi. Gerçek hürriyet için gerekli olan temel ilkelerin doğruluğuna, yani her inandığımızın doğru veya iyi olması gerekmediğine de bizi ancak akıl inandırabilirdi.

Aklı, politik tartışmaların, çalışma metodlarının ve hükümet tasarılarının MİHENK TAŞI yapan işte bu XVIII. yüzyıldı.

1763 Paris antlaşmasından sonra Fransa düşünce alanında, İngiltere'yi aşmış, ama imparatorluğunu da İngiltere'ye kaptırmıştı. Buna karşılık, Milton, Pope, Swift, Newton, Boyle ve Lock'u kaybeden İngilizler, Hindistan ve Amerikayla avunmağa başlamışlardı.

İçinde geliştiği çağın özelliklerini taşıyan Fransız masonluğu, gerçeğin biricik ölçüsünün AKIL olduğunu, insan iradesinin gelenekler ve yasaklar koyup bozabileceğini, evrenin önceden belirlenmiş sanılan düzenini değiştirebilme gücünü taşıdığını öğrenmişti. Oysa, 1849 Büyük Meşrik anayasası, masonluğu şöyle tarif ediyordu: Masonluğun konusu hakikati aramak, evrensel Ahlâkla ilim ve sanatleri incelemektir. İlkeleri: Allahın varlığı ile ruhun ölmezliğine inanç ve insanlığın dayanışmasıdır. Vicdan hürriyetini bir temel hak olarak tanır. Kimseyi inancından dolayı Birlikten uzaklaştırmaz. Dövizleri : Hürriyet, eşitlik ve kardeşliktir.

Ve bu ifadede apaçık bir çelişme vardı. Hem Allaha ve ruhun ölmezliğine inanılacak, hem de inancından dolayı kimsenin ilişiği masonluktan kesilmeyecekti.

Büyük Meşrik içinde uzun tartışmalara yol açan bu çelişik tutuma, 1877 konvanında son verildi. Bir papaz olan F. Demons B.in teklifiyle «kâinatın ulu mimarının şanına» formülü belgelerden kaldırılarak anayasaya yeni şekil verildi. Kutsal kitap yemin kürsülerinden kaldırıldı. Devletle din arasındaki bağ da gevsemeye yüz tutmuştu. Nitekim 1905 te devletle din birbirinden ayrılarak layik devletin temeli atılmıştı. İngiltere'ye ge-

lince, orada kral hem devletin, hem de kilisenin başı ve aynı zamanda masonluğun koruyucusu olduğundan bu kuruluşların birbirinden ayrılması düşünülemezdi. Üstelik bu yönde gelişen sosyal bir akım da yoktu.

Fransa'da ulu mimar sembolünün kaldırılması üzerine, İngiltere Birleşik Büyük Locası, Büyük Meşrikle ilişkisini kesmek zorunda kalmıştı. Böylece Anglo - Sakson masonluğuyla Latin masonluğu arasında bir daha kapanmamak üzere bir uçurum açılmış oluyordu. İngiliz locaları Ulu Mimara, 1878 de tesbit edilen şekilde inanmayan yabancıları ziyaretçi olarak kabul etmemeye başlamışlardı. Çünkü İngiliz masonlarına göre Tanrıya inanç, masonluğun «sie qua non» su idi. Büyük Meşrik'in görüşünü Fransa Büyük Locasına bağlı olan Oswald Wirth B. «qui est le régulier» başlığı altında Sembolisme dergisinde yayınladığı yirmi yedi yazıyla savunmaya çalışmıştır.

«Fransa'da Fran - Masonluğun Tarihi» adındaki iki ciltlik esrin yazarı, büyük mason bilgini A. Lantoine ise, bu çok değerli eserin birinci cildinin 343. sahifesinde her iki görüşü karşılaştırarak her ikisinin de aynı değer ve ağırlıkta olduklarını söylemekle, bir İKİLEM (Dilemma) karşısında bulunduğunu gizlemek istememiştir. Fransada masonluk, aşırı akılcılığın etkisi ile Spritüalist görüşten Scientisme'e itilmiştir. Bununla birlikte, Voltaire'in yaşadığı devirde, onun bağlı bulunduğu locanın vafizci Yahya peygamberin gününde, kilise ayinlerine katıldığı bilinmektedir. Masonlukta doğru yoldan ayrılanların oranı altı milyon mason içinde binde on beşi geçmemektedir. Bizim anlayışımıza göre insanın asıl görevi aklı ve hürriyetiyle evrene aydınlık ve hakikat katmaktır. Ne var ki, aklı da derinleştiren duygudur. Çünkü duygunun rolü bizi varlığa derin ve köklü bir şekilde bağlamak, aklı hayata hâkim olmağa zorlamaktır. Bu bakımdan akılla duygu üstün bir düzende birleşerek BİLGEliği meydana getirirler. Aşırı akılcılık ve aşırı ilimcilikle (Scientisme) tanrısız varoluşculuğun (Existentialisme) mutlak değer verdiği aklın, artık bugün dünyanın tek hâkimi olmak vasfını kaybetmek üzere olduğunu sanıyoruz.

Bugün varlığımızın daha geniş bir gerçeğe, yani insanlıkla çevrilmiş olduğunu görüyor ve bizi yokluğun değil, hakikatın kuşattığını duyuyoruz. Böyle bir anlayışa dayanan masonluğun; ilmi çalışmaların, insanlığın iyiliğine hizmet edecek şekilde bilgelikle birleştirilmesini ve bu amacı gerçekleştirmek için insanın kendi kendisiyle uzlaşmasını ve başkalarını saymasını istemesi kadar olağan bir şey olamaz.

XVIII. yüzyılın başta gelen bir niteliği de, o güne kadar kilisenin baskısı altında kapalı tutulmuş sınıfların öğrenmeye karşı şiddetli bir istek duy-

maları idi. Her türlü spekülasyonlara elverişli olan bu çağda, özellikle Fransa'da ilk üç derecenin üzerine kurulu bir sürü rit (sistem) ler mantar gibi yerden bitmeye başlamıştı. Bu Yüksek derece ritlerinin ilk müjdecisi Ramsey sayılır. Masonluk Fransa'da o derece yayılmıştı ki, masonluğu alaya alan, yerici yazılar yazılmaya, piyesler oynanmaya, lânet ve afa-rozlar yağdırılmaya başlamıştı. Masonlukta bir reform yapmak ihtiyacını duyanlar, Cardinal de Fleury'yi masonluğun millete ve insanlığa yararlı bir kuruluş olduğuna inandırmaya çalıştılar ve bu maksatla da bir ansiklopedi hazırlığına giriştiler. Bu büyük işe girişen Diderot, bütün masonlardan yardım gömüştü. Böylelikle masonluk için dış âlemde sosyal bir mevki hazırlanırken, iç teşkilâta da ıslâhata girişilmişti. İlk hareket İskoçyalı Ramsey'in 1737 de söylediği Discour'la (nutuk) başlamıştı. İlk iş olarak da masonluğun mahiyeti kendilerine açıklanabilecek olan aydınlara mahsus bir «seçkinler mahfili» kurulması düşünülmüştü. Böylece masonluk her gün yeni bir derece kazanarak derecelerin sayısı durmadan artıyordu. Daha 1737 de derecelerin sayısı otuza varmıştı. Bir müddet sonra Fransa'dan verilen bir patentle Amerika'da da yüksek derecelerin, önce de işaret edildiği gibi, 1804 te Grass-Tilly, Charleston'dan aldığı yetkiyle Paris'te Avrupa'nın ilk yüksek şûrasıyla ritin büyük locasını kurdu. Yüksek şûraya bağlı olan bu büyük loca, onun bir yürütme organı idi. Mavi Localar, 33 dereceli müfettişlerle denetlenirken, bütün locasını kurdu. Yüksek şûraya bağlı olan bu büyük loca, onun bir yürütme organı idi. Mavi Localar, 33 dereceli müfettişlerle denetlenirken, bütün ritleri çatısı altında toplayan Büyük Meşrik, seçimle kurulan bir konseyce idare edilmekte idi.

Kısa bir süre sonra eski kabul edilmiş İskoç ritinde çalışan bu yüksek şûra karşısına, rakip olarak Mizraim Riti çıkıvermişti. 1815 te kurulan bu yeni rit, 90 dereceli olması dolayısıyla bütün ritleri kendine bağlamayı düşünüyordu.

Ritler arasındaki bu rekabet alıp yürürken, Üçüncü Cumhuriyetin kurulmasıyla liberal düşünceler yayılmaya başlayınca, Mavi Localarda da Yüksek Şûranın otokratik rejimine karşı kimıldamalar başgöstermişti. Baş kaldırıanların masonluktan ilişiği kesiliyordu. Cumhuriyetin hürriyet rejimi içinde mayalanıp güçlenen bu ruh, 1880 de et ve kemiğe bürünerek ilk üç derecenin mutlak hâkimi, hür ve bağımsız bir «Grande Loge Symbolique» olarak ortaya çıkıyordu. «Hür mason, hür locada» parolasıyla kurulan bu büyük locanın kısa bir süre sonra loca sayısı on dörtten kırka yükselince, Yüksek Şûra 1895 te hak ve yetkilerinden çoğunu kendisine bağlı olan Büyük Locaya aktarmak zorunda kalmıştı. Çok geçmeden bü-

yük localar birleşerek bu günkü Fransa Büyük Locasını kurdular. Yüksek Şûra bu yeni kuruluşun muhtariyetini ancak 26.6.1904 te, yani kendi kuruluşundan tam yüz yıl sonra tasdik edebilmişti. Profan âlemde kanla sulanan hürriyetin masonlukta karşılığı alın teri idi.

İngiliz masonları, 1813 te birleşirken Fransa'da olup bitenlerden ders almasını bilmişlerdi.

Geleneksel masonluğa içten bağlı olan New York Büyük Locası dış mü-nasebetler başkanı Ossian Lang B., Avrupa'da bulunduğu bir sırada İs-veçre localarının çoğunda Kutsal Kitap yerine BEYAZ KİTAP kullanıldığını gördü. Oysa, Beyaz Kitap 1872 yılındanberi Avrupa'nın bazı lo-calarında kullanılmakta idi. Lang B. in Amerika'ya dönüşünden sonra durumu Londra'ya bildirmesi üzerine, İngitlere Büyük Locası 4.9.1929 da temel ilkelerini bildiren ünlü ulti-matonunu yayınladı.

Bu bildiriyle açıklanan prensiplere uymak istemeyen büyük localarla iliş-kiler kesilecekti.

- 1 — İngiltere Büyük Locası, ya da onun tanıdığı bir büyük loca veya en az üç muntazam loca tarafından kurulmuş olmak,
- 2 — Kâinatın Ulu Mimarına ve Kutsal Kitapla vahyedilen iradesine inan-mak,
- 3 — Tekrislerde açık tutulan Kutsal Kitap üzerine yemin etmek,
- 4 — Yalnız erkek üye almak,
- 5 — Kendi YETKE (otorite) alanında denetlediği remzi dereceler üye-rinde mutlak egemen ve kendi kedinin idare eden sorumlu bir kuru-luş olmak ve bu egemenlik yüksek derece kuruluşlarınca paylaşıla-rak kısıtlanmış olmamak,
- 6 — Üç büyük ışığı, her toplantıda görünürde bulundurmak,
- 7 — Localarda politika ve din tartışmalarını kesin olarak yasak etmek,
- 8 — Eski landmarklarla masonluğun töre ve geleneklerini sıkı bir şe-kilde elde tutmak.

Görüldüğü gibi, ruhun ölmezliği ilkesine bu prensipler arasında yer ve-rilmemiştir.

Yemin kürsüsü üzerine konulacak Kutsal Kitabın ilintisi üzerinde uyanan tereddütleri ortadan kaldırmak için 20 Haziran 1938 de aşağıdaki bildiri yayınlanmıştır :

- 1 — Yüce varlığa inanmak,
- 2 — Kutsal kitabı ya da loca üyelerinin bağlı buldukları dinin kitabını lacada bulundurarak üzerinde yemin etmek,
- 3 — Toplum içinde barış ve düzeni bozacak davranışlardan sakınmak, yurdun yasaklarına saygı göstermek ve yurda sadakatle hizmet etmek,
- 4 — Masonluk kendi üyelerinden doğru ve faziletli olmalarını ister. Bir yandan herkese KAMU SORUNları üzerinde serbestçe düşünme hakkını tanıırken, öte yandan da localar içinde veya dışında dinî ve siyasi görüşler üzerinde münakaşalara girilmemesini şart koşar.
- 5 — İster ana yurdu, isterse başka ülkeleri ilgilendirsün, Büyük Loca, iç veya dış politika sorunlarına karşı belirli bir tavır takınmayı her zaman için reddeder. Siyasi partilere, değişik hükümetler arasındaki ilişkilere ve bunların çelişik ilkelerine karşı tarafsız tutumunu sarsacak herhangi bir eyleme (aksyon) adının karışmasına müsaade etmez.
- 6 — Büyük loca, kendilerine mason adını taktıkları halde yukarıda belirtilen ilkelere riayet etmeyen bir takım kuruluşları mevcut olduğunu tesbit etmiş bulunmaktadır. İngiltere Büyük Locası, bu gibi kuruluşları «Ligue ve Association Maçonique» tanımagtan kaçınır.
- 7 — İngiltere Büyük Locası, egemen ve bağımsız bir kuruluştur. Masonluğu yalnız remzî üç derecede ve kendi statüsünde «eski ve saf masonluk» olarak tavsif edilen sınırlar içinde uygular. Hangi türden olursa olsun, daha yüksek bir mason otoritesinin varlığını ne tanır, ne de ona katlanır.
- 8 — İngiltere Büyük Locası, masonluğu temsil iddiasında bulunan uluslararası konferanslara ve Büyük Locanın ilkelerini kesinlikle benimsemeyen kuruluşlara katılmayı her vesileyle reddetmiş ve edecektir.
- 9 — İngiltere Büyük Locası, kendisi tarafından öğretilip uygulanan prensipleri gerçekten ve değiştirmeksizin uygulandığını ispatlayan her büyük locayı tanımaya hazırdır. Büyük Loca, eski prensipleri yorumlamayı hedef tutan tartışmalara hiç bir zaman katılmaz. Tanınmak isteyenlerin bu ilkeleri bütünüyle uygulamaları gerekir.

Bu bildiri, «The Freemason» dergisinin 3626 sayılı nüshasında yayınlanmıştır. Bu Bildiride Ulu Mimara, «yüce» sıfatından başka bir sıfat izafe edilmemiştir. Tanınmak için bu ilkelere titizlikle bağlanmak şarttı. Nitekim Olimpia'dan yakılan bir meşaleyle aydınlatılmadıkça, hiç bir spor senliğine olimpyat denilemez.

İkinci Dünya Savaşından sonra yeniden kurulan Avusturya Büyük Locasının, Londra'da yerleşmiş bulunan Viyanalıların uyandırılması için Ana Büyük Loca ile yaptığı görüşmeler, hem Mozart Locasının Londra'da kurulmasını, hem de kendisinin tanınmasını sağlamıştır. Yalnız mekanizma ve organizasyonla değil, aynı zamanda mason kültürüyle de ilgilenen Doppler, Scheichelbauer ve Helmke gibi ileri görüşlü büyük üstatlara sahip olan Avusturya masonları, dünya masonluğuna ancak bu dar kapıdan girilebileceğini çok iyi biliyorlardı. Masonluğun eğitim yoluyla büyükle-
rimizin ruhuna azıcık şüphe mayası katılabilseydi, her halde başarıları değerce daha büyük ve daha sürekli olurdu.

Türkiye'de millî mason obedyansı, politika adamlarının zihniyetine uygun bir tarzda kurulmuştu. Yazarı avukat Nadir olan 1910 tarihli «Beynelmilel İhtilâl Fırkaları» adlı kitapta, masonluğun Selânik'te gelişerek büyük kuvvet kazandığı ve neticede İttihat ve Terakki Cemiyetinin kolaylıkla ve sessizce kurulabildiği, hattâ bu siyasî cemiyete kabul töreninin masonluk usullerine benzediği yazılıdır.

Türkiye'de masonluğun kuruluş tarzı yalnız siyaset adamlarının eğilimlerine değil, memleketin şarklı zihniyetine de uygundu. Meşrutiyetle birlikte hürriyet ve eşitlik ilkeleri de ilân edilmişti, ama insanların hayat, insan ve tabiat hakkındaki görüşleri henüz değişmemişti. Şarkta insan kendisi hakkında düşünmeye lüzum görmüyordu. O, peşin olarak insanlar arasında bir hiyerarşi kabul ediyor, buna göre insanlara muamele ediyor ve insanlardan da böyle karşılık görüyordu.

«Baştaki», hiç bir zaman kendisini başkasıyla eşit göremezdi. O, kendisini daima yürürlükteki yasa ve kuralların dışında ve üstünde görüyordu. Oysa, Batıda insan, bir değer kazanmıştı. Orada, insanlar birbirine eşitti. Batılı insan, bu eşitliği hem kendine, hem de başkasına uyguluyordu.

Türkiye'de masonluk, işte bu Batılı görüşle kurulabilseydi, belki bu günkü güçlüklerle karşılaşmazdı. Kapılarını ardına kadar Fransız kültürüne açık bulundurmuş olan Türkiye, masonluğu da Latin kaynaklarından alıyor ve model olarak da Belçika masonluğunu seçiyordu. Çünkü krallıkla idare edilen Belçika'da yüksek şûra, 1804 Fransız örneğine göre kurulmuştu. Kenisi eski kabul edilmiş İskoç ritinde, ve kendisine bağlı Büyük Meşrik de Yeni Rit, yani Fransız ritinde çalışıyordu. İşte bu sistem farkı dolayısıyla 32. dereceye çıkabilmek için bir çok ara derecelerden geçilmesi gerekiyordu.

Oysa, bütün öbür ülkelerde remzî derecelere paralel olarak yalnız dördüncü, on sekizinci ve otuzuncu dereceler kullanılıyordu. Daha üst dereceler idarî derecelerdî.

Bir Bilmece haline getirilmiş olan masonluğumuzu, bir az olsun, aydınlığa kavuşturmak amacıyla bu gerekli açıklamaları yaptıktan sonra tarihfî olaylara geçelim : Türkiye Yüksek Şûrası, 25.6.1909 da Belçika Yüksek Şûrasınca kurulduktan hemen sonra kendi kurduğu dört locaya Mısır obedyansından iki, ve Fransız obedyansından da bir loca katarak yedi locayla Türkiye Büyük Meşriğini kurmuştur. Bu yeni iki kuruluş kendi aralarında bir konkordato yaparak görünüşte remzî masonluğun yönetimini Büyük Meşrik, ve üçten yukarı derecelerin hâkimiyetini de Yüksek Şûra almıştı.

Aynı zamanda ilk büyük üstat Talat Paşa hem kendi, dem de kendisinden sonra gelecek büyük üstatlar adına Yüksek Şûranın emir ve kararlarına uyacağına dair yemin etmiştir. Büyük üstadın bu çok garip yemini ve kurulan bütün localara şartlı olarak verilen patentlerle Büyük Meşrik, dolaylı olarak tekrar Yüksek Şûraya bağlanmakta idi. Büyük üstatlardan Kemalettin Apak B. in 36 No. lı Selâmet Locasının 1930 ve 1931 yıllarında büyük müfettişi olduğunu, yazdığı tarih kitabından öğreniyoruz. Konkordatonun akdinden dokuz yıl sonra, yani 1918 de kurulan bu loca, 1930 da 33. cü dereceye çıkarılan büyük kâtip Dr. Rasim Ferit B. tarafından imzalı PATENTİNİN 4. cü maddesinde belirtilen «Selâmet Mahfili İŞBU İŞKOÇYA TARİKATI NİZAMATINA VE MESLEĞİNE VE ŞÛRRAYI ÂLİDEN SADİR OLMUŞ VE OLACAK BİLCÜMLE EVAMİR, MUKARRERAT VE TALİMAT AHKÂMINA MUVAFIK HAREKETLE MÜKELLEF OLACAKTIR.» şartıyla (hem de Büyük Meşrikçe kurulmuş olmasına rağmen kendinden önce ve sonra kurulan bütün localar gibi uykuya girinceye kadar bağımsızlık ve hürriyetten yoksun olarak çalışmıştır. Ashnda yüksek şûra egemenliğini, büyük meşrik üzerinde kurmağa çalışmakla öbür ritler üzerinde eski kabul edilmiş İskoç ritinin bir VELÂYET hakkını tasavvur etmek gibi bir suç da işlemiş oluyordu. Çünkü Büyük Meşrik, başka ritlerde çalışan localar açabilirdi.

Büyük Meşriki on üç yıl uykuda tuttuktan sonra kılığını değiştirerek, onu büyük loca olarak uyandıranlar, herhalde bu sakıncayı ortadan kaldırmak için böyle bir yolu seçmişlerdi. Bütün bu olup bitenler, bizzat yüksek şûraların imzaladıkları 1875 Lozan Antlaşmasına aykırı idi. Düşülen bu çıkmazlardan kurtulabilmek için, konsekrasyona razı olmaktan başka bir çıkar yol yoktu.

Masonlukta EGEMENLİK birlik üyelerine ait olduğu halde, OTOKRATİK REJİMDen yana olanlar masonluğun değişmez bir kurulca yönetilmesini isterler. Böyle düşünenler arasında Marconi B. gibi değerli yazarlar da vardır. 1860 da yayınladığı eserin «Gouvernement Maçonique» başlıklı bölümünde, masonluğun ilkeleriyle bağdaştırılması çok güç olan bir görüşle karşılaşmaktadır. Bu görüşe göre, yüksek şûra bütün masonlukların hem YASAMA. hem YÜRÜTME ve hem de YARGI ORGANI olmalı imiş. Bu görüş bütün tanınmış mason yazarlarınca şiddetli tenkitlere uğramıştır. Aradan yüzyıl geçtiği halde Fransız mason basınında bu gibi ANAKRONİZMLere rastlanmaktadır. Masonluğun yüksek şûralarca yönetildiği yolundaki kanaat, yalnız profanlar değil, masonlar arasında da yaygındır. Nitekim, konkordato feshedilince büyük locanın İNTİZAMI hakkında yüreklere şüphe düşmüştü. Tersine büyük locanın dünyadaki itibarı artınca, İntizam için mutlaka bir yüksek derece kuruluşuyla konkordato yapmaya lüzum olmadığı anlaşılmıştır. Zaten tanınma şartları arasında da böyle bir hüküm yoktur. Aynı ŞEYi ayrı ayrı dillerle öğreten bu iki kuruluşun bir mabedin direkleri gibi yan yana durmaları, fakat birbirine fazla yaklaşmamaları gerekir. Oysa 8.2.1922 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre, yüksek şûra Türkiye’de masonluğun kurucusu ve ritin nâzımı sıfatıyla büyük meşrikin iç işlerine her vesileyle karışmıştır. 1.8.1921 tarihinde büyük meşrik konvan toplantısına Güneş Locası da katılmıştır. Yapılan seçim sonunda, Güneş Locasının uykuda olduğu ileri sürülerek seçim neticelerine itiraz edilmiş ve itiraz dilekçesi, aralarında bir de 33. dereceden bir B. in bulunduğu on iki kişilik bir topluluk tarafından imzalanarak Yüksek Şûraya sunulmuştur.

Yüksek Şûra, dilekçeyi, ilintisi dolayısıyla, Büyük Meşrika havale etmesi gerekirken, olaya kendisi el koyarak açılan dosyayı Büyük Meşrikten istemiş ve bunun üzerine ihtilâfa düşmüştür. Büyük Meşrikin «TENVİR-NAME - Aydınlatma» adını taşıyan bildirisi, bu anlaşmazlığı bütün ayrıntılarıyla anlamaktadır.

Yüksek Şûranın ilgililerle yaptığı görüşmeler sonunda HAKEME baş vurulması uygun görülmüştür. Tayin edilen iki hakemden biri, masonluk uykuda iken Yükes Şûranın başkanı bulunan Dr. Nurettin Ramih B. dir. Hakem raporundan anlaşıldığına göre, tekrar seçilesler bile yeni bir görev kabul etmemek üzere Büyük Meşrik yönetim kuruluşuyla Güneş Locası delegeleri vazifelerinden çekilmek zorunda kalmışlardır. Oysa, bağımsız bir büyük meşrik, kendi OTORİTE alanı içinde çıkan bir uyumsuzluktan dolayı başka bir müesseseye HESAP vermek zorunda değildir. Ne var ki, eski bir alışkanlıkla bu gün bile anlaşmazlıklar için hake-

me baş vurulması tasviye edilmektedir. Eğer, gelenksel masonluğun ayakta durması isteniyorsa, anlaşmalara gelenek ve törenlere saygı göstermek ve geçmişin yanlış görüşlerini birer DOĞMA gibi öne sürerek, onları kabule zorlamaktan sakınmak gerekir.

Aydınlık çağında, reformasyon hareketi karşısında dinler bile, ilmi kaynaklar arayıp geliştirildikleri teolajileriyle rekabete girerken, ilme ve sağ duyuya dayanması gereken masonluğu, mürsitlerle yönetilen bir tarikat haline getirmek, kendileri düşünmeye üşenip ŞEYH'in dediklerine boyun eğen ve toplantılarda ince telkinlerin şuur altı dürtüsüyle kullandıkları oylarla gerçek kuvvetler dengesini ters yönde bozarak birliği şirazesinden çıkarabilecek kişilerin çoğalmasına yol açabilir.

Türkiye masonluğu, 5.2.1948 de yine yüksek şûranın aracılığıyla, fakat bu defa büyük loca olarak yeniden faaliyete başlamış ve 26.6.1955 yılına kadar yüksek şûraya bağlı kalmıştır. Bir ara Kutsal Kitaplar da kısa bir süre yemin kürsüsünden kaldırılmıştı. Kemalettin Apak B. in uyarması üzerine yüksek şûra, 26.6.1955 tarihli bağımsızlık bildirisi yayınlamış, 1.4.1957 de de iki kuruluş arasında bir konkordato yapılmıştır. Bildiri bütün yüksek şûralara gönderilmiş ve bu isabetli davranıştan dolayı tebrik levhaları alınmıştır. Bağımsızlığına kavuşan Büyük Loca, dünya masonluğuyla ilişkiler kurmak maksadıyla yazışmalara giriştiyse de ileri sürülen tanınma şartlarını haiz bulunmadığından dolayı sorulan sorulara karşılık vermekte güçlük çekiliyordu. Bir büyük locanın sorduğu on dokuz sorudan en önemlilerini bildirmekte fayda görüyoruz. 1 — Büyük lacanız kaç loca tarafından kurulmuştur. 2 — Bu büyük localar patentlerini hangi obedyanslardan almışlardır? 3 — Büyük locanın ilk üç derece üzerinde mutlak hâkimiyeti var mıdır?

Bu şartlar yerine getirilmiş olmadığından, Büyük localar bizi tanımakta çekingen davranıyor, localarının kapıları Türk mason ziyaretçilerine açılmıyordu. Fakat uzayın fethiyle uğraşıldığı bir çağda, Türkiye masonluğu artık kendi içine kapalı kalamazdı. Dünyaya açılmak zorunda idi. Dünyaya açılan her kapıyı zorlayacak ve kapıların açılması için her şibbuleti deneyecekti. En sonunda, büyük loca, inziva hayatından kurtulmak ve üyelerine daha geniş ufuklar açabilmek için konsekrasyona razı olmuştu. Ne var ki, ayrılık baş göstermişti. Ayrılık, insanlığın alın yazısı, Babil kulesi efsanesi dillerin efsanesi değil, aslında YALNIZLIĞIN efsanesi idi. DİL, insanları birleştirdiği kadar, uzaklaştıracaktı da. Bu, uyanan insan ŞUURUNUN bir çilesi idi.

M. Erbudak

Spekülatif masonluğun başlangıcında İngiltere

Fikret ÇELTİKÇİ

Bundan evvelki kısımda operatif masonluktan spekülatif masonluğa geçiş üzerinde durmuştuk. 1717 de yeniden canlanmanın - revival tabir edilen olayın - tam manasiyle anlaşılabilmesi için sadece franmasonluğa has olayları tesbit ve tetkik etmek kâfi gelmeyeceği kanaatindeyiz. Bu nevi olaylar, her devirde olduğu gibi toplumun mütekabil tesirlerinden tecrit edilmeyecek diğer olaylarla sıkı sıkıya irtibat halindedir. Daha öncede belirttiğimiz vechile, franmasonluk, operatif masonluktan spekülatif hale geçişte bilhassa Avrupanın, özellikle İngiltere'deki din kavğalarından yorulmuş, bıkmış olan

hür düşünceli aydın kişilerin İngiltere'de hâlâ yaşamakta olan operatif mason localarında kendilerine birer hür düşünce yuvası bulmaları sayesinde canlanabilmiş ve yeniden ve yepyeni bir hüviyetle dünya üzerinde yayılma imkânını bulabilmiştir. Şurası muhakkaktır ki, bu yayılma İngiltere'de itibaren olmuştur. Zira, hiç şüphe yoktur ki, spekülatif masonluk İngiltere'de başlamıştır. Bir çok kimsenin franmasonluğa daha asil ve daya eski bir menşeye arama, onun ilk doğuşunu ilkçağlara kadar götürmek istemesi ve genellikle gelişmelerin Süleyman Peygamber zamanında vuku bulduğunu

iddia etmesi tarihî gerçeklerle hiç bir zaman bağdaştırılamamıştır.

Dikkate şayan bir nokta şudur: Operatif masonluk XVIII. asırdan önce bütün medenî âlemde mevcut olmuştur. Avrupa'da olduğu kadar, doğuda da mason locaları veya çeşitli sanat otphulukları, hemen hemen her yerde benzer kurallara uyarak uzun asırlar yaşadıkdan sonra, yavaş yavaş ortadan kaybolmağa başlamışlar, operatif sanatın sırlarının loca sınırları dışına çıkması ve bilhassa modern zamanların eğitim sistemlerindeki gelişmeler sayesinde sanatın okullarda açıkça öğretilmeye başlaması ile mason localarının da artık hikmeti vücudu kalmamıştır. Bazı yerlerde hâlâ hayatlarını idame etmeye çalışan bu gibi cemiyetler mahallî otoriteler tarafından iyi gözle görülmeğe başlanmış ve bunların birer emir veya fermanla kapatılması cihetine gidilmiştir. Fransa'da, Almanya'da, XVIII. asırdan çok evvel, bu gibi teşekküller eski canlılıklarını kaybetmişler, «Coppagnonage» cemiyetleri hemen hemen zorla denecek şekilde kapatılmıştır. Almanya'daki ve diğer Avrupa memleketlerindeki benzer teşekküller de aynı akıbetle maruz kalmıştır. Osmanlı imparatorluğu içindekilerin akıbetleri de başka türlü olmamıştır. Ahiler, bektâşi teşekkülleri ve benzeri tarikat ehli kimselerin himayesinde gösterilen localar hep böylece sönmeğe mahkûm olmuş veya mahkûm edilmiştir.

Bu hal bütün Avrupa ve Doğu ülkelerinde bu şekilde devam ederken, İngiltere'de durum tamamiyle başka bir yönde gelişme göstermiştir. İngiliz milletinin tab'an ananelere bağlı olması ve asırlar önce alınmış veya teessüs etmiş hakların her hangi bir otorite tarafından kaldırılma isteğine karşı tabii şekilde direnme göstermesi, artık fazla bir işe yaramadığı halde operatif mason localarının, üye sayıları azalmış olmasına rağmen, XVIII. asrın başına kadar kalabilmiş olmalarını sağlamıştır. Bununla beraber XVII. asrındaki İngiliz mason localarının yaşama hallerinde dikkate değer bir taraf görmek güçtür. Eğer operatif mason localarına meslekten olmayan kimselerin kabulü bahis konusu olmasa idi, muhtemelen İngiltere'deki locaların akıbeti de Avrupa'nın diğer bölgelerindekilerden farksız olacaktı.

Bu locaların kapatılmamış olması ve meslekten olan hür masonların arasına «Free Mason» meslekten olmayan münevver kimselerin kabul edilmesi «Accepted Mason» ve neticede 1717 canlanması arasındaki çatışmalar her halde büyük tesirler icra etmiş ve modern masonluğun kurulmasına varan gelişmelere sebep olmuştur. XVII. asırda mevcut olduğu bilinen veya iddia olunan bazı locaların bulunmuş zabıtları veya o devirlere ait manüskripler Stuart'lar devrinin ictimai olayları ve çeşitli siyasî gelişmeleri ile yakın

İlgilerin mevcudiyeti hissedilmektedir. Anderson tarafından kaleme alındığı bilinen meşhur kitabın muhtelif kısımları iyice tetkik olununca, XVII. asır İngilteresindeki olayların doğurduğu çeşitli telâkkileri görmek mümkün olmaktadır.

Bu ilk mülâhazaya müsetniden, XVIII. asır başında heniden alevlendirilen masonluk ateşinin iyice anlaşılabilmesi için, bundan önceki devirde İngiltere'deki ictimâî ve siyâsî gelişmeleri her halde gözden geçirmek gereklidir. Yeniden canlanma olayına takaddüm eden devir, İngiltere tarihinin oldukça karışık, fakat o nisbette de sonraki devirler için bir nevi hazırlayıcı ve yaratıcı karakter arz eden bir devirdir.

Tudor ailesinin son varisi olan kraliçe Elizabeth'in 1603 te ölümü ile boşalan İngiliz tahtı, birden bire Stuart ailesine intikal etmiş idi. Kaderin bir cilvesi olarak, Elizabeth'in hasmı olan İskoçya kraliçesi Mary'nin oğlu Jacques İngiltere tahtına veraset yoluyla geçmiş oldu. Bu tabii intikal İngiltere tarihinde bir asırdan fazla süren karışık bir başlangıç olmuştur.

XVI. asırda Tudor'lar zamanında İngiltere, renesans hareketinden kendine en uygun bulduğunu kabul etmiş, kendine has bir sanat ve edebiyat yaratmıştı. Bu suretle kıta anlayışından sıyrılarak tamamiyle müstaik bir karaktere doğru yönelmiştir. Bu devirde millî dil gelişmiş, kuvvetli bir donanma vücut bulmuş

ve Roma kilisesiyle bütün bağlar kopmuştur.

Tudor devri otoriter bir krallık devridir. Bu otorite ne bir orduya, ne özel bir polis kuvvetine dayanmaktadır. Krallık bütün kudretini halktan almaktadır. Frans ave İspanya'daki mutlakîyet idareleri, otoritelelerini kabul ettirebilmek için Roma kilisesinin yardımına ve ittifakına muhtaç olmuş ve Papalığın kutsal otoritesini kabul etmiş iken, İngiltere krallığı ruhanî kudreti, efkârı umumiyenin mutabakatı ve muvafakatı ile, kendisinde toplanmasını bilmiştir. Hâlâ bu gün dahi İngiltere'de görülen teokratik devlet sistemi Tudor hanedanının bu ruhanî iktidara sahip çıkmış olmasından ileri gelmiştir.

Hiç bir kayda tabi olmadığı anlaşılan Tudor Hanedanı, kamu oyu ile kral arasında irtibat ajanlığı yapan parlamentoya daima saygı göstermiştir. Parlamonte da hanedan karşısında daima müstakil kalma kabiliyetini muhafaza edebilmiş, Tudor krallarını ve bunların belki de en çok sayılan ve en müstebitlerinden biri olan kraliçe Elizabeth'i a çıkça tenkit edebilmiştir.

İşte böyle bir hal teessüs etmiş ve Tudor hanedanına mensup kralar İngiliz milleti için birer kahraman ve ruhanî olarak kabul edilmiş iken, birdenbire aile değişmiş ve ve Stuart'lar iş başına gelivermişler.

Birinci Jacques, İngiltere tahtında oturunca, Tudor'ların mutlakî-

yet idaresine tam manasıyla tevâriis ettiğini sanmıştır. Belki bunda man-tıkan haklı idi. Mademki Tudor ai-lesi hem siyasi hem de ruhanî bir oto-riteye malik idiler, krallar Tanrı tarafından hükümran olmaya memur edilmiş, onların tebası olan halk da krallara kayıtsız şartsız itaate mec-bur tutulmuş demektir. Gençliğinden itibaren bu doktriner görüşe kapıl-mış olan I. Jacques, kendisini kanu-nun üstünde sayıyor ve ancak müs-tesna hallerde, kendisince takdir edil-diği zamanlarda, kanuna uygun ha-reket edebileceğini kabul ediyordu. İskoçya'daki krallığı sırasından da ay-nı görüşe sahip olan Jacques, sonra-ki presbiteryen kilise mensuplarının demokratik hareketlerinden bizar olmuş ve bu itibarla İngiltere'deki Anglikan kilisesinin hiyerarşik disip-lininden memnun gözükmekte idi. An-glikan kilisesinin en üst noktasında kralın bulunması Jacques'ın hoşuna gidiyordu.

Stuart'ların iktidara gelmeleri ile ön plâna geçen hâdiseler her şeyden fazla mezhep çekişmeleri ha-lindedir. Jacques I. kalvinist yetişmiş bir kimsedir. Anglikan kilisesi re-form neticesinde gelişmiş olan bir devletin doktrini mahiyetindedir. Halk reformu kabul etmiş, fakat ka-tolik kilisesinin esaslarından pek ay-rılmış değildir. İngiltere'de katolikler yaşamaktadır, fakat Tudorlar zamanında daima tazyik altında tu-tulmuşlar, hiç bir devlet hizmetinde mevki alamamışlar, dolayısıyla meğ-

dur mevkiinde kalmamışlardır. Bu iti-barla onlar Anglikan kilisesinin en şiddetli muarızlarıdır. Katolikler, Tudorların zamanından itibaren da-ima takibe duçar olmuşlar, bulun-duklar topraklardan sulh hâkimi-nin müsaadesini istihsal etmedikçe uzaklaşma hürriyetinden mahrum bırakılmışlardır. Bu tazyik altında uzun müddet yaşamak mecburiye-tinde kalmış olan katoliklerin genel nüfus içindeki nisbetleri yirmide bire düşmüştür. Bunlar, Mary'nin oğ-lu Jacques'ın tahta geçmesi ile ken-dilerine tekrar hak tanınabileceğini ümit etmişlerdir. Jacques, tolerans göstermeye meyyal olmakla bera-ber, katoliklerin, dinî inançlarında serbest oluşlarına karşılık, katolik kilisesinin başında bulunan Roma'ya değil, Anglikan kilisesi mensup-ları gibi, doğrudan doğruya kendisi-ne merbut olmalarını şart olarak ile-ri sürmekte idi. Diğer bir şart ola-rak da katoliklerin diğer mezhep sa-liklerini kendi mezheplerine celp et-meyeceklerini vaat etmelerini isti-yordu. Bu şartlar katoliklere sami-mî görünmüyor ve onları hayal su-kutuna uğratiyordu. Bunun netice-si, bir takım tertiplere kadar gitmeyi göze alıyorlardı. Bunların arasında tarihte pek meşhur olan «barut is-yanı» ismi verilen meşhur suikast tertibi zikre değer.

Anglikan kilisesinin karşısına dikilen ikinci bir grup da Püriten'lerdir. Bunlar protestandır. Püriten-lik, belirti bir doktrinden ziyade, bir

nevi ruh davranışı sayılmalıdır. Onlar, kiliseyi yalnız Roma'nın nüfuzundan ve tabiiyetinden değil, aynı zamanda Roma'nın bütün usul ve âdetlerinden de sıyırmak istiyorlardı. İskoçya'daki Presbiteryen kilisesindeki gibi, dini merasimlerde sadelik, bazı katoliklerden kalma usul-lerin kaldırılmasını, papazların kıyafetlerini kendilerinin tayin etmesini, piskoposluk gibi üst makam hiyerarşisinin bertaraf edilmesini ve buna benzer bir takım demokratik esasların kabulünü öngörüyor ve bunları kraldan istiyorlardı. Bunların bir kısmı mutedil isteklerde bulunurken, bir kısmı daha radikal tedbirleri talep ediyordu. Bunlar arasında müstakiller ismi verilen üçüncü bir grup ise çok daha ileri giderek herkesin kendi dinî inançlarını seçmekte serbest olmasını arzuluyordu. Püritenlerin hepsi de Roma âdetlerinden, şaşaalı merasimlerden nefret duyuyorlar, ibadetin azamî derecede basit olması üzerinde ısrarla duruyorlardı. Püritenler bu haleti ruhiye içinde tabiatıyla Elizabeth devrinin sanat anlayışından uzak duruyor. Shahkpeare veya Spenser'in şiirleri yerine sadece ve devamlı olarak İncilin okunmasını istiyorlardı.

Jacques bunların da isteklerini iyi niyetle incelemek istemişti. Ancak, İskoçya'da presbiteryenlerin kendisine pek büyük güçlükler yarattığını hatırladığı için, Presbiteryen anlayışlara uygun her isteğe karşı şiddetli bir muhalefet göstermekte idi.

Bu şekilde beliren görüş ayrılıkları neticesinde, Jacques I. devrinde üç ayrı ruhban sınıfı belirmişti: bunların birincisi «yüksek kilise», Roma kilisesinden en az uzaklaşmış ve Tudorların kabul ettirdiği ritüeli takip edenler; ikincisi Anglikan kilisesinde kalmakla beraber, konformist olmadan reform taraftarı presbiteryen parti, üçüncüsü de hem Anglikan kilisesindeki piskoposlukların, hem de Presbiteryenlerin Sinod meclisini reddeden ve herkesin kendine göre ibadet etmekte serbest olmasını isteye n «müstakiller grubu» dur. Bu grup için muhaceretten başka çare bulunamamıştır. Netekim bunlar serbestçe ibadet edebilmek gayesiyle evvelâ Hollanda'nın, sonrada, meşhur Mayflower ile Amerika'nın yolunu tuttular. Virjinya'ya gitmek isteyen mustakilleri rüzgâr daha şimale, bu gün de yeni İngiltere diye bilinen sahillere attı. 102 kişiden ibaret olan bu ilk muhacir kafilesine sonraları binlerce kişi iltihak etti. Bunlar orada tam manasıyla teokratik bir nizam kurmuşlardır.

İşte bu mezhep ve dinî meseleler üzerindeki anlaşmazlıklar ve çekişmeler krala parlamentoyu karşı karşıya getirmekte idi. Kral parlamentoya kendisinin ilâhî bir kudrette sahip olduğunu kabul ettirmek istiyor ve kanunun fevkinde olduğunu iddia ediyor, kanuna tabiiyeti reddediyor, kendisinin kanun demek olduğunu ileri sürüyordu (Rex est lex). Böyle bir iddia Parlamento için bir hakaret manasını taşıyordu. Parla-

mento icra kuvvetini kendi emrine tabi tutmak istiyor; kral ise idarenin taksim ve tefvizine asla rıza göstermiyordu. Daha sonraları meşhur Hobbes'un ileri sürdüğü veçhile, hükümleranın taksim edilmeyeceğini kabul ediyordu.

Halk, ezcümle iş adamları ve esnaf, parlamento tarafında idi. Bu itibarla kralın kanaatleri pek fazla bir değer arzetmiyordu. İdare için para temini vergilerle mümkün olduğu, bunun da ancak parlamento tarafından oylanacak bir kanunla temin edilebileceğine göre, kralın tutumu bir nevi çıkmaza giriyordu. Halbuki Jacques, eski Tudor'lara mukabil oldukça müsrif bir kraldı.

Bu sırada Avrupa'da yeni yeni harpler baş göstermiştir (30 sene harbi). Avusturyalılar, İspanya'nın desteğiyle Orta Avrupa'da imparatorluğun vahdetini ve Roma kilisesinin hegemonyasını sağlamaya çalışıyordu. Bohemyalılar Jacques I. den yardım istiyorlardı. Bu yardım için para bulmak lâzımdı. Bu da ancak Parlatentonun toplantıya çağrılmasıyla mümkün olabilirdi. İstemeye istemeye çağrılan bir meclis ile kral arasında muhalefetin önlenmesi mümkün olamazdı. Protestan olan parlamento katolik İspanya'ya hemen harp ilânını isterken, Jacques I. sadece İspanya'yı tehdit ile işin içinden sıyrılmak taraftarı idi. Hatâ daha da ileri giderek oğlu Charles'ı İspanya kralının kızı ile evlendirmeye tasarlıyordu. Parlamento

bu hareketlere fevkalâde bir hiddet gösterirken, kral parlatentonun bu gibi yüksek politika işlerinden hiç bir şey anlamadığını iddia ediyordu. Tabii bu haleti ruhiye içinde parlatentodan istenilen bir kanunun çıkartılması imkânsız oluyordu.

Bu suretle bir taraftan kilise işleri dolayısıyla mezhep çekişmeleri ile, diğer taraftan parlamento ile krallık arasındaki dinî meselelerden olduğu kadar bilhassa hukuk anlayışları dolayısıyla uzun ve karışık bir çekişme devresinden sonra 1625 de ölen Jacques I. in yerine oğlu Charles I. geçiyordu. Van Dyck tablosunda görülen güzel yüzlü Charles'ın başına gelenleri bu tablodaki portreden keşfetmeye asla imkân yoktur. Babasının yerine geçer geçmez bir taraftan müşavirlerinin (Buckingham dükü gibi), diğer taraftan Henri IV. ün en küçük kızı olan katolik Henriette ile evlenmesi sonunda kraliçenin İngilizlerce tasvip edilmeyen tavsiyelerine uyma tedbirsizliğinde bulunan bahtsız Charles I. bir çok zorluklarla uğraşa uğraşa sonunda, 1649 da hayatını sehpada bitirdi. Charles I. devrinde parlamento evvelkilerden çok daha mustakil bir tutum göstermektedir. Bu devirde de tapkı Jacques I. zamanındaki aynı dinî hislerin ve ihtirasların tesiri ile ve türlü münakaşaların çıktığı görülmektedir. Anglikan kilisesinin, Presbiteryenlerin ve ezcümle Püritenlerin tutumları yine aynı kalmıştır. Şu kadar var ki bu

devirde, parlamentoda yeni bir nazariye ortaya atılmıştı : Kralın nazırlarının sorumluluğu fikri. Kral hatalı bir iş yapmış ise, bunun hakiki mesulü kendisine yanlış tavsiyelerde bulunmuş olan nazırlardır ve bunların cezalandırılmaları gerekir. (Impeachment). Charles I ise bu fikre tamamiyle muhalifti ve kendi adamlarının parlamento tarafından muhakeme edilmesini asla kabul etmemekte idi.

Charles I. devrinde de kilise içindeki karışıklıklar devam etmekte idi ve püritenler ile ritüalistler İngiltere kilisesini bir türlü serbest bırakmak istemiyor ve bir birlerine küfür edip duruyordu. Charles ritüalist olan yüksek kilise adamlarını tutuyordu. Bilindiği gibi bunlar Roma kilisesinin gelenek ve usullerinden en az uzaklaşmış olanlardı, Charles I. in karısı Henriette'in tesiri ile bunlar kral tarafından tutuluyordu. Bu çekişmelerin tesiri altında parlamento 1629 da üç karar aldı:

1) Papizm'i İngiltere'ye sokan kişiler halk düşmanıdır;

2) Parlamento tarafından kabul edilmemiş bir vergiyi tahsile teşebbüs eden herkes halk düşmanıdır,

3) Parlamento tarafından kabul edilmemiş bir vergiyi veren her tüccar, çiftçi veya esnaf halk düşmanıdır .

Bu kararlar Charles'ın elini ayağını

bağlayan kararlardı. Eski kanunlardan istifade ile para bulma çarelerini arayan kralın karşısında tüccar vergi vermektense ticaretten vaz geçmeyi dahi tercih ediyordu. Parlamentoyu feshetmiş olan Charles çaresizlik karşısında yeniden ona baş vurmaya mecbur kalıyordu. Kralın müşavirleri arasında bulunan Stafford ve Land gibi kişilerin tavsiyeleri daima olumsuz sonuçlar veriyor ve halk bunlardan nefret ediyordu. Siyasî ve dinî münakaşaların sonu gelmiyor ve halk ile krallığı iki muhasım taraf şeklinde karşı karşıya getiriyordu. Taşra halkı Anglikan kilisenin ritüalizmine bağlı kalıyor, Presbiteryenler İskoçya'dan gelmiş olan askerlerin desteğine mazhar bulunuyorlardı. Bu itibarla onlar da büyük bir kuvvet halinde idi. Müstakiller ise hem anglikanları, hem de presbiteryenleri müstebitliğin iki ayrı şekli olarak görüyordu. Kral bir taraftan, Parlamento diğer taraftan gizli gizli tertipler alıp durmakta idi. İşte bu şekilde devam eden karışıklığın sonunda İngiltere, tabiatıyla iç harbe kadar gitmekten kurtulamamıştır. Artık her ingiliz için bir tarafa iltihak etme zamanı gelmişti. Kral taraftarları ile, parlamento taraftarları arasında muhasemat başladığı sırada hiç kimsenin aklından kralı öldürmek gelmemekte idi. Fakat kralın bir takım hataları, katoliklerle gizli gizli temaslarda bulunması, diğer taraftan da İskoçyalıların yardımını araması

gibi iki taraflı çalışmaları, halkın kırıngılığını tahrik etmekte idi. Sonunda İskoçya'nın yardımını kraldan önce temin eden parlamento muhasemattan muvaffak olarak çıkmıştır. Bu başarının hakikî sahibi hiç şüphesiz Oliver Cromwell'dir. Cromwell, melankolik tabiatlı, dinde sadelik taraftarı tam bir Püritendir. Harp sırasında askerî bilgiler elde eden ve bu suretle tam bir aksiyon adamı olduğunu gösteren bu münzevi tabiatlı kimse Charles I. in ordusunu mağlup etmiş, kralın idamını parlamentoya kabul ettirmiş ve 1649 yılından sonra, tam bir diktatör gibi, 1660 yılına kadar onbir yıl İngiltereyi idare etmiş, İngiltere'ye yepyeni bir teşkilât kazandırmaya çalışmış, islahat peşinde ömrünü yitirmiş bir zattır. Diktatörlükten samimî olarak nefret eden Cromwell, presbiteryen bir ekseriyete malik olan parlamentonun İngiliz kalkınım istediği gibi Hıristiyan olmasını kabul edememesini anlayamıyor, ona karşı gelmeyi düşünmediği halde hâdiselerin zoru ile sonunda kuvvetini kullanarak parlamentonun kapılarını kilitletiyordu. Gençliğinde kuvvetli bir parlamentocu olan Cromwell Hollandahılarla olduğu kadar İspanyollarla da mücadele etti, bir çok ülkelerin İngiliz kolonisi haline gelmesine muvaffak oldu, fakat sonunda İngiliz halkı Cromwell'in sıkıcı, sert disiplininin yoruldu ve Cromwell'den bıktı. İngiltere'yi faziletli bir millet yapmak için son haddine kadar gay-

ret gösteren Cromwell 1658 de ölünce, İngilizler bu büyük adamın icraat ve islahatının en iyi taraflarını bile değersiz saymakta tereddüt göstermedi ve onun eseri uzun müddet yaşayamadı. Cromwell devrinde İngiltere çok garip bir devir yaşamıştır. Doğunun bin sene evvelki hikâyeleri, şiirleri yegâne okunan eserler oluyordu. Kanunî olanı daima hürmetle karşılayan İngiliz milletine, Tanrının kitabının, yani Tevratın, İncilin hakikî kanun olduğu kabul ettiriliyordu.

İngiltere Cromwell'in nazarda yeni bir İsrail idi. Cromwell'in özel kâtipliğini yapmış olan Milton, Tanrı bu dünyada güç bir iş becerme durumunda olunca, İngiliz milletine müracaat eder, diyordu. Bu görüşe uzun yıllar sonra da, meselâ XIX. asırda bir çok İngiliz siyasî adamlarında rastlamak mümkündür. (Curzon, Cecil Rhodes...) gibi. Püritenlerin fikirleri böylece devam edebilmiş ise de İngiliz halkı neşesiz, kederli Cromwell devrinden hiç te hoşlanmamıştı. Cromwell her işini Tanrının ilhamı ile yaptığı inancında idi. Onun için «Tanrı ile sermest» diyorlardı. Ahlâkî islahat için müstebit olanlar her yerde çok küçük bir azınlığa dayanır. Ama çoğunluk bunların icraatı önünde daima korku duymaktadır. Müstebit ölünce baskının ortadan kalkması ve baskıyı yapanların takibe uğraması olağan hâdiselerdendir. Püritenler için de durum böyle olmuştur. Crom-

well'in ölümüyle bütün bir millet sanki yeniden bir nefes almış gibi olmuştu. Samimî bir inançla bağlı bulunduğu dinde ve dinî merasimlerde sadelik arayan ve bu sebeple de her türlü sanatkârane davranışı fantezi ve Shakhpeare devrinin şiirlerini ahlâka aykırı sayan küçük bir azınlığın büyük bir ekseriyeti frenlemesini, veya daha önemlisi sıkı tedbirlerle onları korku içinde sindimesini takip eden, bu tutuma muhalif bir grubun iktidarı ele almasıyla sözü geçen azınlığa karşı şiddetli bir mukabeleye geçilmesi pek tabiidir. İşte Cromwell'in arkasından, 1660 da Charles II. nin tahta geçişinin bir kurtarıcının gelmesi gibi karşılanması bu neviden bir tepki tezahürü mahiyetindedir.

Charles II. nin kız kardeşi Henriette katolik idi. Fakat Charles protestanlığı muhafaza etmeyi akılcıca bir hareket olarak kabul etti. Püritenlere karşı halkta hissedilen kırılganlığa rağmen, memlekette mutedil bir idare kurmak istiyordu. Katoliklerin serbestiyetini istiyordu, fakat muhtemel bir çatışmadan çekiniyordu. Bu görüşlerle hareket edilerek seçime gidilince, kraldan fazla kralcı ve anglikan bir parlamento ortaya çıkıverdi. On sekiz sene müddetle aynen muhafaza edilmiş olan bu parlamento kralın bütün teşebbüs kudretini elinden almak yolunu tutmuştu. Kral bundan hoşlanmamakla beraber. Parlamentodan vaz geçmesini sağlayabilecek ne bir orduya, ne de

kifayetli paraya malik bulunuyordu. Parlamento da ona bu imkânları asla vermedi. Kral, babasının akıbetini hatırlayarak, hududu hiç bir zaman aşmadı. Halkın gözünden düşen hiç bir devlet adamını lüzumundan fazla muhafaza etmeye kalkmadı. İngiliz milleti artık özgürlüğünü benimsemiş, her milletten evvel politika eğitimine girmişti.

Böyle olmakla beraber, din konusunda kraldan umulan toleransı bulmak mümkün olmuyordu. Anglikanların tesiri ile Clarenton Kanunu ismi verilen bir kanun kabul edilmişti. Bu kanun Püritenleri, presbiteryenleri ve tabii aynı zamanda katolikleri de hayal sukutuna uğrattıyordu; bu kanuna göre dört esas hüküm kabul edilmişti: Birincisi, bölgelerde idarecilerin presbiteryen nizamnameleri terketmelerini ve yerine anglikan esasların kabulünü âmirirdi; ikincisi bütün din adamlarının anglikan bir piskopostan direktif almasını mecburî kılıyordu; üçüncüsü, dörtten fazla kişi tarafından izlenen bir âyinin yalnız anglikan kilisesinin ritüeline göre cereyan etmesini istiyordu; dördüncüsü ise, konformist olmayan papazların kiliselerinden en az beş mil mesafeye çekilmelerini mecburî kılıyordu.

Bu suretle kral, bir kere daha, müstebit ve toleransı kabul etmeyen bir kişi haline geçmiş bulunuyordu.

Halkın Tudorlar devri sonundan beri birtakım özgürlük mücadelele-

ri içinde yaşadktan sonra, bilhassa iç harbin ihtiraslarından doğan tabii bir ruh haleti içinde politika ile ilgilenmesi umumileşti. Hattâ Charles II. devrinde bu, artık tedavi edilmez bir hastalık halini aldı. Halkın bir kısmı, eskiden kralın muhafazasında bulunan kavalyeler gibi kralın dostu idi. Bunlara Tory diyorlardı. (Hasımlarınca verilen bu isim, İrlanda haydudu manasına gelmekte idi). Tory'ler de muhasımlarına kralın düşmanı manasına Whig'ler ismini vermekte idi. Whig'ler asi sayılıyor ve şeytan ilk Whig olarak kabul ediliyordu.

Görülüyör ki, doğrudan doğruya sosyal hayatta politik kanaatler de daima dinî hislerin ve görüşlerin tesiri altında bulunmakta ve fikirler hep bu dialektik içinde izah edilmekte idi.

Bu gelişmeler sırasında yapılan seçimler, modern devirlerin parti mücadeleleri içinde cereyan etti ve 1679 seçimleri Whig'leri kazandırdı. Böylece İngiltere'de ilk meşrutî hükümet tecrübesi yapılmış oluyordu. Ve ilk defa, müstebit bir idare ile, bir hürriyet rejiminin müteakabil sınırları açıkca işaretleniyordu. İnsan haklarının ilk hukuk kaidesi kabul ediliyordu. Böylece, meselâ her hangi bir İngilizin, vatan hiyanetinden gayrı bir sebeple tevkif edilecek olursa, isteği üzerine en geç yirmi gün zarfında hâkimin huzuruna çıkarılması mecburî oluyordu. Buna

aykırı hareket eden idare adamı veya bu işi görmeyen hâkim, büyük ceza ve tazminata mahkûm tutuluyordu.

Kısa bir süre sonra, parlamentonun feshi üzerine 1681 de yeni seçimlere gidilince, İngiliz halkının hayret verici mütehavvilliği ile, seçimleri bu defa Tory'ler kazandı. Tabii bunun sonunda henüz iyice hazmedilememiş olan demokrasi kavramlarını işine geldiği gibi tefsir eden yeni idare Whig idarecilerini tazyike maruz bıraktı. Bunların bir kısmı hayatlarını darağacında bitirdi.

1685 de Charles'ın ölümü ile Jacques II. ye devrolunan idare işte böylece yeniden müstebit bir idare idi. Jacques katolik idi. Anglikanlar bunu müsamaha ile karşıladılar. Fakat, pek kısa bir müddet sonra, kralın tutumu ve doktrini Anglikan kilisesinin menfaatlerine aykırı olduğu anlaşılınca, kilisenin reaksiyonu görülmeğe başladı. Bu arada kralın XIV. Louis ile anlaşması İngilizlerin iğbirarını ve husumetini tahrik etti. Kral katoliklerin hürriyetini tanırsen, Fransa'da meşhur Nantes Fermanı (Edit de Nantes) ilga ediliyor (1684), ve Fransız Hügno'ları (Huguenots) İngiltere'ye kaçıyordu. Bunların anlattıkları, İngiliz protestanları için cesaret kırıcı idi. Bu sırada, yeniden İngiltere'de yer yer isyanlar baş gösterdi. Bunları bastıran kral, mesullerini ve bir çok

masum köylüyü darağacına göndermekte tereddüt etmedi. Bir muhafız kıtası kralın etrafında kuvvetli bir emniyet kemeri teşkil etmekte ise de, parlamentonun yerine bu defa asilzadeler reaksiyon göstermekte, kendilerine mevki verilen katolikler dahi bu mevkileri kabulde tereddüt göstermekte, hattâ Papa Innocent XI. itidal tavsiye etmekte idi. Bütün bunlara rağmen, orta sınıfın desteğinden mahrum kral, kendisini uçuruma sürükleyen müstebidane idaresinden vaz geçmiyordu. Orta halk tabakaları arasında artık katolik kalmamıştı. Halbuki kral, Katoliklerin serbest olduğuna dair emirnamesini kiliselerde okutmak istiyordu. Papazlar bunu reddediyordu. Londra arşöveki ve diğer yüksek rütbeli din adamlarının istidarını alan kral cevaben onları Londra kalesine yollayınca, mahkûmları götürülen geminin taifesi diz çöküp onları saygı ile karşılıyor, hâkimler beraetlerini ilân ediyorlardı. Bu beraet haberi üzerine Londra şenlik yapıyordu.

Artık İngiliz milleti ikinci Jacques hakkında da karar verecekti. Bir müddet tereddüt eden İngilizler sonunda, politik gelişmeler önünde fazla beklemeden Jacques'in protestan kalmış olan kızı ve onun kocası Hollanda Kralı Guillaume d'Orange'ı bir arada İngiltere tahtına çağırılı. Ürken Jacques II. Fransa'ya kaçmayı tercih etti. Krallık mührünü Mans denizine atan Kral

Jacques, tahtın kralsız kalacağını sanmıştı. Halbuki, bir mühür her zaman yeniden kazdırılabilir ve boş kalan taht için daima bir kral bulunabilirdi.

Hollandalı kraldan ne Whigler, ne de Tory'ler hoşlandı. Halbuki, Guillaume III. kanaatlerine rağmen İngiltere'de hakikî meşrutiyetin kurucusu olmuş, tahta geçer geçmez de, İnsan Hakları Beyannamesini (Bill Of Rights) ı eşi Kraliçe Mary ile birlikte tasdik etmişti (1689). İngilizlerin tab'ına çok uygun olan bu vesika sadece mücerret prensipleri zikreden bir vesika değildi. Birçok müşahhas vakaları zikretmekte ve ezcümle Jacques'ın indî kararlarını birer birer kaydettikten sonra, kralın hiç bir zaman krallığın esas kanunlarına karşı gelemeyeceğini, kralın masraflarının yıllık olarak tesbit edileceğini, parlamentonun her üç senede yeniden seçileceğini ve hiç bir parlamentonun ömrünün üç seneden fazla sürmeyeceğini belirtiyordu. Kral bu beyannameyi imzalamakla artık parlamento ile kral arasında hiç bir zıddiyet kalmıyordu. Fakat yine de hâlâ kralla teşriî kuvvet arasında bir irtibat organı yoktu. Kral böyle bir organizasyon vücuda getirmeğe teşebbüs edince, hemen Junta, Kabal sözleri ortalığı kaplıyordu. Bu arada zikre değer bir olay da, Kral Jacques'ın tarafı bir Jakobit partisinin kurulmuş olması idi. Guillaume III. ün gösterdiği tolerans sayesinde partilerin sı-

nırları sarîh olarak belirmeğe başlamıştır. Bu tarihlerden itibaren artık İngiltere'de devamlı bir parti politikası İngiliz siyasi hayatının esasını teşkil etmiştir.

1702 de Guillaume III. vefat edince, taht bu defa Jacques II. nin kızı Anne tarafından işgal edildi. Guillaume, Whig'lerin dostu ve tolerans taraftarı idi ve Avrupa politikasını, Whig'lerin politikasına uyarak benimsemekte idi. Anne ise tamamiyle adalı bir davranışa sahip anglikan doktrine bağlı ve Tory taraftarı idi. Netekim tahta geçmesiyle birlikte, parlamentoda da bir Tory ekseriyeti vücut bulmuştu. Bu devirde yenden parti mücadeleleri şiddetlendi. Anne devri artık tolerans ve hürriyet fikirlerinin yerleşmesine mani olacak kudrete sahip değildi. Bu itibarla Guillaume zamanında başlayan meşrutî idare ve parlamenter rejim yerleşmiş ve müteakip yıllarda bütün Avrupa'nın dikkatle takip edeceği ve Fransız ve Amerikan beyannamelerine model teşkil edecek veya ilham kaynağı olacak olan «Bill of Rights» bütün parti mücadelelerinde daima mesnet ve kaynak teşkil etmiştir. Bu münasebetle artık hükümdarın şahsî kanaatleri ne olursa olsun ve tercih ettiği bir parti görüşü olsa dahi, artık kanunların sınırlarını aşmasına imkân kalmamıştı. Locke gibi bir hürriyet ve tolerans filozofunun naşiri olduğu fikirlerin yayılması artık Stuart'ların şahsî idarelerinin devamına müsait

olabilecek bir atmosfere yer bırakmıyordu.

1714 'te ölen Anne'ın yerine, I. Jacques'ın küçük kızının kocası bulunan Hanover Elektörü Georges I. unvaniyle tahta davet edilmiş oldu. İşte bu suretle hükümdarlık makamı Stuart'lardan Hanover ailesine intikal ediyordu. On bir sene süren Stuart'lar devri, tam bir mutlakiyet idaresinden, bin bir mücadeleden sonra, çeşitli din, siyaset, hürriyet ve tolerans mücadelelerinden geçerek insan haklarının kabulü ile XVIII. asrın fikir ve vicdan özgürlüğüne ulaşmak suretiyle sona eriyordu. Bu devrin diğer politik hâdiselerini de gözden geçirmek yerinde olur. Ancak, burada bizi ilgilendiren konular daha ziyade fikir ve vicdan hürriyeti ve tolerans olması itibariyle diğer siyasi olaylara yer ayırmaya gitmedik. Esasen uzun olan bu özet ile iktifa ederek asıl spekülâtif masonluğa ait izahatımıza avdet etmeği yerinde buluruz. Bu tarih özeti ile spekülâtif masonluğun başlangıcında ne gibi müessirlerin bulunduğu kendiliğinden anlaşılacaktır.

**

Spekülâtif masonluğun başlangıcını 1717 'ye almak doğrudur. Ancak, unutmamak gerekir ki, XVII. asır boyunca operatif masonların yanında meslekten olmayan münevver kişiler yer almağa başlamışlar ve asrın meslek erbabı hemen hemen bütün localarda ya azınlıklar haline

gelmiş, veya birçoklarında hiç kalmamıştı.

Bir çok müellifin tereddütsüz kabul ettiği «kabul edilmiş» masonlardan en iyi tanınan Elias Ashmole'dur. Bu zatın bıraktığı meşhur hatıra defteri hakikî bir vesikadır. 1646 tarihinde mason locasına kabul edilenler bu hâtıra defteri ile bellidir. Ondan sonra localara kabul edilen bir çok İngiliz münevverinin, asilzadenin ve hattâ kral ailesine mensup kimselerin isimleri manüskrilere geçmiştir. Ancak 1646 yılından çok evvel de localarda kabul edilmişlere yer verilmiş olduğu aşikârdır. Ashmole'ün ilk kabul edilmiş olması akla gelmez. Hattâ bir bakıma kabul edilmişlerin ilk kabul tarihini belki de hiç bir zaman tesbit etmek mümkün olmayacaktır. Şu kadar var ki, XVII. asrın olayları hür fikirli kişilerin bu asrın başlangıcından itibaren kendilerine mason localarında yer aramış olmaları çok muhtemeldir. Bu arada II. Charles ve II. Jacques'ın da «kabul edilmiş mason» oldukları çok muhtemeldir. Böylece, masonluğun çok eski, muhterem ve kralların bile kabul edilmek istedikleri bir müessese olduğu hususundaki manüskrillerde görülen ibare ve ifadelerin manası kendiliğinden anlaşılabilir.

Spekülatif masonluğun başlangıcını işte bu bir asırlık dinî ve siyasi kavgaların gelişmeleri ile birlikte uzun bir devreye mal etmekten başka çare yoktur. Bu devrenin hür düşünce ve tolerans konuları ile il-

gili olaylara büyük tesir icra eden kişiler arasında, meslek localarına kabul edilmiş meslek dışı kişilerin rolünü his etmemek imkânsızdır. Kabul edilmiş mason tabirinin ilk defa resmen kullanılması 1682 yılı olarak gösterilmekle beraber, Robert Freke Gould'un iddiasına göre, 1620 tarihli bir sicil defterinde, 1620 tarihinden önce de «Franmason cemiyetine mensup bazı biraderler, kabul edilmiş mason adı ile mesleğe yabancı olan diğer kişilerle birlikte Londra'da mason lokalinde locada toplanmakta» idiler.

Masonluk tarihinin 1717 den sonraki olaylarını kolaylıkla takip etmeğe imkân verebilmek için XVII. asrın İngiltere'deki olaylarını gözden geçirmenin lüzumuna bilhassa önem vermekteyiz. Bu suretle uydurma, fantezist ve hayalî menşelerden kurtararak spekülatif modern masonluğu hakikî yerine oturtmak mümkün olmaktadır. Bunun için de Stuart'lar devrinin kısa da olsa izahını yapmak gerekli olmuştur. Bundan çeşitli iç çekişmelerini anlamak kolay olacaktır. Bir taraftan çok ciddi bir disiplin ve merasim esasları ve kuralları, diğer taraftan son derecede yaygın ve inanlı bir fikir özgürlüğü ve tolerans, franmasonluk müessesesinin temellerini bu derecede sağlam bir zemine oturtmanın izahını yapmak ve mucip sebeplerini bulmak için İngiltere'deki XVII. asır olaylarını anlamak ve onları manalandırmak ve değerlendirmek çok tabii ve zarurî olmaktadır.

Binlerce yıllık mazisi olduğundan şüphe edilmeyen operatif masonluktan bu günkü fikir ve tolerans müessesesi olan, fakat bu hususta hiç bir felsefî görüşü kendisine bir doktrin olarak almayan spekülâtif masonluk işte bu XVII. asrın gelişmelerine dayanmakta ve bu günkü masonluğun menşei bu gelişmeler içinde kal-

makta ve daha ileri götürülmeğe imkân vermemektedir.

Stuart'lar devrini incelemek için İngilizce ve Fransızca bir çok tarih kitabına müracaat ettik. Bu arada Andre maurois'ın «Histoire de l'Angletere» adlı eserinden, bilhassa konumuz itibariyle çok faydalandık.

F. ÇELTİKÇİ

Hakikati idrak eden kimse, iyi olan şeyi bulan ve ondan ayrılmayan kimsedir.

Konfüçyüs

Fran-Masonluk'ta benzetmeler ve benzeyişler

Muhittin Celâl DURU

Masonluk tarihi, umumî medeniyet tarihinin fikriyat bahsidir. Onun için, masonluk idealinin tek bir kelimede, sınırlı ve belirli bir işte, birdenbire oluvermiş bir devrimde bulunduğunu sanmak çocukça, hattâ düşüncesiz bir sanı olur. Tizlikle koruduğumuz yol yordam, biçim kılık vesairenin hiç de değerli şeyler olmayıp atadan kalma yadigârlardan ibaret olduğunu, masonlukta asıl önemin, taşıdığı ve sembollerinin aksettirdiği düşüncelerde derli ve saklı bulunduğunu ritüellerimiz açıkça bildirir. Vâkıa, masonluk - yine bir ritüelimizin dediği gibi - eski zamanlardan kalmadır, lâkin her zaman diri, aktif ve dinamiktir; masonlar bu mesleğin nereden çıktığını ara-

maktan ziyade, o düşüncelerin daha ziyade yayılmasına ve yükselmesine önem verme görevindedirler. Bundan ötürü, masonluk tarihi kesinleşmiş ve standart bir buluş ve bir bilim değil, insan zekâsının gelişme ve olgunlaşma devrelerini incelemeye ve tetebbua yarayan bir alan ve bir metottur. Yine bundan dolayı, mason tarihi bir roman, ya da bir plan ve program gibi okunup geçilemez, bir metoda uyularak parça parça, yudum yudum üstünde durulup sindirilmek ister.

Bazı yüksek şûralarla büyük locaların ve büyük maşrıkların 1904 de Bruxelle'de toplandıkları bir kongrede, en doğru mason tarihinin yazılabilmesi için bunun muhtelif derecelerde azar azar, kısım kısım göz-

den geçirilmesi lüzumu odtaya konulmuştur; bu lüzum «Ecessisme»in yüksek derecelerinin sebebini ve hikmetini de gösterir. Çünkü, «Ecessisme» in bütün «initiation» larda güttüğü metot ve beklediği amaç, işte «hermétique» denilen dereceli ve yumuşak eğitim yoludur.

Bununla beraber, çekinilmeden denilebilir ki derli, toplu bir mason tarihi şimidyeye kadar henüz yazılmadığı gibi, ritüellere serpiştirilmiş olan tarihi telgeler ve bilgiler de gönül kandırıcı ve doyurucu olamamıştır. Vakıa, Croyer'nin etütleri, Huart'ın özetlemeleri ve Resen'in «Histoire antentique» i bir dereceye kadar eksiksiz sayılabilirse de, bunlarda da, Findel, Tandel, Boubée, Gould, Goblet d'Alviela, Methius, Lantaine ve diğer mason yazarlarının eserlerinde de güdülen usul vakaları, rivayetleri zincirleme bir şekilde sıralayabilmek için eski teşekküllerle yeni teşekkül arasında bir bağlantı, bir ilgi ve bir uygunluk aramaktan ibarettir. Masonluk «Constitution» u yazarı Anderson ve bunun üzerine çok değerli etüt hazırlamış bulunan Pajard biraderlerin olsun, Amerika'lı ünlü mason filozofu Albert Peicke biraderlerin olsun, yazılarına eklenen «traditionnelle» hikâyelerde gerçek anlamda bilimsel tarih gerçekleri pak azdır. Hepsinde de plan - Felemenk büyük locası büyük kâtibi Moenns biraderlerin dediği gibi - aynıdır ve şöyledir.

Masonluk üç devreye ayrılır : 1) Misterli devir ki, masallara, menkıbelere dayanır, 2) Ortaçağ devri ki, en fazla aykırılıklar, çekişmeli olaylarla doludur, 3) Son devir ki, İngiltere Büyük Locasının kuruluşundan başlayarak bugünkü masonluğun önemli olaylarını, birleşme ve ayrılmalarını, yoldan çıkmalarını, yeni yeni yollar tutmalarını, hasılı kurulumuzun bütün sosyal, bilimsel ve tarihsel davranış ve yürüyüşlerini içine alır. Bu bölümlemeyi inanç ve kanış yönünden yapmak gerekirse, şu şekil elde edilebilir : 1) Mitolojik devir, 2) Dinsel devir, 3) Bilimsel devir.

Muhtelif devirlerin başlıca olaylarını ve karakteristik niteliklerini burada yazacak değiliz, buna ne imkân, ne de lüzum vardır; ancak açıkça söylenilebilir ki, birinci devir benzetişlerden, ikinci devir benzeyişlerden üçüncü devir benzenişlerden kurulmuş ve yönetilmiştir; bundan ötürü de, her biri hatalı ve tek açıldır. Mükemmel bir mason tarihi ihtiyacı giderilmemiştir.

Masonluğun benliğini ve iç yüzünü anlamak ve anlatabilmek üzere benzenilen ve görünüşte eşit bir çok birliklerden «Compagnonnages», «Corporations» ve «Confréries» lardan hiç biri şekil değiştirerek masonluk kalıbına girmemiştir; masonluğun bu sayılanlardan bir kaçının bir karması biçiminde bulunduğu bir

gerçektir, lâkin onlardan hiç birinin devamı, kalıntısı değildir.

Ortaçağda hüküm süren bir âdete uyulurak bütün bilimlerde ve bütün birliklerde nasıl bir kaynak, nasıl şahsa ulaşan bir «şecere-généalogie» aranıldıysa, o zamanın kurumlarına benzeyen veya benzetilen masonluk için de bir kaynak aramak ve bir «généalogie» düzenlemek âdetinden mason tarihçileri de kurtulamıyorlar. Halbuki, «kendi kendine olma ve meydana gelme - Génération spontanée» teorisi çoktandır değerini yitirmiş olduğundan, tarihçilerimizin bu eskimiş ve parçalanmış kurala uymak çabaları - bizce - yersiz ve yanlışdır. Zira, her birliğe başka bir birliği kayanak göstermek lâzım gelirse bir «fasit daire - Cercle vicieux» çizilmiş olur. Şu da var ki, her kurul ve her kurum kendinden önceki aynı cins varlıkların etkilerinden destek ve örnek alır; masonluk da böyle yapmıştır; ritüellerimiz eskiden şöhret ve itibar görmüş olan ne kadar belli başlı müessese varsa hepsinin hâtıralarından değerli eserler aldığımızı; dinler, mezhepler ve felsefî mesleklerle şövalye ve ruhban tarikatları gibi çeşitli birliklerden kalma canlı ve hâlâ tesirli fikirlerle sahip bulunduğumuzu açıklar. Fakat bu hal, masonluğun o eski bir hiklerden herhangi birinin sürüp gideceği anlamına gelmez; zira masonluk bir eski eserler müzesi, ve bir «ölüler hazinesi - necropole» değildir.

Masonlukta nasıl eski teşekküllerden eserler varsa, o eski teşekküllerin her birinde de masonluğu andıran veya masonluğa mal edilebilecek olan prensipler ve fikirler bulunabilir. Çünkü, masonluk prensibi ve ideali, insanlarda ilk zekâ ışığının parladığı, ilk bilim özleminin uyandığı tarih öncesi bir zamandan beri beyinleri, gönülleri ve vicdanları sarmıştır. Bundan dolayı, masonluk idealini şu veya bu topluma borçlu saymak, yani masonluğun bağımsız, başka bir deyimle, «sui generis» bir varlık bulunduğunu düşünmeyerek başka birine benzetmek masonluğu değersizlendirir, asaletini kaybettirir, benzediği sanılan veya benzetilen teşekkülün yararına, çıkarına çalışır bir vasıta aşağılığına düşürür. Nitekim, masonluğu Musevî ideolojisinin bir sığınak «refuge»ı, Haçlılar «= Croisade» ordularının bir kalıntısı, Hıristiyanlığın ileri hattı, şövalyeliğin bir özentisi, birçok sebeplerle sarsılmış bulunan İngilizlik mefhumunu, İngiliz krallığı etrafında toplayabilmekle görevli bir politika manevrası, bunun için de adının bile «Kralî Meslek» (*) olduğunu iddia edenler, hattâ «Metz Sen-Jan localarına mahsus rehber» adlı eserde ileri sürüldüğü gibi masonluğun tesisi şerefini ilk Haçlılar ordusunu ayaklandıran Pierre l'Ermitte'e verenler de olmuştur. Bilindiği üzere Anderson biraderin yazdığı ve İngiltere Büyük Locasının onayladığı «Constitution» un 1723 tarihli ilk baskısında kabul ve tarif edilen

törenler, prensipler, dövizler ve sair o sıralarda - 1715 'te - İngilizce tercümesi yayınlanmış olan Virgile'in Enéide'inden, Latin mitolojisine ait Ovide'in «Metamorphoses»undan, bir de «Targun» den alınmıştı; aletler, semboller ve parolalar «namuslu insanlardan kurulu bir hayır cemiyeti» haline gelen «Duvarcılar Dostluk Dernegi = Confraternité des Maçons» nın malıydı. İptidai bir Hıristiyanlık demek olan Essénien» lerin, «Pythagore, Epicure, Sénèque» ve daha başkalarının görüş ve düşüncülerinden alınma bazı parçalar ritüellere serpiştirildi, İncilden de bazı (Âyet = Verset) ler alındı; ortaya bambaşka ve hiç bir teşekküle benzemeyen bir birlik çıktı. Modern masonluğun temeli ve kökü işte bu yasaya göre kurulan masonluktur, kendisinden önceki benzeyen ve bezetilen teşekküllerden hiç biri masonluğun kaynağı ve dayanağı değildir.

Bilgilerin, bulguların ve olayların bir kararda kalmayarak sürekli olarak değişmesinden, elbette, masonluk ta kurtulamazdı; bundan dola-

(*) Buradaki «Kral» tabiri, bir Osmanlı idaresinde «Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne» ve «Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhâne» ve benzerleri unvanlarda olduğu gibi hükümdar tarafından himaye ve takdir olunmuş anlamlarına kullanıla gelmiştir. Bunu mesleğimiz için hususî bir imtiyaz saymak ve son zamanlarda yapılmak istenildiği üzere (Âli) kelimesiyle değiştirmeye kalkmak gereksizdir, kanısındayım.

M.C.D.

yı bugünkü masonluk, kurucuların hâtırlarından ve hayallerinden geçmeyen bir şekil almıştır; bu da, pek tabii bir bilimsel akımdır. Nitekim, «Anderson Anayasası» nın bile şimdiye kadar beş defa değiştirilmesi lüzumu duyulmuştur. Lâkin, ne yazık ki bu değişmeler her vakit medeniyetin terakkisine ve umumun arzusuna göre değil, iş başındaki mason idarecilerinin arzularına ve telâkilerine göre yapılmıştır. Bu hal, dünya masonlukları otoriteleri arasındaki hardeslik ve dayanışma bağlarını gevşetmiş, her obediyanın kendine göre bir yol tutabilmesine kapı açmıştır. Bu değişmeler arasında pek önemli olanları da vardır. Meselâ, Anderson yasasının ilki: «Bir mason, kendi haline ve durumuna göre, ahlâk kanunlarına riayet etmeğe ve sanata hakkıyla vâkıf ise büsbütün dinsiz, ya da dinî âyinleri hiçe sayan serbest fikirli olmamağa mecburdur» diye başlardı; yani Anayasa tamamıyla moralistti ve - semavi olsun veya olmasın - bütün dinlere saygı gösterir tarzdaydı; halbuki, yasanın son baskılarında masonluk kâh «Théiste», kâh «Déiste» olarak nitelendirilmekte ve nihayet mesele Hıristiyanlığa bağlanmaktadır. Vakıa, Anderson'un sözünü ettiği: «Bütün insanları birleştiren bütün insanların birleştikleri din» olduğu meydana da, bu cihet bir türlü kesinleşmemiş, büyük pay Hıristiyanlıkta kalmıştır. Anglican, Protestant ve Catholique mezheplerinin bir yanda, ve İslâm dini

içerisindeki şitli mezheplerin öte yanda birbirlerine girdikleri, cina-yetler ve katliamlar içerisinde yüz-dükleri, bir çok taçların ve tahtların devrildiği, bir çok yapma ve uydur-ma putların kırıldığı bir çağda ken-disini koruyabilmek, tehlikelerden esirgemek için masonluğun bazı kuv-vetlere kur yapmasında bir derece-ye kadar «tolérer» edilebilecek nok-talar bulmak kabildir, lâkin birliği-mizi mutlaka başka bir teşekküle bağlamak emeli ve gayreti hatalı ol-muştur. Bu gayretler, 1723 konsti-tüsyonunu olduğu gibi muhafaza edenler veya bunun sonraki baskı-larını yürürlüğe sokanlar olmak üzere masonluğu bir çok ritlere bölmüş ve nihayet biz Türk masonlarının da taraftar olduğumuz «muhtelif memle-ketlerdeki mason teşkilâtı müşterek gayede ve idealde birleşme bakımın-dan üniversal, fakat her biri kendi memleketi bünyesinde tamamiyle müstakil, millî bir müessesedir» tezi kuvvetlenmiştir; biz bu görüşü Türk Mason Dergisinin dış kapağında da-imî surette savunmaktayız. Böylelikle, masonluk, bilimsel ve üniver-sel bir takım fedakârlık zorunda kalıyorsa da, dinsel ve siyasal baskı-lardan kurtarılmış bulunuyor.

Fırsat düşmüşken, bir özelliği daha belirtmek yerinde olur :

Asrî masonluğu kuranlar yasa-larını ve geleneklerini derleyip eleş-tirdikleri birlikler arasında, Kudüs akınında temasa geldikleri ve sıkı fıkı gördükleri «Hospitaliers, Temp-

liers» ler gibi Hıristiyan birliklerden başkaca, «İhvan - al - Safa = les frères idèles, ahîler = les bons Camarades, Mutasavvıflar = Théosophes, sofiler = soufies, bâtinîler = mystiques» ve daya bir çok «schis-matique» veya «ortodoxe» müslü-man «secte» lerine ait birliklerin ananeleriyle de yakından ilgilenmişlerdir ve bunların son zamanlara kadar devam eden faaliyetleri ve fikir-leri hakkında ritüellerimizde haber-ler ve kayıtlar bulmak mümkündür; ancak mason tarihi yazarları müslü-manlığın bu tesirlerinden bahsi gereksiz ve fazla buldukları için hiç de kitaplarına geçirmemişler, masonlu-ğu benzetmek için seçtikleri birlik örneklerini hep Hıristiyan kurum-lardan almak egoizmi ile çevrili kal-mışlardır.

Biz bu yazımızda ne genel ma-son tarihinden, ne de çok değerli bir monografi konusu olan «Müslüman-lığın masonluk üzerindeki tesirleri» nden bahsedeceğiz; maksadımız, ma-sonluğun özel bir benliği varken onu benzetecek başka birlik ve masonlu-ğu yaratan bir türetici aramanın ma-sonluğu çığrından çıkardığı, özlenen ve gözlenen amacı uzaklaştırdığı gerçeğini açıklamaktır. Masonlukta üniversalite yerine her gün biraz da-ha dar bir zihniyetin idarecilerimize hâkim oluşu, arz ettiğimiz banzetiş-lerden ve taklitçiliklerden doğmadır.

Masonluk bugün öyle bir hale gelmiş durumdadır ki, henüz üç de-receli sembolik bir birlik iken nasıl

eridi ve dağıldıysa ve üstat Ramsay nasıl bir reform mecburiyetinde kaldıysa, şimdi de öyle bir reforma ve öyle bir reformcuya ihtiyaç belirmektedir. Bu hayırlı işi yapacak olan profan âleme mensup olanlar değil, içimizden çıkacak yetkili, fedakâr kardeşlerimiz olacaktır. Bu iş yapılırken daima göz önünde tutulacak nokta müessesemizin başka hiç bir teşekkülle «indenrique» bulunmayışıdır. Masonluğun hakikî simasını Lessing birader bir buçuk asır önce çok temiz ve net çizgilerle belirtmişti; diyordu ki: «Masonluğun biri ezoterik, yani öz ve iç mahiyeti; öteki de ekzoterik, yani zamana, mekâna göre değişebilen ve değişmesi icap eden dış görünüşü vardır; dış görünüşü değişebilir ve yerlerini yenilerine bırakabilir, fakat masonluğun özünü ve benliğini dokuyan mahiyeti her yerde, her zaman aynıdır.»

Bilindiği üzere, masonluk, bizlere insanî, medenî, ahlâkî, sosyal ve familyal bir «mişvar=Conduit» vermek için kurulmamıştır, bizleri, kelimenin olanca «asıl = ferme» anlamıyla «tam ve kâmil bir insan» yapmak için açılmış bir yol da değildir. Bütün bu sayılan şeyleri gerçekleştirecek ve olgunlaştıracak olan vasıtalar ve çığırılar ayrı ayrıdır ve dış âlemedir. Masonluğun en başlı karakteri hürriyetle inceleme ve hürriyetle tartışmadır; bunu sağlamak için ilerileme ve yükselme aşkı ve dayanışmalı «tolérance» iki büyük ve değişmez temeldir, bütür

premsiplerimiz bu iki esasa dayanır. Masonlukta önceden başkaları tarafından düşünülerek ortaya konulmuş bir felsefe ve tefekkür sistemi yoktur; mesleğimiz bilim alanındaki ve üniversite çevresindeki doktrinlerden her hangi birini kabul için hiç bir kimseyi zorlamaz, her «idée» yi her sistemi - asla taraf ve garaz gütmeksizin - sırf kıyaslama ve aydınlatma yönünden inceler, gözden geçirir, analize tabi tutar; meşgul olacağı fikirlerin ve sistemlerin de teorik değil, pratik olması şarttır; hele doğmaların mütalâasına masonluk asla yanaşmaz; bundan dolayıdır ki, din ve siyaset problemlerinin atelyelerimizde konuşulması bile yasanıza aykırıdır. Zira, masonluk bir din veya bir siyasî parti olmadığı gibi, bütün ideolojilerin, bütün putların üstünde yükselmeği ideal eden, mensuplarını dinî ve siyasî kanılarda serbest bırakan bir tefekkür metodudur.

1875 te Lausanne'da İngilizlerin de katıldığı konferansta o vakte kadar yayınlanmış bulunan eski nizamnameler gözden geçirildikten sonra oy birliğiyle kabul olunup bütün dünyaya yayılan «Premsipler beyannamesi = déclaration de principes» kelimesi kelimesine şöyledir:

«Fran-Masonluk, ilk kurulduğu zaman ilân ettiği üzere «kâinatın ulu arşitekti» adı altında yaratıcı bir prensibin varlığını kabul eder.

Hakikatı aramak hürriyetinde hiç bir sınır teklif etmez, ve bu hür-

riyeti herkese garantilemek için tam bir «tolérance» a lüzum gösterir.

Bu itibarla fran-masonluk her milletten, her soydan, her dinden insanlara açıktır.

Atelyelerinde siyasal ve dinsel tartışmalar yasaktır; siyasal ve dinsel kanısı her ne olursa olsun hür ve iyi ahlâklı olan herkesi, topluluğuna alır.

Fran-masonluğun amacı cahilliğin her şekline karşı savaştır; bu, ortaklaşa bir ekoldür ki programı şöyle özetlenebilir: memleketin kanunlarına riayet etmek, şerefle ve namusla yaşamak, adalet gütmek, kendi benzerlerini sevmek, gittikçe artan ve sulhçu bir serbestlikle, durmaksızın ve yıkılmaksızın, insanlığın saadetine çalışmak.

Eski ve kabul edilmiş İskoç masonluğu mensupları mesleğin bu yasalarını ve kendi obediyanasının kararlarını sıkı sıkıya korur ve tutarlar.»

Bazı obediyanlar, ara sıra yaptıkları bir takım bölge toplantılarında şu yukarıki prensiplerde değişiklik yapma ve yeniden yeniye landmarklar beğenerek bütün obediyanlara kabul ettirme teşebbüsüne girişiyorlarsa da, bu hevesleri mesleğin genelliği ve evrenselliği karşısında tesirsiz kalıyor, ancak arayı açıyor. Bilindiği gibi sadece beş landmarkla yetinen ritler bulunduğu gibi, sayıyı

altmışa çıkarırlar da vardır. Yapılmak istenilen değişiklikler, mesleğin bilim ve felsefe bakımından yükselmesini ve yayılmasını sağlayacak fikirler olmakla beraber şahsî inançlara ve makasatlara fazlaca yer verildiğinden umumun kabulüne mazhar olamıyor, obediyanlar arasındaki ayrılık ve gayrılık günden güne kuvvetleniyor. Buna da başlıca sebep masonluğun mason olmayanların idaresi altında şekil ve mahiyet değiştirmek tehlikesinde kalışıdır. Doğru yolu aramak her masonun hakkı ve vazifesi olduğu için ıslah işindeki yazılar, hareketler arttıkça artıyor.

Yapılacak iş bizce pek basit ve sadedir, o da 1723 tarihli konstitüsyonu öne ve ele almaktan ibarettir. Mason kabulüne ait anketlerde talibin «temsil ve temessül» kabiliyeti olup olmadığı sorulur; bu şart nevi şahsına münhasır bir birlik olan masonluğun kendine has vasıflarını «assimiler» etmek lüzumunu gösterir, yoksa, hoşça giden ve maksada uyan başka bir teşekkülü «simuler» etmek demek değildir. Orijinal hüviyeti benimseyecek ve kendimize sindirecek yerde, benzeyişlere ve benzetişlere kapılmakta, itiraf edelim ki, her birimizin masonik bir suçu vardır. Bir ritüelin dediği gibi:

«Her hatanın itirafı, nefsimize karşı kazandığımız bir galebe, hakikate doğru atılmış bir adım ve başarılar kitabına eklenmiş bir yapraktır.»

M. C. DURU

MASONLUK ve YARDIM

Farmasonluk hakikatin aranması, ahlâk kurallarının incelenmesi ve tesanüdün tatbiki konularını amaçları arasına almıştır. Bu amaçların üçüncüsünü, mason olmayanlar, sadece masonların birbirlerine karşı bağlılıklarının tezahürü olarak görmekte ısrar ederler. Halbuki masonlar beşeriyetin bütün mustarip fertlerinin ıstıraplarının dinmesini birinci planda tutmaktadırlar. Hattâ her çeşit araştırmalarında ferdin ve cemiyetin salahına yarayacak çareler üzerinde durmaktan kendilerini alamazlar.

İnsanların bu dünya üzerinde yaşamalarının gayesi, pek eskiden beri bilindiği üzere, saadettir. Manevi hazlar bu saadetin en kuvvetli belirtileridir. Ancak maddi ihtiyaçların tatmin edilemeyişinden mütevellit duyulan acı yok edilmedikçe manevi hazzın değeri birden bire küçülür.

İdealist insanlar bu günkü dünyada maddi ıstırapın ve bunların en büyük yaratıcısı olan sefaletin topyekûn ortadan kaldırılması için gayret sarfetmektedirler. Bütün çabalara rağmen hemen hiç bir yerde yoksulluğun önüne geçilmiş değildir. Bu gün, müreffeh milletler diye bilinen topluluklar içinde de muhtaç insanların sayısı muazzamdır.

Toplum ruhu, insanları hemcinslerine yardıma koşmayı telkin etmektedir. Yardıma muhtaç insanların bir çoğu toplum içinde kolaylıkla teşhis edilebilmektedirler. Buna rağmen bir çok muhtaç insanlar etraflarına bunu göstermekten kaçınır, utanır, yoksulluğunun belli olmasından çok korkar. Fakat, ihtiyacın şiddeti bu ruhî halet içinde kalmakla ortadan kalkmaz.

Bu hali sezmeğe güçtür. Sezilince de mutlaka yardıma koşmak insanların borcu olmaktadır. İnsanlık tesanüdü bunu tabii kılmaktadır. Şu kadar var ki yoksulluğunu sezdirmekten çekinen kimseler, kendilerine yardım yapılınca ne yapacaklarını şaşırır, ve yeniden şiddetli bir üzüntüye kapılırlar. Hele iade edemeyecekleri bir yardım onlar için bir kat daha ıstırap verici olmaktadır. Bu insanlar sadakadan asla hoşlanmazlar.

O halde bu gibi hallerde yardımın nereden ve kimden geldiği bilinmeden yapılması yerinde olur. Yardım yapan kimselerin dahi tanımadan yardımda bulunmalarının imkânları aranmalıdır. Böylece aleniyete vurulmadan ve muhtaç olanı yersiz bir üzüntüye maruz bırakmadan yapılan yardım, yardımların en yerinde olanıdır.

Masonların eski bir sözünü bu vesile ile hatırlatmak belki bu görüşü daha iyi aksettirir: «Yardım, hiç bir zaman vereni mağrur, alanı mahcup etmemelidir».

(★)

KARŞILIKSIZ SEVGİ

Cevad Memduh ALTAR

Gerçek sevginin hasbîliği, ruh bilginlerinin bu konuya dikkatle eğimlerini gerektirmiştir. O halde ön planda şu iki soru akla gelebilir: Hasbî sevgi üzerinde neden bu kadar duruluyor? Başka çeşit sevgiler var da onun için mi? «Hasebî Sevgi» diye adlandırılan ayrı bir ruhsal haslet üzerinde yorum yapmak zorunluğu ortaya çıkıyor. İşte bu ikinci soruyu «evet» diye cevaplamak doğru olur; çünkü Freud'un insanı her şeyiyle seksüel güdüye zorla bağlama çabasının tabii reaksiyonu, hiç şüphe yok

ki, Carl Gustav Jung'un «Hasebî Sevgi» yorumu olacaktı. Hele Freud'un, erkek çocuğun anneye bağlılığını, sırf seksüel güdü yoluyla babayı anneden kıskanma şeklinde çözümlemesi, psikiyatri tarihinde ancak karanlık bir nokta olarak kalmıştır. Buna karşılık C.G. Jung'un gerçek sevginin hasbîliği üzerinde önemle durması, psikiyatri tarihinin aydınlık bir noktası olmasının önemini taşır. Evet Freud, Jung'un ölünceye kadar ısrarla söylediği gibi, insanda suuraltı yaşantıyı ilk olarak bulup

meydana çıkarmakla ilme olağanüstü hizmet etmiş bir bilgindi. Fakat gene Freud, insanı insana hattâ herşeye bağliyan tek faktörün yalnız seksüel güdü olduğunu söyleyecek kadar aşırı tezada da düşmüştü. Ona göre sevgi, ruhsal marazın bir çeşididir ve bir bakıma tedavisi mümkündür. Freud bu görüşte belki de belirli bir açıdan haklı idi: çünkü onun yorumladığı neviden patalojik bir sevgi de vardır ama, insanı insana bağliyan hasbî sevgi bambaşka bir sevgidir. Nitekim maddeye dönük, ruhsal yaşantıyı tüm olarak inkâr eden: «Politik - Ekonomik - Sosyal» bir nizam, Freud'u bu büyük başarısından dolayı, hele ölümünden sonra, büsbütün mükâfatlandırmada gecikmedi ve bilimde onu kendisine bayrak yapacak kadar doğmaya saplanmada da sakınca görmedi. *Çünkü Freud çapta bir bilginin, hasbî sevgiye yöneltmede nedense fayda gördüğü topyekûn inkâr, yukarda adı geçen dogmatik nizamı başarısızlığa uğratacak köprüleri yakmakla da, büyük bir iş görmüştü (!). Çünkü bu köprüler, insanı iyiye, doğruya ve güzele ulaştıran, akıl ve hikmete götüren köprülerdi.*

«Sagesse Antique» e, yani eski hikmete dayanan fazilet ilkeleri, insanda; «ümit», «şefkat» ve «sevgi» nin doğmasına vesile olmanın önemini taşırlar. Nitekim insanları, «mahalli - millî» gerçekler ötesinde tek faktör olarak birleştiren bu ortak hasletleri, bu arada hasbî sevgiyi, insanlık en azından 2500 senedir gere-

ği gibi tanıtmış ve ruhsat kurtuluşu ancak onlarda bulmuştu. Çünkü ümit olan bir yerde, şefkatin de olaçağı, bütün bunlardan, insana insanca yönelmenin tek yolu olan hasbî sevginin de doğacağı muhakkaktı. O halde herşeyi maddeye ve yarara (menfaat, fayda) bağliyan, kişi ve toplum münasebetlerinin gelişimini sırf bu açıdan değerlendirme çabasını öngören bir nizamın, herşeyden önce, yüzyıllar boyunca kurulmuş ruhsal değerleri yıkmak isteyeceğı tabii idi; nitekim bu çareye başvurmakta gecikilmedi ve Freud, âdeta bu zihniyetin peygamberi oldu. Ne çere ki, tabiatte olduğu gibi insan vicdanında da her zehirin bir panzehiri doğacaktı; ister istemez bu da oldu ve günün birinde Freud'un karşısına C. Gustav Jung çapında bir bilgin dikildi, ve hasbî sevginin dayandığı ruhsal şartların sağlam ve şaşmaz yorumunu da işte bu bilgin yaptı.

Freud'un çok yakını olduğu halde, yıllarca sonra yolunu onun yolundan ayıran Jung, dogmatik telkini haklı olarak reddetmiş, inanç yolunda bile, herşeyden önce kendini bilme faziletine dayanılması gerektiğini savunmuştur. Ona göre kötünün kötü olduğunu, dogmatik baskısıyla, ya da zoraki inançla değil de, «Kendini Bil!» gerçeğine dayanarak ve yerine göre deney yoluyla anlayıp bilmelidir. Bakınız gene Jung, insanlığa, Hasbî sevgiyle marazî sevgi, yani bencillik arasındaki büyük farkı inkâr ettirecek kadar korkunç bir dogmatizmaya yol açan, bilim dünyası-

nın tarafsızlığını alt üst eden ruhsal çöküntünün sebeplerini kısaca neye bağlıyor; bu hazin yorumu şimdi ondan dinliyelim: «... insanlık, siyasal sebeplerden olduğu kadar, ilmin korkunç, hattâ seytanca başarısından doğan gizli bir korku, derin bir şüphe içindedir; fakat buna karşı gene de bir çare bulunamamaktadır ve bütün bu olayların, insan ruhunun çoktandır imal edilmiş olmasından ileri geldiğine de pek az insan inanmaktadır.» Jung'un ortaya koyduğu bu büyük gerçek karşısında, sadece sevgi eyleminin, insanın psiko-historik gelişim açısından incelenmesi bile, yukarıda belirtilen tezadın ıgyüzünü olduğu gibi açıklamaya yeter. Onun içindir ki şimdi de yorumu, insanın ruhsal ve düşünsel (fikrî) gelişiminin arzettiği grafiğe bırakalım: Spinoza'ya göre sevgi, dış sebebe bağlı fikirden doğan hazdır. Halbuki, antik devrin stoisiyen düşünürlerinden Epiktet ve seneca gibi bilgiler, vaızlarında, genel bir insan sevgisinden bahsetmişler, daha sonra da dinler aynı sevgiye önemle değinmişlerdir.

Büyük filozof E. Kant. patalojik (marazî) sevgiyi, pratik sevgi eğilimi olarak vasıflandırmış ve insanda bu türlü bir sevginin görüntüsünü, ruhda değil, fiziksel iradede aramıştır. Kant'a göre insana, sevmek diye vasıflandırılan bir görev yüklenmez; insan için ancak aktif bir iyilik görevi bahis konusu olabilir. Filozof Schopenhauer, gerçek ve temiz sev-

giyi, insanlığın ortak ıstırapı diye yorumlamış ve bu vasfı elde edememiş bir sevgiyi, bencilik olarak tanımıştır. Gene Schopenhauer'e göre bencilik, şehvî duygu; ortak ıstırap ise sevgidir (Agape).

Doğu dünyasının sevgi üzerine olan düşünce ve telkini, hem çok önemlidir, hem de doğu - batı ayrılığını, sevgi yolunda olsun önleyici niteliktedir. Dünyanın bu bölgesinde sevgiye yöneltilen çeşitli yorumları da şöyle özetleyebiliriz:

Budda mezhebi, kendi ümmetine: «Raga» ve «Metta» diye iki ayrı sevgi çeşidi telkin eder. Bunlardan Raga, şehvî duyguya, dünya nimetlerine, kadına, mala, mülke, paraya dostta ve hayatın öteki zevklerine sahip olabilmenin sevgisidir. Metta ise, diğerkâmlığın, yani başkanlarını da karşılıksız sevebilmenin sevgisidir ki, evreni saran bu sevgi, sırf böylesine hasbî bir özlemde beslenmektedir. İşte bu sevgiyi, yalnız kendilerini, Raga'ya ve Dosa'ya (Kin), bağlı ihtiraslardan kurtarabilen kişiler elde edebilirler.

Zerdüş'te gelince, o da şöyle der: «Başkalarını sevebilmenin sevgisinden daha da büyük sevgi, en uzaktakini ve gelecektekini sevebilmenin sevgisidir: ben sizlere en uzaktakini sevebilmenin sevgisini tavsiye ederim. Çocuklarınızı yetiştiren memleketi sevin: bu sevgi de sizdeki yeni bir asilliğin sevgisi olsun.» Görülüyor ki, Budda mezhebinde insanı eş

ve çocuk sahibi kılan ilkel kaynak Raga'dır; ama bu yoldan elde edilen manevî değerleri insana karşılıksız sevdiren ruhsal kaynak ise Raga'ya zıt bir uç olan Metta'dır.

Bütün bunları düşünürken büyük psikiyatrist Jung'a hak vermemeye imkân yok. Onun dediği gibi insan ruhunun yıllar boyunca ihmal edilmiş olmasıdır ki, madde ve çıkar dünyasının bugünkü katılığı içinde insan, hiçbir yarara ve karşılığa dayanmayan hasbî davranışı da, hasbî sevgiyi de unutmuştur.

Ne gariptir ki Freud, doğumdan ölüme kadar insanın fiziksel ve ruhsal bütün davranışını, seksüel güdünün şeytanca yönetimine terkedilmiş görüyor. Bu durum karşısında Freud, insanlığı amansız hastalıkların korkunç sonuçlarından kurtarma yolunda hayatlarını bile bile feda eden bazı fen kurbanlarının bu asil hareketlerini suya düşen çocuğu boğulmaktan kurtarmak için kendini hiç dü-

şünmeden suya atan, çocuğu kurtaran fakat nedense kendisi boğulan meçhul kahramanın bu anî kararını; yangında kalan evlâdını kurtarma pahasına diri diri kendini ateşte yakan annenin şefkatini, sevgisini, ve insan oğlunun saymakla bitirilemeyen daha nice asil jest ve fedâkârlığını da, insandaki seksüel güdünün bir tezahürü olarak mı izah edecek? Ben hiç zannetmiyorum. Muhakkak ki, Freud'un bize anlatmak istediği daha başka şeyler var. Nitekim Freud çapta bir bilginin hayatı boyunca sürüp giden yalnızlığı, bilimsel araştırma ve buluşlarını çekinmeden savunurken maruz kaldığı ilgisizliğe, hattâ hakarete ölünceye kadar sabırla tahammülü, onun bizzat kendi içinde ilme karşı beslediği hasbî sevgi değil de nedir? Aksini düşümeğe Freud gibi bir bilgini tezada düşmüş görmek bana ağır geliyor. Muhakkak ki, ben Jung kadar Freud'ü de seviyorum; ve bu sevgimde hasbîyim.

C. M. ALTAR

Kendin için sevdiğini başkası için de sev!

Hazreti Muhammet

İyi insanlığa olan ihtiyaç

Alber SCHWEITZER'den

Gözlerini aç ve biraz zamana, biraz dostluğa, biraz sempatiye, biraz arkadaşlığa, biraz insanî emeğe ihtiyacı olan birini ara, bul! Yahut insanlık yararına yapabileğin bir iş araştıır ve yap!

Belki o yalnız kalmış biridir, belki o yaşamaktan usanmış, kırılmış biridir, veya bir kötürümdür, veya hayatında hiç bir başarı gösterememiş olan bir talih-sizdir. Sen onlara birşey olabilirsin. O bir ihtiyar veya bir çocuk olabilir. Belki de iyi bir işin, boş bir gecesini ona verecek veya onun için koşacak gönüllülere ihtiyacı vardır.

Kim insan denilen o paha bicilmeyen heyecan ve enerji kaynağının yapmağa muktedir olduğu şeyleri sayabilir. Her köşe ve bucakta ona ihtiyaç vardır. Onun için sen de insanlığın hizmetine verebileceğin bir şeyin olup olmadığını araştıır! Eğer beklemek ve denemek zorunda kaldığını görürsen, onu geleceğe bırakıp ihmal etme!

Hayal kırıklığına uğrayacağına daha işe başlamadan emin ol ve buna kendini alıştıır! Kendini insanlara bir insan olarak teslim etmedikçe, tatmin edilmiş sayma!

Eğer sen tam bir ruhla buna sarılırsan, göreceksin ki seni bekleyen muhakkak biri vardır.

Albert Schweitzer

Türkçeye çeviren: Nüvit OSMAY

Koca Sinan, biz Türk masonlarının ilk büyük ustası diye anılsa yeridir. İngiliz masonları için, Sir Christopher Wren ne mana taşırsa, Koca Sinan da biz Türk masonları için aynı, ve belki daha şumullü ve daha kuvvetli bir mana taşır. Operatif devirlerin en büyük masonu Mimar Sinan, bizler için, aynı zamanda azmin, çalışmanın, bağlılığın ve sevginin en büyük sembolüdür.

Mimar Sinan dergisinin üç veya dört sayısında tamamlanabilecek olan ve Koca Sinan'ın zamanı, hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında yüksek mühendis İsmail İşmen'in tath kaleminden çıkan bir yazı takdim ediyoruz. Bu yazı kendisinin hazırlamakta olduğu «İnsanlar ve Köprüler» adlı kitabın bir bölümünü teşkil etmektedir.

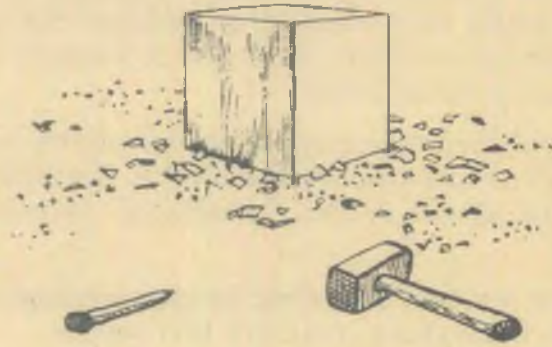
Köprülerin madde ile yaratılmasında insanların tabiatı yenme ve zamanla mesafeleri aşma çabaları ne kadar ilgi çekici ise, ruhi bağların, manevi köprülerin kurulmasında iç âlemlerindeki mücadeleleri o kadar heyecan, arzu, ıstırap ve neşeyle doludur.

Mitoloji ilâhları «olmaz» ı uçarak aştıklarından köprü kurmadılar. İnsanoglu gelene kadar, daha köprüler yoktu.

Gülüşü anlayışa, sevgiyi hayata, inancı zamana ve hatırayı topluma bağlasın diye köprüyü ancak insanlar kurdu.

Koca Sinan bir mimar olarak medeniyet âlemine eserlerini bahşedebildiği gibi, taştan köprüler yanı sıra bir insan olarak manevi köprüleri bina etmesini başarmış olan bir dehadır.

«İnsanlar ve köprüler» kitabında «Dört Cami Arasında Namaz: Koca Sinan» diye geçecek olan bölümü, burada insan Sinan'ın hayat hikâyesine ait bir araştırma denemesi olarak takdim ediyoruz.

MİMAR SİNAN

ZAMANI, HAYATI, ŞAHSİYETİ, ESERLERİ :

İsmail İŞMEN

Minnet ile kokma gülü al eline süseni
Geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni
(Kanunî Sultan Süleyman'ın Mustafa Paşa
köprüsünün yanından Meriç'i geçerken söylediği beyit).

Çünkü dünya köprüdür geçmektedir nev-i beşer
Ne geda bakı kalır bunda ne şahıs kametin

(Sal, Tezkeretül Bînyan)

Uzun boylu, dik adımlı, sakallı ihtiyar, alaca karanlıkta kapının tokmağını sert sert vurmuydu; gıcırdayan kapı önce bir miktar aralandı, sonra ardına kadar açıldı: :

— Akşam şerifler hayırlı olsun Çelebim,

diyen ihtiyarı ev sahibi tanımıştı; derhal mukabele etti :

— Hayırlı akşamlar olsun Ağam.

Mustafa Çelebi, padişahın mimarbaşısı Sinan Ağa'yı kolundan usulca tuttu:

— Buyur, buyur dedi. Evime şeref verdin. Şöyle oturamaz mısın?
Karşılıklı oturdular, bir süre odayı bir sessizlik kapladı, sadece iki söz tekrarlandı

— Merhaba!

— Merhaba!

Yine sessizlik. Şair Sai Mustafa Çelebi nihayet sordu ?

— Ağam, derdin nicedir? Emrin nedir?

Sinan Ağa sanki bir şey hatırlıyacakmış gibi parmaklarıyla alınının çizgilerinin yolunu takip etti. Elini sarığına kadar götürdü; doksan küsur yıllık bir ömür boyunca kıtaları dolaşmış, harp etmiş, cami, kervansaray, köprü inşa etmişti. Cenabı Hak ona daha ne kadar dünya nimetlerinden faydalanmak ve bina inşa etmek imkânını verecekti. Gözleri kapalı, hafif hafif dudaklarını oynattı :

«Olup yeniçeri çektim cefâyı
Piyade eyledim nice gazâyı
Yolumda, sanatımla, hizmetimle,
Dahî akran içinde gayretimle
Dürüşdüm tâki tıfliyet çağından
Yetiştim Hacı Bektaş ocağından»

Sai Mustafa Çelebi yakın dostu Sinan Ağa'yı bu kadar heyecanlı görmemişti:

— Gençliğini mi hatırladın, acep neden böyle söz edersin, diye sual etti.

— Çelebim, çok ihtiyarladım, isterim ki öldükten sonra adım unutulmasın.

Hizmetlerim anılıp, hayırla tanınayım. Anlatacağım hâtıralarımı yazar mısın?

Çelebi, önce durakladı, o da heyecanlamıştı, ama derhal kendini toparladı. Bir vasiyetnâme mi yazacaktı, yoksa bir hayat hikâyesi mi?

— Ağam, dedi, sen rahat rahat söyle, ben olup bitenleri nazım ve nesirle kaleme alacağım.

Mum ışığı Sinan'ın yüzünü titrek titrek aydınlatıyordu. Sai gölgede idi, seyrediyor ve dinliyordu:

Hafif bir öksürük ve yutkunmadan sonra Koca Sinan konuşmaya başladı:

— Ben Abdülmennân oğlu Sinan, Osmanlı devletinde dört padişaha hizmet etmekle şeref kazandım. Sanatım ve çalışkanlığımın mimar başlığa kadar yükseldim. Tanrının takdiriyle şöhretim bütün cihanı tuttu. Hizmetinde bulunduğum ilk padişah Arap ve Acem ülkelerinin sahibi büyük cihangir Sultan Selim Han'dır. Tanrı merkadini cennet eyesin!

Sinan'ın anlattıklarını Sai dikkatle dinledi, dinledi ve divitine tütün ucunu batırıp yazmaya başladı.

İşte «Tezkeretül Bünyan» böylece meydana geldi.

Sinan Kayseri'nin merkez kazasına bağlı «Kesi» nahiyesinin «Ağırnas» köyünde doğmuştu. (1)

O, çocukluğunu ve gençliğini şöyle anlatmıştı:

— Ben, Kayseri sancağından devşirilen ilk acemi oğlanlardayım. Asker ocağına girdikten sonra önce marangozluğa merak ettim. İyi ustalar elinde yetiştim. Bıkıp usanmadan çalışıp bu sanatı öğrendim.

Hak'ın bir lütfu imiş kaabiliyet
Kılıp cehd eyledim tekmil-i sanat

— Yükselmek ve kendimi göstermek için fırsat gözlüyordum. Bilhassa ülkeler gezip görgümü arttırmak istiyordum. Bir fırsat çıktı, Sultan Selim Han'ın ordusunda Acem ve Arap diyarlarını baştan başa gezdim. Mimarlığı, hendeseyi öğrendim. Gördüğüm her binadan, her harabeden ibretle ders aldım, İstanbul'a döndüm. Devlet adamlarının hizmetinde bulundum. Yeniçeri zabiti olarak kapıya çıktım.

Sinan 1512 de Yavuz Sultan Selim zamanında devşirilmişti. Bütün yeniçeriler gibi o da padişaha çok bağlı idi. 1520 de Selim'in ölümü bütün memlekette büyük bir üzüntü yarattı.

«Ecel şerbetini erkenden içti
Atla şahlanırken kanatsız uçtu
Dünyayı dar gördü göklere göçtü
Tanrı arslanına yanar ağlarım
Yavuz Selim'i yanar ağlarım»

diye bir ağıt besteleyen Çal Hasan arkadaşlarıyla dört nala İstanbul'dan

(1) Doğum tarihi kat'i olarak bilinmemekle beraber tarihçiler tarafından 21 Mayıs 1490 (895 Hicri) olarak kabul edilmektedir.

çıkmiş ve 1520 yılının 26 eylül sabahı Manisa'daki Şehzade Süleyman'a haberi getirmişti.

Yavuz Sultan Selim'in oğlu Şehzade Süleyman uzunca boylu, elmacık kemikleri hafifçe çıkık, yuvarlak yüzlü, siyah kirpikli, elâ gözlü, kaytan bıyıklı, seyrek sakallı, yirmi beş yaşlarında bir gençti.

İstanbul'a hareket etmeden önce haseki Gülbahar Hatun'u kolları arasına almış, öpmüş ve;

— Kadınım, pederimiz vefat eyledi. Devletin yükü omuzlarımıza düştü. Ben buradan biraz sonra ayrılırım, siz daha sonra gelirsiniz, demişti.

Gülbahar, efendisinden uzak kalacağından çok müteessirdi. O hakikaten güzel bir kadındı. «Yaşı henüz yirmi bile yoktu, uzun boylu, incecik belli, geniş kalçalı, dolgun göğüslü, siyah saçlı, kara gözlü, manalı bakışlı ve mat renkli bir dilberdi. Manisa sarayına cariye olarak hediye edilmişti. fakat bir yıl geçmeden ilk çocuğunu doğurmuştu. Süleyman Gülbahar'ın güzelliğine kayrandı. Beraberce Mustafa'yı görmeye gittiler. Şehzade Mustafa yatağında uyuyordu, uyandırmadılar. Süleyman eğildi, oğlunu alnından öptü ve İstanbul'a gitti.

1520 de Süleyman padişah olduğu zaman Sinan acemi oğlan olmuş, Yavuz'u unutmamakla beraber genç hükümdara her yeniçeri gibi bütün varlığıyla bağlanmıştı .

Edip rihlet kodu bağ-ı cihanı
Gülistan-ı Cihan ola mekânı
Kılıp hâki makarr ol genc-i pinhan
Cülûs etti yerine Han Süleyman

Halk, tebaası olmak ve devrinde yaşamakla iftihar ettiği Sultan Selim'in vefatına ne kadar müteessi olduysa, meziyetlerini yakından tanıdığı Sultan Süleyman'ın cülûsuna da o derecede sevinç izhar etti.

Kur'anda Hazreti Süleyman'ın Belkıs'a söylediği bildirilen (Sûre-i Nemel 30 — 31) deki :

«Rahmân ve rahim olan Tanrı'nın adını andıktan sonra, bana karşı başınızı dikmeyin, boyun eğip bana gelin!»

ayetleri fâl-i hayr sayıldı. Gerçekten Kanuni Süleyman da saltanatı bo-

yunca, bu ayetlerin sırrına mazhar oldu ve devrinde Türkler, tarihlerinin en bahtiyar yıllarını yaşadılar. (1)

İşte yenilerikten mimarlığa kadar Sinan böyle bir devrin içinde yaşamıştı.

Erip ahdi Süleyman-ı zamanın
Açıldı bahtı mûr-ı nâtuvânın
Anın devrinde etdim nice hizmet
Nazar kıldı bana âyan-ı devlet

Sultan Süleyman devletin yüksek idaresini kuvvetli ellerine aldığıında, nizam-ı âlem için kardeş katlini uygun gören Kanunnamei Âli Osman'ı tatbika ihtiyacı yoktu; çünkü Yavuz'un yegâne erkek evlâdı idi. Bir taraftan Sultan Süleyman ilk seferi hümayununa hazırlanırken genç padişaha her taraftan hediyeler ve bu meyanda genç ve güzel kadınlar gönderiliyordu. Kırım Hanı Mehmet Giray da aynı yolu tutmuştu. İstanbul'a yolladığı beş Rus dilberi acemi cariyeler arasına katılmıştı. Bunlardan en uzun boylusu olan kızıl sarı saçlı kız Valide Hafse Sultan'a dik dik bakmış ve yaramaz bir çocuk gibi dilini çıkarmıştı. Roksalan adındaki bu kıza harem ağası haddini bildirmek istemiş, fakat Valide Sultan:

— Bırak Haşim, bu daha çocuktur, elbette densizlik eder, demişti.

Macaristan seferine yakında çıkılacaktı. Sultan Süleyman harme seyrek uğruyor ve annesinin kendisi için tertipledeği eğlencelere fazla iltifat etmiyordu. Bir gün Valide Sultan yanındaki iki Lehli cariyeyi ona takdim etmek maksadıyla;

— Aslanımızı görmek isteriz, mubarek yüzüyle bizleri nurlandırınlar diye haber göndermişti.

— Bizi emretmişsin valide

— Ne haddime aslanım, mubarek vücudunu yorarsın, birkaç gün istirahat eyle, bu güzeller senin hatırını hoş etsinler... Sultan Süleyman, on altı, on yedi yaşlarındaki ince belli, uzun saçlı güzel yüzlü dilberlere baktı;

— Bunlar gitsinler valide, hasekimiz Gülbahar'ı bile göremedik, şehzademizi dahi sevmeye kısmet olmadı.

(1) T. Yılmaz Öztuna, Türkiye Tarihi, Cilt. 5.

O gece Süleyman karısını gözyaşları içinde buldu; Gülbahar valide Sultan'ın Leh kızlarını takdim etmesine çok üzülmüştü.

— Gül, sen bizim hasekimizsin, bize cihan değer bir şehzade doğurdun, seni daima seveceğim kadını,

diyerek teselli etmişti.

Tarihin seyri bazı günler basit tesadüflerle değişir, işte öyle günlerden biri idi. Sultan Süleyman, Topkapı Sarayının Boğaz'a ve Marmara'ya bakan mermer balkonundan güneşin batışının Üsküdar surlarına düşen sarı, turuncu, kırmızı akislerini seyrettikten sonra hareme doğru yürümüş, fakat gitgide artan çılgınlara bir türlü mana verememişti.

— Sarayı humâyunu neye benzettiler?

sualine, Valide Hafsa Sultan, oğluna :

— Kırım'dan gelen kızlardan Roksalan neler neler yaptı bir bilsen, harem ağalarının kafalarında nar şerbeti sürahilerini mi kırmadı, cariyelerin saçlarını mı yolmadı, üstelik de çılgılık atar.

— Derdi ne imiş acap?

— Geldiği yere dönmek istermiş.

Bu konuşma esnasında Valide Sultanla oğlu hareme girmiş, herkes yerlere kadar eğilmiş, fakat hırçın kız dimdik ortada kalmıştı,

— İşte bu densiz !.

Padişah densiz kıza baktı, on altı, on yedi yaşlarında, uzun boylu, mütenasip vücutlu, beyaz tenli bir genç kızdı, dolgun göğsü, kalkık burnu, siyah gözleri Süleyman'ın dikkatini derhal çekti

— Senin adın ne yavrum?

Karşısında alelade bir insan varmış gibi cevap verdi:

— Neden soruyorsunuz?

Haremağası Haşim müdahale ederek:

— Vahşi geyik, efendimizle doğru dürüst konuş.

Sultan Süleyman'la Roksalan tekrar göz göze geldiler. İşte bu bakışma tarihin seyrini değiştirdi. Roksalan'ın bir anda yumuşayan güzelliği, hırçınlaşan dişiliği Sultan'a yeni ufuklar açmıştı. Dolgun göğsü, incelen beli,

kıvrımlı kalçası ve kalınca narin bacakları ile önce durdu, sonra uzun kızıl saçlarını başını sallıyarak arkaya attı, gülümsedi, başını biraz sola, gözlerini biraz sağa çevirdi, kalından inceye giden kaşlarını kaldırdı, inci gibi dişlerini çevreleyen titrek dudaklarından billûr bir kahkaha cınladı ve koşarak kaçtı; haremağaları onu yakalıyamadılar.

- Valide, zinhar müsaadem yoktur, sakın bu ceylânı incitmesinler.
- Bu vahşi geyiği mi beğendin aslanım ?
- Evet anne,
- Ne de gönül açar.
- Bu Roksalan adlı kıza biz Hürrem diyelim.

Süleymanın Hürrem'e alâkası gün geçtikçe arttı; sevgisi her gün fazla-
laştı. Padişah cariyesine âşık olmuştu.

Sultan Süleyman Macaristan seferinde iken has odabaşı İbrahim'i çağı-
rarak İstanbul'a gitmesini ve bir mektup götürmesini emretmişti.

— Nereye baksam Roksalan'ı görürüm. Bir nâme yazdım arz et, cevabını
alarak, tez gel.

İbrahim Ağa içten gelen bir sesle:

— Sevmek güzel şey efendimiz.

Padişah tasdik etti:

— Sevmek de güzel, sevmek de güzeldir.

Roksalan Süleyman'ın karısı oldu, ilk çocukları Mehmet 1522' de dün-
yaya geldi.

Hürrem Sultan varlığıyla Süleyman'ın kalbine, Gülbahar'ın mevkiine,
Osmanlı tahtının varislerine ve cihan tarihinin seyrine tesir edecek ka-
dar bir hayatiyet göstermiştir.

Kanunî Sultan Süleyman altıncı seferi humayununna veya İrakeyn Se-
feri denilen birinci İran seferine 1534 yılı haziranının on birinde başla-
mıştı. İran'la mücadele Osmanlı Devletinde millî bir ülkü haline gelmiş-
ti. «Muhibbî» mahlasını kullanan Kanunî Süleyman'ın şu mısraları bunu
açıkça göstermektedir:

«Allah Allah diyelim râyet-i şâhi çekelim
Yürüyüp her yanadan şarka sipâhi çekelim
Pây-mâl eyleyelim kişverinî sürh-serin».

Tebriz, Hemedan ve Bağdat'ın fethedildiği «Sürh - serin», yani Kızılbaş seferine yeniçeri Sinan da iştirak etmişti.

Sai, Tezkeretülbünyan'da Sinan'ın ağzından:

«Gelip Belgrad'a etdik sonra azmi
Kızılbaş ile etdik nice rezmi»

diye nakleder. O zaman Van gölünün batı ve güney kıyıları Osmanlıların elinde idi. Van gölünü bir iç göl haline getirmek, doğu kıyılarını elde etmek için Van sehrini almak icap ediyordu. Çevrenin en mühim şehri ve kalesi burada idi. İşte bu harekâtın kumandanı Lütfi Paşa Ağırnaslı Sinan'ı çağırması ve kendisine bir vazife vermişti:

— Derya'nın karşı yakasındaki düşmanın ahvalini öğrenmek istiyorum. Bu işi başarabilir misin?

Ağırnaslı :

— Emirlerinizi bekliyorum, dedi

— Karşı kıyıya geçmek için gemi lâzım, gemiler binasına mukayyet ol. Sinan Lütfi Paşa'nın ağzından çıkan emri tekrarladı:

— Gemiler binasına mukayyet olacağım.

Gözleri sevinçten parladı, o padişahın kulu idi, o bir yeniçeri idi, emirlere körü körüne itaat edecekti, ederdi de, fakat şimdi bambaşka bir iş daha veriliyordu kendisine. Birşey «bina» edilecekti. O marengoş olan dedesinin kendisine verdiği dersleri hatırladı. Asker olarak dolaştığı ülkelerde inşa edilen gemileri gözünün önüne getirdi. Arkadaşlarını seçti, malzeme topladı, gece, gündüz çalıştı. Kendi kendine sanki:

— Nihayet birşey inşa ediyorum, der gibi başını sallıyordu.

Bir hafta sonra Lütfi Paşa'nın huzuruna çıkan Sinan büyük bir heyecanla,

— Üç kadirga yaptım, içine top ve tüfekler yerleştirdim, dedi. Lütfi Paşa çok memnun olmuştu.

— Kaptanlığın yine sen eyle!

diye emir verdi.

Üç kadirganın kumandanı Sinan gecenin karanlığında Van Gölü üzerinde süzüldü, karşı sahile geçti, adamlarına emir vedri:

— Benimle gelin, gürültü etmeyin, nöbetçileri öldürmeyin.

Güçlü kuvvetli yeniçerileriyle Sinan dört nöbetçiyi kısıvrak yakalayıp bağladı. Derhal kadırgalara binip Lütfi Paşa'nın karargâhına götürdüler. Gördüklerini anlattılar, ayrıca getirdikleri esirleri konuşturmak hiç de zor olmadı.

Bu başarısı neticesinde Ağırnas'lı Sinan'a subaşı unvanı verildi. Kızılbaş seferi sonunda Ağırnas'lı hem birşey inşa etmiş, hem de subaşı Sinan olmuştu.

«Seferden geldi çün şâhıyla âyan
Yolumla hâsekilik oldu ihsan

Sinan 44 yaşında idi ve hizmet ettiği padişahı Sultan Süleyman ne onu huzura kabul etmiş, ne de bir söz söylemişti. Süleyman Sinan'ı daha tanımıyordu.

Sinan kadırgalarını Tatvan gölünde seyrettire dursun, Beyoğlu, Üsküdar ve tarihî yarımada'dan müteşekkil İstanbul'un bu üç kısmının birbiriyle irtibatı yüzlerce sandal, kayık pirem kalyonla yapıyordu. Haliç, güneş batarken altın bir boynuz gibi turuncu kırmızı bir renk alıyor ve sakin suların Boğaz'ın durmak bilmez akıntısına katıyordu.

Sultan Süleyman'la beraber sefere iştirak etmiş olan ressam Matrakçı Nasuh, İrakeyn seferinde çizdiği 132 minyatürden birinde İstanbul'u resmetmiş, perspektive meydan okuyan kalemiyle denize uzanmış Kız Kulesini, çimenlere yaslanmış evleri üst üste dizmekle kalmamış, Eyüb'e doğru bir yerde, Haliç'e bir kemer köprü oturtmamış mı?

8 Temmuz 1538 de Sultan Süleyman'ın yeni bir seferi hümayuna çıkacağı haberi İstanbul'da büyük bir heyecan yaratmış, halk gece yarısından itibaren sokaklara dökülmüştü; herkes merasimi takip etmek ve padişahı görmek için sabırsızlanıyordu.

Sabah Sultan Süleyman Harem dairesinde Hürrem Sultan'a veda etmeye gitti. Roksalan ağlıyor, kocasına :

— Ben senin hasterine nasıl dayanacağım, diyordu.

Sultan Süleyman onu teskin etti:

— Üzülme sevgilim, gönlümüz burada seninledir.

— İlk ulakla bana sağlık haberini ilet.. Budin seferinde olduğu gibi.
Süleyman :

— Budin'den olduğu gibi, Muhibbî bu yeni seferden de sana yazacak, di-yordu.

Budin'e girildiğinin beşinci gününün sabahı Sultan Süleyman annesi Hafsa Sultan'a ve sevgili hasekisi Hürrem Sultan'a birer mektup yaz-mıştı.

Şimdi ayrılırken söylediği sözler «Budin ayaklarımız altında iken bile gönlümüz yalnız seni ister» sözlerini tekrar ona hatırlattı, o zaman yaz-dığı bir gazeli hâlâ Hürrem'in kulağında ve kalbinde idi.

«Kayguludur gerçi kim zülfü şebine bu gönül
Ansa anma ârızın, saçın hemen Hürrem düşer
Serteser geşi eyledi gezdi Muhibbî âlem
Bulmadı bir kimse kim eserarıma mahrem düşer»

Roksalan bu sefer gözyaşlarını silmiş, fakat nazlanmasını ve kadınlığını bırakmamıştı:

Yeniçerilerin kurduğu köprüleri aşan ulak bir gün İstanbul'a bir aşk şiiri daha getirmişti: :

«Başımın artar sudan çek elini benden tabib
Hastai aşıkım müfid olmaz devalar başıma
Vireliden ey Muhibbî bir saçı Leylâya idi
Olmuşum Mecnun sıfat kuşlar yuvalar başıma»

Sultan Süleyman derhal kendini toparlayıp, bu sefer ciddi bir tavırla:

— İnşallah zafer müjdesini ulaklarımız getirir,

dedikten sonra Şehzade Selim ve Mehmet'le saray kapısından çıkmış, as-keri selâmlayıp atına binmişti. Davul, zurna, zil, boru ve nakkareyle uğurlanan hükümdar merasim alayı ile öğleye doğru Edirnekapı'dan çıkmış ve o gün Halkapınar'a konaklamıştı.

Padişahın maiyeti arasında Genç Osman ve yetimleri bulunuyordu. İkinci Vezir Lütfi Paşa, Genç Osman'a kırk sekiz, kırk dokuz yaşlarında gürl sakallı, ince yüzü, parlak bakışlı, hem güçlü kuvvetli, hem de tatlı ko-nuşan bir adamı tanıtmıştı.

— İşte Ağırnaslı Sinan.

Genç Osman Ağırnaslı'ya birçok seferlerde rast gelmişti, fakat tanışmak fırsatını bulamamıştı.

T.B.L.
ARŞIVI

Şehzâde camii (Mimar Sinan)

Foto Şinasi BARUTÇU

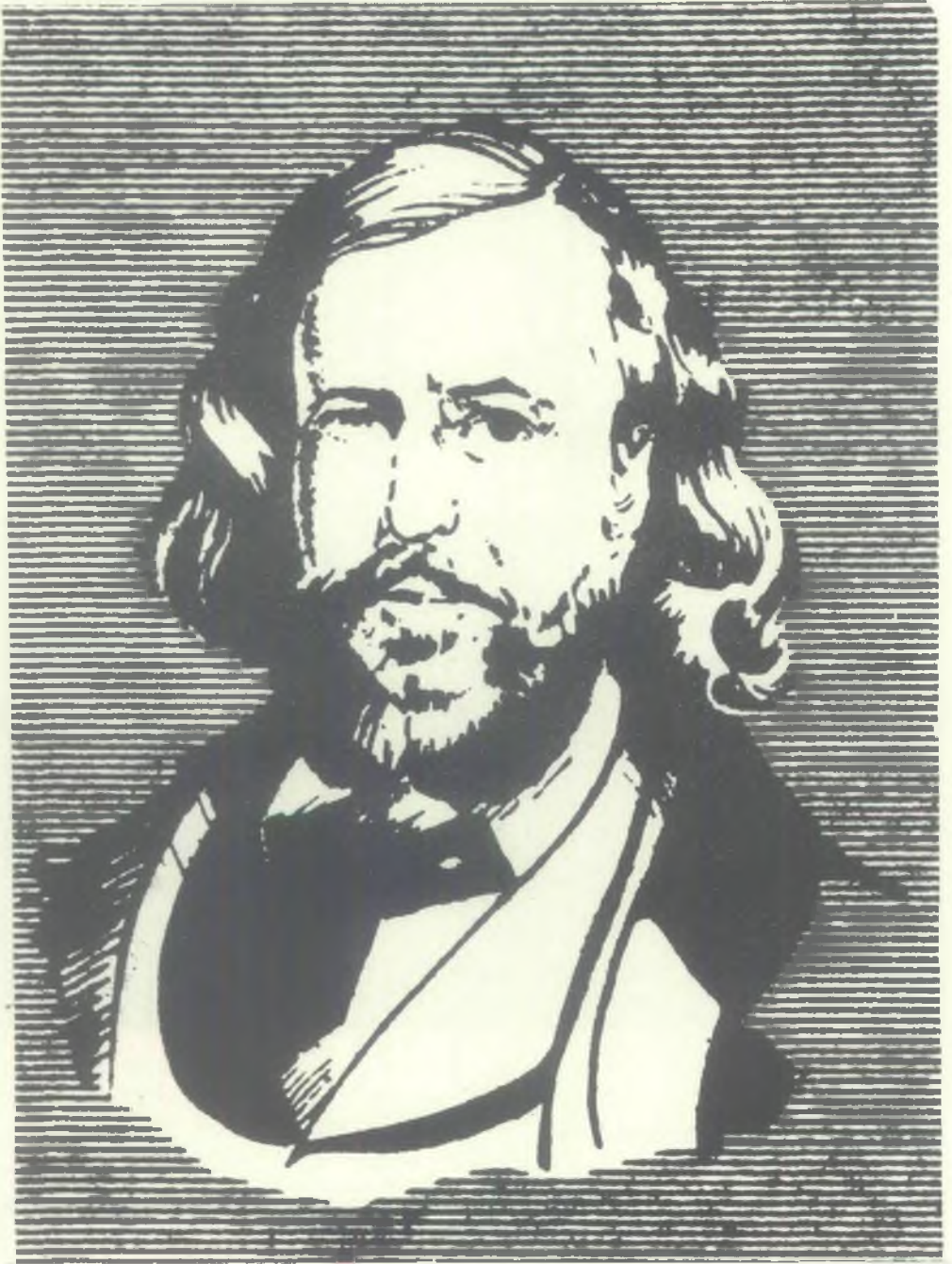
Süleymaniye camii (Mimar Sinan)

Foto Şinasi BARUTÇU

Süleymaniye camii (Mimar Sinan)

Foto Şinasi BARUTÇU

ALBERT PIKE B.

Edirne'den hareket edildikten sonra Sultan Süleyman:

— Seferimiz Boğdan üzerinedir, dedi.

Sai, Tezkeretülbünyan'da Sinan'ın ağzından:

«Dahi Korfu'yla Pulya azmin etdik
Gelip andan Karaboğdan'a gitdik»

şeklinde nakleler.

Boğdan'a gitmek için en kısa yol İskaçi'den geçiyordu. Voyvoda Rares Sultan Süleyman'ın davet mektubuna icabet etmeyince, o da

— Kendisi bilir, sözle yola gelmeyenleri kılıç dize getirir demişti.

21 Ağustos 1538, de orduyu hümayun İskaçi'ye gelmiş ve Tuna'yı geçme için bir köprü inşa edilmişti. Üzerinden sırayla akıncılar, Semendire ve Rumeli gazileri geçti. Köprü oldukça sağlam olmuştu. Genç Osman ve adamları böyle bir yapının bu kadar çabuk meydana getirilmesindeki takdir ve hayretlerini gizlemeyerek,

— Aşk olsun, demişlerdi.

Hayret etmeyen tek bir kişi vardı: Ağırnas'lı Sinan.

— Asıl hüner böyle bir köprüyü akıntılı bir su üzerine inşa etmektir, demekle yetindi.

— Mademki bu kadar iddialısın, sen böylesini tutturabilir misin?

Sinan:

— Sırası gelirse evet, dedi.

Artık fazla konuşacak vakit yoktu, ordu İskaçi'nin karşı yakasına geçmiş ve ilerleyerek Prut nehri sahiline varmıştı. Akarsu akıntılı idi ve karşı sahile geçmek için bir köprü inşa edilmesi gerekiyordu.

«Nice kimseler mukayyed olup bir nice gün köprü binasına çalıştılar. Yaptıkları köprüler cümle çöktü. Çünkü nehrin kıyısı kildi ve kazık çakılması mümkün olmuyordu. Bataklıkta köprü inşasına âciz kalındı.»

Sultan Süleyman bir köprünün önemini çok iyi biliyordu. Macaristan seferi esnasında (19 Eylül 1526) Budin ile Peşte arasında kurulan köprü ancak dört gün kalabilmiş, öteki yakada kalan askerlerin sandallarla nakli gerekmişti. O burada böyle bir hatanın tekrar edilmesini istemiyordu :

— Nerede yarar kullarımız? diye sert sert seslendi.

Genç Osman Ağırnas'ının söylediği sözleri hatırladı:

— Sırası gelirse, evet.

İşte tam sırası gelmişti, gelmişti ama bunu padişaha söylemeye bir türlü cesaret edemiyordu. Ağırnaslı'yı takdim eder de o da işi başaramazsa utancından yerin dibine geçerdi. Ağırnaslı Sinan'ı iyi tanıyan biri vardı: İkinci Vezir Lütfi Paşa. O Van gölündeki Sinan'ın maharetini hiç unutmaştı. Sultan Süleyman'ın huzuruna çıkmaktan kendini alamadı:

— Saadetlü padişahım, köprü bina olması «Sinan Subaşı denilen kulu-nuzun kadru itibarı ile olur. Emir buyrun yoldaşlarıyla mukayyet olsun, gayet üstâd-ı cihan ve mimarı kârdan'dır.

Bu söz üzerine Sultan Süleyman, Sinan'ı huzuruna çağırttı:

— Şimdiye kadar hiç köprü inşa ettin mi?

— Hayır Sultanım, diyebildi.

— Lütfi Paşa, senin hakkında sağlık verdi, köprü kurabilir dedi, sen söyle bakalım bu işi yapmaya muktedir misin?

— Eimr buyurursanız Allahın inayetiyle bu işi başarıyorum diye cevap verebildi.

«Süleyman Hân'ın emr-i âlişanları vârid oldu» Derhal malzeme tedari-kine ve inşaata başlandı. Genç Osman ve adamları Ağırnaslı'ya ellerinden geldiği kadar yardım ediyorlar, direkleri taşıyorlar, amele gibi çalışıyorlardı. Sinan bu vefalı insanlara minnettardı.

Nihayet on üç gün geceli gündüzlü çalışmadan sonra Sinan sağlam bir köprü inşa etmiş, Sultan Süleyman da askerleriyle beraber saadetle geçmişti, sonra Sinan'ı huzuruna çağırıp :

— Senin bize daha çok köprüler kuracağımı ümit ederiz, daha sonra barış olunca, belki de camiler inşa edersin». Lütfi Paşa Sinan'dan da köprüden de memnundu.

— Bu köprü biz gittikten sonra kâfir elinde harap olur. Bir kule bina olunup hıfzu harâseti için bir miktar adam koyalım.

Deyince, Vezir-i azam Ayas Paşa subaşına sordu:

— Kule bina olunmak tedbiri nicedir ?

Sinan :

— Uygun değildir Paşam, Çünkü kâfirlere gayert düşüp birkaç adamla kuleyi alırsa, nâmı «bir kale almış» olur. Belki köprüye iltifat bile caiz değildir.

şeklinde karşılık verdi. Lüfi Paşa:

— Senin korkun kalede kumandan olup kalmaktır. Ağırnaslı :

— Padişahın kullarıyız, dedi, nerede emrederse orada hizmet ederiz.

«Padişahın kadimî çakeriyiz
Kal'a hıfz etmenin dahi eriyiz
Eskiden kuluyuz yeniğeriyiz
Yanar oda girer semenderiyiz»

Ol zamanda Rumeli beylerbeyi olan Sofu Mehmet Paşa ordunun gerisindeydi. Birkaç gün sonra o da Rumeli askeriyle gelip orduya katıldı. Mehmet Paşa'nın huzurunda da kule yapılması ve bu suretle köprünün muhafazası meselesi konuşuldu. Paşa dedi ki:

— Eskiden ilk Osmanlılar, Rumeliye geçtikleri zaman, Çanakkale Boğazını geçtikleri gemiyi yakmışlar. Şimdi biz kendi elimizle düşman toprağında bir köprü bırakıp bozgun düşmana kendi elimizle bir hediye mi verelim?

Bunun üzerine köprünün muhafazası fikrinden vazgeçildi. Damad Lütfi Paşa gayetle büyük ve asil bir adamdı. Sinan'ın Sadrazam Ayas Paşa'nın huzurunda onun reyine muhalefet etmesinden üzülmüş olmasına rağmen Ağırnaslı'dan teveccühünü eksik etmemişti. Hattâ ilerde daha da yardım edecekti, koruyacaktı.

I. İşMEN

AHİLİK

Turgut SANER

1 — AHİ TEŞKİLÂTI :

«AHİ» kelimesi Arapçada «KAR-DEŞİM» demek olduğuna ve *İslâm dini Arabistan'dan yayıldığına göre*, Ahilik, İslâmîliğin zuhuru ile adı Arapçalaşmış bir kardeşlik teşkilâtıdır.

Bu teşkilât, her çeşit meslek erbabı olan esnaflar arasında ayrı ayrı kurulmuş birer loncadan ibaretti. Her meslek erbabı kendi sınıfına ait loncaya kayıtlı ve bağlı olduklarından aralarında maddî yardım yapmakta ve meslekte çırak, kalfa ve usta yetiştirmekte idi.

Şu halde, bu loncalar, meslektaşlar arasında din ayırt etmeksizin birbir-

lerini bir çeşit koruma maksat ve gâyesi güden bir teşekküldür, denebilir. Bugüne kadar bu teşkilât hakkında herhangi geniş bir bilgi elde edilememiştir. Bu Ahilik hakkında yazılmış olan eserlerin hemen hepsinin ancak bu teşkilâta mensup olanlar tarafından anlaşılacak şekilde birtakım remizlerle ve kapalı olarak «ârif ve Ahî olanlara malûmdur» kaydıyla yazılmış olmasındandır. Tıpkı mason kitaplarında kısaltılmış olarak kelimelerin 1:3 harfinin yazılışı gibi. Elde mevcut fütüvvetnamelerin en eskisi olan hicrî «622» ve milâdî 1286 yılında yazılan Burgazlı Çobanoğlu Yahya'nın «Miftahâddekayık fi beyanülfütüvvet velhakayık» adlı fütüvvetnamesidir.

Gerek bu eserden ve gerekse «İbnil-batuta»nın seyahatnamesinden Anadolu ve Erzurum yaylası, yani bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan insanların ve bilhassa işçilerin behemehal bu teşkilâta bağlı olarak ve toplu bir halde çalıştıklarını öğrenmekteyiz.

Geniş bir inceleme sonunda Ahîlik hakkında büyük dergide yayın yapan öğretmen Cevad, Anadolu'nun her İlçesinde bu teşkilâtın mevcut olduğunu, şeyhlerinin, yani reislerinin adlarıyla kaydetmektedir.

Bütün tarihi bilgilerimizi toplar ve bir araya getirirsek Anadolu'da ve İslâm ülkelerinde Tavaifi Mülûk diye adlandırılan devletlerin, hattâ Selçuklular Devleti idare sisteminin bir takım merkezî idareye sahip birer cumhuriyete benzeyen Ahî teşkilâtından ve bu teşkilâtın birleşmesinden doğma bir idare sistem ve usulü olduğu zanni uyanmaktadır.

Yakın Şarkta, bilhassa Anadolu'da sanatlardan herhangi biriyle meşgul olmak, muhakkak bir Ahî zaviyesine intisap ile kabil ve mümkündür. Her meslekte çalışan ve zaviyeye bağlı olan işçiler ve sanatkârlar yeni yetişecek gençleri veya çocuklarını muhakkak bir zaviyeye intisap ettirirler ve bu zaviyelerin terbiyesi, disiplini ve nezareti altında bırakırlardı: Fütüvvetnameleri hükümlerine göre, Ahî teşkilâtı dışında kalan herhangi bir kimse, bir sanata intisap edemezdi ve topluluğun karşısında gerek

sanatı ve gerekse haiz olduğu şahsî kabiliyeti sönmeğe mahkûm olurdu.

2 — TEŞKİLÂTA GİRİŞ:

Herhangi bir işe intisap etmek isteyen «şakirt», diğer bir adıyla «Acemi», muayyen merasimle önce zaviyeye kaydedilirdi. Zaviyeye kaydedilmek için de isteklinin umumî ahlâk ve terbiyesi hakkında ilkin soruşturma yapılır ve zaviye mensuplarının muvafakati alınır, bundan sonra zaviyeye alınma merasimine başlanırdı, şehir halkının sevmediği veya ustasının muvafakati olmayan hiç bir kimse bu teşkilâta giremezdi.

3 — TEŞKİLÂ GİRDİKTEN SONRA :

a — Çıraklık :

Şakirt veya istekli, herhangi işe başlayacak ise o işte ustalığı müsellemlenmiş olan birini «Ata kardeş» olarak kabul eder ve ayrıca aynı işle meşgul iki kalfayı da «Yol kardeşliğine» seçerdi.

Bundan sonra bu şakirt, bu üç sanatkârın nezaret ve himayesi altında zaviye reisinin ve ihtiyar heyetinin müsaadesiyle işe başlayup çalışırdı. Bu suretle işe başlayan genç şakirtler, sabah namazından itibaren işe girerler ve ikinci namazına kadar çalışmağa mevcut tutulurlardı. İkinci namazını müteakip gündeliklerini alan şakirtler doğruca zaviyeye gidip gündeliklerini bir araya getirerek beraberce yer ve içerlerdi.

İkindiden akşam namazına ve yemek vaktine kadar, her şakirt şahsî temizlik ve umumî düzeni için gayret sarf eder ve kısmen istirahat ederdi. Yıkınması, elbiselerini yıkaması ve temiz çamaşır giymesi muhakkak şart ve lâzımdı.

b — Kalfalık :

Bir çırak intisap ettiği mesleğinde kalfalığa terfi edecek kadar yetistikten sonra, kalfasının delâletiyle ve bir imtihandan geçirilerek kalfalığa terfi ederdi. Kalfalığa terfi eden her işçi, liyakatine göre bilgisini arttırırdı.

c — Talim ve terbiye :

Ahî zaviyelerinde gayet ciddi ve büyük bir itinayla öğretilen dersler, muallimler, müderrisler, kadılar, fakihler ve emîrler tarafından verilirdi. Bu suretle tekkeye müntesip çırak ve kalfalar mesleklerine ait günlük işlerinin dışında insanlık ve ahlâk dersleri alırlar ve olgunlaşırlardı. Bu derslere ek olarak kalfa ve çırağın kabiliyetine göre musiki, edebiyat, hüsnühat, yani güzel yazı, tezhip sanatı gibi güzel sanatlardan biri de öğretilirdi. Her çırak behemehal okuma ve yazma öğrenir ve kalfalığa terfi ettikten sonra ilmî kabiliyetini ve müktesebatını arttırırdı.

Çırak ve kalfalar daima tekke ve zaviyelerde ibadet mecburiyetine tabi tutulurlardı. Toplu bir halde me-

deniyet ve insanlık derslerine devama da mecburdular. Kalfaalara ayrıca kılıç kullanma, binicilik, atıcılık gibi askerî talimler de gösterilirdi.

d — Kıyafet :

Çırakların kendilerine mahsus bir kıyafetleri yoktu, ama «Fetâ» (=genç) tabir edilen kalfaların kendilerine mahsus bir kıyafetleri vardı. İbni Batuta'nın seyahatnamesine göre fetâlar, siyah ve kısa şalvar ve çepken giyerler, başlarına «kalenseve» dedikleri ve üzerinde beyaz ve krem sarık bulunan ve «taylasan» tabir edilen uzun püsküllü bir külâh geçirirler, bellerine bir kuşak sararlar ve bu kuşaklarında iki zirâ (arşın) uzunluğunda bir kılıç taşırlardı. Tarif edilen bu kıyafet, Ege zeybeklerinin kıyafetlerini andarmakta ve hatırlatmaktadır.

e — Terfiler :

1 — Çıraklıktan kalfalığa :

Çıraklıktan kalfalığa terfi keyfiyeti o kadar önemi haiz olmadığından çıraklar, basit ve muayyen bir merasimle kalfalığa terfi ettirilirdi.

2 — Kalfalıktan Ustahğa :

Kalfalık devrini bitiren ve işinde usta olmak istidadını gösteren kalfalar, yine muayyen merasimle ustahğa terfi ettirilerdi. Kalfanın ustahğa terfi edebilmesi, işinde liyakatinin ustası tarafından tasdik edilmesine,

ve icazet alabilmesi için «şedde» bağlanmak merasimine tabi idi.

Şedde bağlamak, peştamal kuşanmak demek olup fütüvvetnamelerin kaydına göre, terbiye ve edebî kemaline ve uygunluğuna işarettir ki, Hazreti Âdem'in Tanrının huzuruna çıkarırken incir yaprağıyla örtünmesinin taklididir ve bu merasim, kalfanın başlı başına bir dükkân açma ve iş tutma salâhiyetini alma müsaadesi manasındır.

Merasime hazırlık olmak üzere, liyakati tasdik edilecek kalfa, işiyle ilgili ve eliyle yaptığı «tuhfe» adı verilen bazı eşyaları hazırlar. Peştamal kuşanma merasimi için şeyhin, bulunmadığı zamanlarda Ahî Babanın riyaset ettiği bir ustalar meclisi kurulur. Merasimden az önce meclis, şeyhin riyasetinde zaviyede toplanır ve kalfanın yaptığı tuhfeler ustalar meclisine ve en iyi yapılan da şeyhin önüne konur.

Kalfa, «nikap» tabir edilen liyakat kazanmış üstün bir usta tarafından zaviyenin eşiğinde hazırlanır, meclisin tuhfeleri tetkikinden ve müvafakatından sonra «nakibiyyun nikaba» denilen ve nakipten üstün bir usta bir peştamal alır, bu peştemalı uzunluğuna beşe katlar, tekrar enine üçe katlayarak bir kare şeklini verir, bu katlama beş peygambere, İslâmın beş şartına işarettir. Üçe demek ise «şeriat, tarikat, hakikat» alâmettir. Bu suretle murabba şeklini alan peştamalin dört ucu içeriye doğru bükülür ki,

dört kitaba delil addedilir. Bu şekilde düzenlenmiş «şedde» bir tahta tepsiye konarak ve üzerine mesleğin alâmeti olan alet de ilâve edilerek şeyhin önüne konurdu.

«Nakip» denilen usta, kalfayı «safî taâl» adı verilen eşikten sağ ayağıyla atlatarak, sağ elini baş parmaklar karşı karşıya gelecek şekilde tutar ve şeyhin huzuruna getirirdi. Burada halfa sağ dizi yerde, sol dizi dik olarak şeyhin seccadesini eliyle süpürür ve şeyhin elini öperek, bazı beyitler ve âyinler okuyarak, geri geri tekrar «safîtaâl»e gelirdi.

Ustlar meclisi tuhfeleri tetkik ederek muvafık bulduklarını şeyhe bildirirlerdi, şeyh de, peştamalı kalfaya bağlamak üzere «Nakibiyyun nikab» a müsaade ederdi, Peştamal muayyen formalitelerle nakibiyyun nikab tarafından bağlandıktan sonra kalfa, tekrar şeyhin önüne getirilir ve şeyh kalfanın kulağından tutarak şu nasihatini verirdi:

«Harama bakma. Haram yeme. Haram içme. Doğru, sabırlı ve dayanklı ol. Yalan söyleme. Büyüklerin önünden yürüme. Büyüklerden önce söze başlama. Kimseyi kandırma. Kanaatkâr ol. Dünya malına tamah etme. Yanlış ölçme. Yanlış tartma».

Diye tenbihte bulunup kulağını çekeerek ensesine bir de tokat attıktan sonra ustalar meclisine: «Ne ola icazet verelim mi?» diye sorar. Ustalar da «verelim» cevabını verince «Fatîha» diye bağırlar. Fatihalar okun-

duktan sonra, kalfanın usta olduğu ilân edilirdi. Bu suretle usta olan ve peştemal kuşanan kalfa, dükkân açmağa mezun ve ehliyetli olurdu.

Bir kalfanın usta olabilmesi için behemehal üç çırak yetiştirmesi şart olduğu gibi, meclise girebilmesi için de üç kalfa yetiştirip bunlara peştemal kuşatması olması da mecburî idi. Şu hale göre, herhangi bir meslek üzerinde tam vukuf sahibi olmayanlar, söz ve rey sahibi olamamakta idiler. Esasen söz veya rey sahibi olabilmek için güzel ahlâk ve insanlık vasıflarıyla temayüz etmek de şartların başlıcası idi.

Şu bilgilere göre, çıraklıktan başlayarak devamlı nezaret altında çalışın ve murakabenin verdiği bir itiyatla kötü ahlâktan azade kalan meslek ve iş sahipleri bütün hayatları boyunca vazifelerine bağlı kalırlar ve bununla da iftihar ederlerdi.

4 — AHİ ZAVİYELERİ :

Anadaolu'da seyahati esnasında İbni Batuta incelediği bu zaviye ve tekeleri gayet güzel tasvir etmektedir. Adana'dan itibaren hangi Anadolu şehir ve kasabasına girdiyse derhal ahiler tarafından karşılandığını yazmaktadır, ve bunun bütün yabancılarla karşı ahilerce bir vazife olarak yapıldığını bildirmektedir.

Gayet önemli olan husus şudur ki, hangi şehre girerse girsin ahiler tarafından karşılanan seyyahın ilk önce hamama götürüldüğünü, ve kendisi-

nin ya bir ahî tarafından yıkandığını veya nezareti altında yıkattırıldığını ve çamaşırlarının dahi yıkanarak elbiselerinin de temizlendiğini kaydetmiştir.

Seyyah, bu hususun ahilerce her yabancıya mutlak olarak tatbik edildiğini hayretle kaydetmektedir ki bugünkü sıhhati koruma kaidelerine ve hattâ fennî tedbirlere tamamen uygun olan bu âdetlerin, Ahilerin sakin oldukları şehir ve kasabaları dışardan getirilmesi muhtemel bulaşıcı hastalıklardan ve mikroplardan korumak usulünü tamamen kavramış ve tatbik eder olduklarını göstermektedir. Bilhassa, bu temizlik işlerine ahî babanın, yani reisin nezaret mecburiyeti ise, bunların, gayet önemli ve yerinde alınan tedbirler olduğunu göstermektedir.

5 — OSMANLI HÜKÜMDARI, HACI BAYRAM VELİ, ŞAİR BAKİ:

Osmanlı İmparatorluğunun kurucusu olan Osman Gazinin uç beyi olarak bulunduğu sırada ahilerle ülfet ettiği muhakkaktır. Osman Gazi Eskişehirde ikamet etmekte olan Şeyh Edebali'nin kızını istemiş ve bidayette ret cevabını almıştı. Bunun üzerine kendisi ahiliğe intisab etmiş ve muayyen vasıfları kazandıktan sonra tekrar şeyhin kızını isteyerek almağa muvaffak olmuştur.

İlk padişah olan Osman Gazi'ye şeyh Edebali, Hacı Bektaş Veli ve Seyyid Nimetullah Ahî gibi üç ahî şeyhi hu-

zurunda şedde bağlatmış, bu şedde bağlama usulünü sonraları kılıç kuşanma suretiyle diğer sultanlar tatbik etmişlerdir. Orhan Gazi'nin de babası gibi ahî olduğu, teşkil ettiği yenîçerileri Hacı Bektaş Veli'ye intisap ettirmesinden anlaşılmaktadır.

Osmanlı sultanlarının ikindi vakti nöbet çaldırmalarının ve bundan sonra çalışmaya son vermelerinin de ahîlerden alınmış bir âdet olması kuvvetle muhtemeldir.

Osmanlı saltanatının teşekkülünden önce ahîlik kısmen tasavvufa meylederek Mevlâna Celâlettini Rumi'nin kurduğu mevlevîliğe de inkılâp etmiştir. Mevlâna'dan sonra Konya mevlevî tekkesi şeyhliğine «Eşseyh Hüsâmettin ibni Ahî Türkmen» oturmuştur ki, bu, iddiaları ispat etmektedir.

Şeyh veya ustaların çocukları mutlak olarak çiraklıktan işe başlayarak yükselmek zorunda olduklarından, ahîlerde hiç bir zaviyenin şeyhi, şeyhlik makamını çocuğuna terk edememiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun ilk devirlerinde Osman ve Orhan Gazilerin ahîliğe intisap edip ahîlerle birleşerek kuvvet kesbetmiş oldukları muhakkaktır. İmparatorluğun arazi teşkilât ve taksimatını kuran Çandarlı Kara Halil Efendi (Paşa) nın dahi ahî

âlimlerinden kıymetli bir zat olduğu tahmin edilmektedir. Sülâlenin uzun müddet sadaret (başvekillik) mevkiinde kalmasının Orhan Gazi zamanında Padişahla yapılan zımnî bir mukavelenin icabı olduğunu iddia edenler vardır.

Her ikindi nöbeti esnasında «Padişahım mağrur olma, senden büyük Allah var» diyerek Yıldırım'ı doğru yola sevk etmek isteyen, ahî teşkilâtı olsa gerektir. Yıldırım Beyazıt zamanında yetişen, ziraat ve dokumacılıkla meşgul olan Hacı Bayram Veli, Ankara ahîleri şeyhi idi. Yıldırımın ahîler hakkındaki suiniyetini idrak eden bu büyük zat, ahîliği bayramî ve melâmî denilen dinî bir tarikat perdesi altında gizlemek istemiş ise de bu tarikatlara Osmanoğullarının buğz ve adavetini önleyememiştir.

Meşhur Osmanlı şairi Bâki'nin sarâç çiraklığından ve bu teşkilâttan yetiştiği malûmdur.

Evliya Çelebi'nin kaydına göre, bazı katillerin canlarını kurtarmak için ahîlere iltica ettikleri, ahîlerin ise bu adamları aralarına alıp gayet iyi terbiye ederek iyi ve kâmil insan haline getirdikleri anlaşılmaktadır.

Ahîlik teşkilâtı yenîçerilikle birlikte II. Mahmut zamanında tamamen ortadan kaldırılmıştır.

T. SANER

ANGLO - SAKSON MASONLUĞU RİTÜELLERİ

Galip KARDAM

Bugün uygulanmakta olan ritüellerimizin başka büyük localarinkine uymadığı, ve bunların bir an önce dünyada genel olarak kullanılan ritüellere uydurulması gerektiği hakkında ötedenberi kardeşlerimiz arasında bir tartışmanın sürmekte olduğu göz önünde tutularak bu ritüeller konusunda ışık tutar düşüncesiyle Anglo-Sakson masonluğundaki ritüellerin geçmişini, gelişmesini, ve bugünkü durumunu kısaca izlemenin faydalı olabileceği öngörülmüştür.

Konuya girmede nönce «ritüel» deyiminin anlamı üzerinde kısaca durmak gerekir. Bir ritüel, belirli bir

işlemi uygulamak yoluyla, dinsel bir ayini veya bir töreni veyahut herhangi bir törenler serisini yürütme şeklidir. Franmasonluk neden ritüel kullanır? Bir locanın açılıp kapanmasına mahsus neden belirli bir şekil vardır? Salt basit bir bildiri veya bir çekiç vuruşuyla loca neden açılıp kapanmasın? Bunların cevabı, birçok masonik sorularinkine verilenin aynıdır: Her zaman böyle yapılmıştır. Ta başından beri franmasonlukta şu veya bu şekilde bir ritüelcilik az veya çok uygulanmıştır. Bundan başka, inceleme sonucu görülecektir ki bir bir locadaki tekrisin genel ana

hatları, uzun bir sürece, oldukça sabit kalmıştır.

Gotik Anayasalar: Bu eski manüskripler ilk masonik ritüeller sayılır, günkü kesin olarak söylenmesi mümkün olmasa bile, locaya kabulleri sırasında bunların çıraqlara okunmuş olduğu gerçeğinden şüphe edilemez. Kendisine okunmadan çırağın, eski mükellefiyetlere (Old Charges) uymaya mecbur tutulmasını beklemek pek mümkün görülmez. Öte yandan, okur yazar olmak niteliğinin pek yaygın olmadığı Orta Çağda bunların kimin tarafından okunduğunu kestirmek de biraz zor. Törenin bu bölümünde acaba bir rahip veya bir keşiş veya bir papaz mı hazır bulunurdu?

Gotik anayasaların hepsinde yeminler veya mükellefiyetler bulunmakla beraber, bunlarda yalnız ifade değil amaç farkları da vardı. Örneğin, bazıları genel olarak mükellefiyetlere uymak zorunluğundan, ve özellikle gerek locada, gerekse başka toplantılardaki masonluğa ait işleri gizli tutmaktan söz ederken, başkaları mükellefiyetlerden hiç bahsetmeden salt gizlilik şartını kapsamaktadır. Kardeşlik örgütü daha az operatif ve daha çok spekülentif olduğunca ikinci şekil daha yaygın bir duruma gelmiş, ve eski mükellefiyetler daha az uygulanır olup gizlilik daha çok önem kazanmıştır.

Bu itibarla, modern işlemin üç önemli bölümü Gotik anayasalardan gel-

mektedir. Bunlar da, konferans, mükellefiyet, ve yemin bölümleridir. Gotik anayasalarda loca içinde herhangi bir yürüyüş veyahut locanın açılış ve kapanışına mahsus herhangi bir ritüelden eser yoktur. 1723 anayasası düzenlendiği zaman Gotik anayasalarının kopyasının Dr. Anderson komitesinin elinde bulunduğu, ve bunların loca ritüellerinin şekillendirilmesini etkilediğinden şüphe edilemez.

Talimat ve Ritüelleri: Ortaya atılıp ritüeller ismini taşıyan ilk belgeler, ilk büyük locanın başlangıç yıllarındaki yetkisiz açıklamalardır, ve bunların birincisi 1723 de yayınlanmıştır. Bunların bazıları muhtemelen dönemler tarafından, bazıları para karşılığı, bazıları da salt karışıklık yaratmak için yayınlanmıştır. Fakat bu açıklamalar oldukça çok sayıda insan tarafından ve çok yaygın ve etkili bir şekilde yapılmış olup, ortalama olarak her 25 - 30 yılda bir çıkarılmış, sonraları bu yayın hızı bir az yavaşlamış, ama gene de o yüzyılın sonuna kadar bu durum süregelmiştir.

Bunlara «talimat» (catechism) ismi verilmiş, çünkü neredeyse tamamı soru ve cevap şeklinde olup sorular bir mason tarafından sorulup cevaplar da bir aday veya denemeden geçirilen biri tarafından verilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu itibarla bunlar Gotik anayasalardan farklı olup herhangi bir mükellefiyet kapsamadıkları gibi bazılarında yemin

bile yoktur. İhtimal ki bu soru ve cevap değiş tokuşunun iki amacı vardı: biri «aday» o konferans niteliğinde, diğeri de bir deneme veya tanıma şeklinde idi. Bunlar, modern ritüellerde «aday konferansları» denilenler niteliğindedir. Bir çok masonluk derecelerinde ve özellikle ilk üç derecede, görevliler tarafından tevcih edilen ve soru cevap şeklinde olan kısa bölümlerin bugün de mevcut olduğu göz önünde tutulmalıdır. Bu konuda, ritüellerin incelenmesinde geniş görgüsü olan Harold V. B. Voorhis üstadın 1945 te yayınlanmış olan «Ortaçağ Şövalyeliği Üzerine Kısa Notlar» isimli eserinden alınmış olan aşağıdaki sözler çok yerindedir :

«Çok önemsiz bazı istisnalarla, masonik derecelere veya örgütlere mahsus çeşitli ritüellerin ne zaman, nerede, veya kimler tarafından yazılmış olduğunu tesbit edemedik. Bu gibi ritüeller bir tek seferde herhangi bir kişi veya küçük bir grup tarafından yazılamazlar. Bunlar, kendi özel düşünüşlerine göre ve sağlayabildikleri yardımlarla şahıslar tarafından düzenlenir ve yayınlanırlar. Zaman geçtikçe ve muntazam şahıslara dereceler verildikçe bu ritüeller geliştirilmiş ve belirli bir derecenin verilmesinde birkaç kişi birlikte görevlendirilmiştir. İlk basit törene yapılan bu eklerin, memleketin çeşitli bölümlerinde çeşitli şekiller aldığına şüphe yoktur. Uzun zaman süreleri içinde yalnız ufak tefek de-

ğişikliklerin yapıldıkları yerlerde ritüel törenleri, sürekli olarak değişiklik yapılmış olan yerlerinkine göre daha eskidir.

Masonluğun ilk derecelerinin herhangi biri için bir «orijinal ritüel» in bulunmadığı muhtemeldir. Tabii ki bir orijinal tören vardı, ve bu da şüphesiz bir yemin, bir iki işaret, ve bir iki paragraflık bir masallı konferansı kapsıyordu. İlk masonik grupların niteliğinin kendisi, çalışmaların üyeler tarafından yazıya dökülmesini önlemiştir. Ancak çeşitli dereceleri tasarlamış olanlar ebedi şarka geçtikten çok yıllar sonradır ki herhangi bir manüskri şeklinde tesbit edilmiştir. Ve bundan birçok yıllar sonra da bu manüskri durumundaki ibareler, çok geniş revizyonlardan geçtikten sonra basılmışlardır».

Ritüel dendiği zaman bazılarının gözünün önüne, bazı bölümleri açık yazılmış, bazıları da şifreli olan yazıları kapsayan muntazam deri ciltli bir kitapçık gelmektedir; oysa ki, her ne kadar Preston, konferanslarının bazılarını 1772 de «Masonluk Örnekleri» isimli eserinde yayınlamış ise de, XVIII. yüzyılın sonundaki Webb'in zamanına kadar bu gibi kitapçıkların bulunmadığı muhtemeldir. İlk büyük loca, tüzükler dışında franmasonluk hakkında herhangi bir kitabın yayınlanmasından sakınıyordu, ve locadaki çalışmaların herhangi bir bölümünün yazılı veya basılı şekilde yayınlanmış ol-

masına kesin olarak ihtimal yoktur. Dr. Anderson ile Dr. Desaguliers'in, büyük loca için üç dereceye mahsus ritüelleri hazırlayan başlıca ritüelciler olduklarına ilişkin söylentiler çok yaygındır. Oysaki bu söylentiler bir yakıştırma silsilesidir, çünkü neyin hazırlandığını (eğer hazırlandıysa), ve eğer varsa, kimler tarafından tertiplendiğini bilmiyoruz. İlk büyük locanın bütün diğer hususlardaki teklifsizliği ve dikkatsizliği göz önünde tutulursa, ritüeller konusunda herhangi bir şey yapmış olduğunu düşünebilmek zordur.

Yukarıda belirtilen hususlardan, sanki ritüellerin açıklanması, yetkili ritüellerin geliştirilmesinden sonra yapılmış gibi bir anlam çıkarılmamalıdır, çünkü bunun tersi belki de gerçeğe daha uygundur. loca üstatlarının bu yetkisiz açıklamalardan yararlanmış olmaları da pek âlâ mümkündür! Preston tarafından büyük locanın tekeline alınmasına kadar ritüelcilik hemen hemen herkesin işi imiş gibi bir durum vardı. Loca üstatları, söylevler ve vâzlar dinliyor, veya İncilden veyahut ahlâka ait eserlerden parçalar okuyorlardı, ve arada bir de üstadın birinin aklına kendisine mahsus bir ilham geliyordu. Bunların hepsi localarında deniyor, bazıları boşa gidip kopya ediliyor ve yayınlıyor, bazılarından da vaz geçiliyordu. Herhangi bir nizam yoktu; her loca, kendi adaylarının seçiminde olduğu gibi, kendi ritüelciliğinin mutlak hâkimi

idi. XV., XVI. ve XVII. yüzyıllardan birçok Gotik anayasalar kalmışsa da resmî olmayan açıklamalar dışında XVIII. yüzyılın başına kadar üç dereceye mahsus hiç bir ritüel yoktur.

Ritüellerin Kaynakları : Masonik ritüelciliğin kaynakları hakkında fikir yürütenlerin hiç biri tarafından belirtilmemiş bir tek garip gerçek, bu akımın birbirinden farklı iki ana kaynaktan geldiğidir. Bunlardan biri Gotik Anayasalardır. Bunlardan, Mabet lejandı, Sur kralının oğlunun katkısı (ki ismi Hiram değildi), Jabal, Jubal ve Tubal - Bain (Jubela, Jubelo, ve Jubelum) isimleri ile yedi liberal ilim (sanat değil), eski mükellefiyetler, yemin, ahlâk, bir takım dinsel doğmalar, gizlilik, hükümete bağlılık, kardeş sevgisi, ve karşılıklı dayanışma ve yardım kavramları alınmıştır.

1723 ten itibaren yapılan yetkisiz açıklama yayınları serisinde görüldüğü gibi, diğer kaynağın niteliği bambaşka idi. Bunun, birinci kaynakla hiç bir bağlantısı yoktu. Anayasaların operatif ve elverişli olmasına karşılık bu yeni kaynak, acaip ve bazı yerleri saçma olan bir sürü sözle dolu idi. Bu yayınların hiç birinde mükellefiyetler diye birşey yoktu, ve hiç biri, belki ancak ima şekli hariç olmak üzere, Gotik anayasaların lejandlarından bahsetmiyordu. Bunların hepsinin özel hiç bir önemi olmayan bir kaç dinsel atıf dışında, ne yönü vardır ne de amacı; ve bunlar kemik kutusu, fildişi kutu,

giriş noktaları, korkunç cezalar, öten horozlar, havlayan köpekler, Jehosaphat vadisi, binbir duruş ve yüz ifadesi, işaretler, alâmetler, mut-fak ve salon, kesilmiş gırtlaklar ve koparılmış diller, locanın anahtarı, tam ve mükemmel loca, Süleyman'ın balkonu, Jachin ve Boaz, kardeşlik noktaları, ışıklar, iyi bir masonun adımları, ilk söz, Kudüs sözü, ve Ev-rensel söz gibi garip ve anlaşılması güç konularla dolup taşmaktadır. Soru cevap şeklindeki konferansların konuları da tamamen yeni idi. Bunların nereden geldiğini, büyük locadan önce düzenlenmiş, veyahut büyük locanın (belki de tahrif edilmiş) eseri olup olmadığını kimse bilmiyor. Bunlar bir dereceye kadar Gotik anayasaların yerini almış, veyahut bunları geri plâna itmıştır. Franmasonluğun modern ritüellerinin, Gotik anayasalardan ziyade bu ilk açıklamalarla yakınlık taşıdığı görülmektedir.

Ritüel farkları : Ritüellerdeki farkların ve gelişmelerin esef verici bir gelişme olduğu hususunda oldukça yaygın bir kanı vardır, ve bu fikir başlangıçta bir yerde tek bir yetkili ritüelin bulunduğu hususundaki yanlış kavramdan doğmaktadır. Masonik ritüeller yaratılmamıştır; bunlar zamanla gelişmiş olup bir tek masonik ritüel hiç bir zaman var olmamış ve bunlardan her zaman çok sayıda tertiplenmiş olanlar elde dolaşmıştır. Ne Gotik anayasalar, ne de açıklanan ritüellerde yeknesaklık var-

dır. Her ne kadar Amerika'daki eyaletler gibi nisbeten küçük ve toplu obediyanlarda yeknesak ritüeller düzenlenmiş ve sürdürülmüş ise de, bir tek ülkede bile sonraları uygulanan ritüellerin hiç biri yeknesak olmamıştır.

Bazı obediyanlara farklı ritüeller intikal etmiş ve bunlar muhafaza edilmiştir; örneğin, British Columbia'da üç başka başka ritüel uygulanmakta ve tanınmaktadır. Bir ritüelde her hangi bir haslığın korunabilmesi için dikkatli bir nizam ve örgütlü bir konferans ve eğitim sistemi gerekir. 1717 deki ilk büyük loca, her bir derece geliştikçe ona mahsus belirli ritüelleri düzenlemiş, bundan ayrılmaları yasaklamış, ve yabancı ülkelerde bile bir konferans sistemi tesis etmiş olsaydı, büyük loca kontrolunu muhafaza ettiği sürece az veya çok bir yeknesaklık sağlanmış olurdu. Oysaki, 1725 - 1730 dan sonra İrlanda büyük locasının, 1736 dan sonra İskoçya büyük locasının, 1751 den sonra eskilerin büyük locasının, ve özgür olduktan sonra Avrupa, Amerika ve başka ülkelerdeki bir sürü kuruluşların, kendi değişikliklerini yapmasını ve kendilerine mahsus farkları tesis etmelerini önleyecek hiç bir şey yoktur. Bu şartlar yerine getirilebilseydi, tam değilse bile daha geniş bir yeknesaklık sağlanmış olurdu; oysaki, herhangi bir fark olacaksa, bunların sayısının çok olmasında uzun boylu bir sakınca düşünülemez. Esasen

işin sonunda, İngiltere'nin sekiz ritüeli olmaktan başka İrlanda ve İskoçya gibi toplu obediyanlarda bile çeşitli törenler vardı.

XVIII. yüzyılda masonluk derecelelerinin ritüellerinde herhangi bir örgütlenme ve birleştirme çabasında bulunan ilk ve tek kişi William Preston oldu. Martin Claré, Wellins Calcontt, Thomas Dunckerley ve başkalarının ritüeller üzerinde çalışmış oldukları hakkındaki hikâyeler, sorumsuzluk örneği olan Dr. Oliver'in hayal mahsulünden başka birşey değildir. XVIII. yüzyılda büyük loca ritüellerin gözden geçirilmesi için hiç bir kimseye hiç bir görev vermemiş, ancak giriştiği işi neredeyse tamamlanmış duruma getirmiş olduğu sırada Preston'un çabalarını hoş görmüş, hattâ bir dereceye kadar da desteklemiştir. Gerek şehirdeki, gerekse taşradaki çeşitli çalışma şekillerini görmek için Preston locaları çok dolaşmış, ve aynı zamanda onun namına bu gibi incelemelerde bulunmak için dostlarından da faydalanmıştır. Buldukları arasında en iyilerini baştan yazmak suretiyle yeniden tertip edip bunları üç konferanslık bir sistem olarak birleştirmiş, büyük bir bölümünü de 1772 de «Masonluk Örnekleri» kitabında yayınlamış, ve aynı zamanda locaların ve büyük loca görevlilerinin önünde de bunların uygulanma şeklini göstermiştir. Fakat Preston kendi amacını kendisi baltalar duruma gelmiş, çünkü onun hazırladığı ritü-

eller pratik uygulamayı mümkün kılamayacak kadar uzun olmuştur. Bu kusur, reddetmeye kıyamadığı malzemenin localardaki bolluğundan, ve yahut özene bezene hazırladıkları deyimler kullanılmadı diye kırılacak insanların çokluğundan ileri gelmiştir. Söylendiğine göre üçüncü derece on iki bölümü kapsıyormuş, ve bu kadar uzun olmamakla beraber, ötekilerin uygulanabilmesi için de yarım günlük bir konuşma gerektiğinden, böyle bir denemeye girişecek olanlar yalnız düşünsel değil, aynı zamanda fizik imkânsızlıkla karşılaşıyorlarmış. Gösteriş amaçları dışında Preston'un komple konferanslarının hiç bir zaman tam olarak uygulanmamış olduğu muhtemeldir. Büyük locanın yıllık toplantısında bu konferanslarını tam olarak okuyacak olanlara ödenecek ücretlerin karşılanmasında faizinin kullanılması için son vasiyetinde Preston bir de fon tesis etmiş, fakat bu usul bile birkaç kere ihmal edilmiştir. Preston'un konferanslarında üstatlar kendilerine göre kısaltmalar yapmışlar, ve bu suretle yarı resmî bir sürü ritüel ortaya çıkmıştır. Aynı işlem, Preston'un eserini genellikle onaylayan İskoçya, İrlanda ve Amerika'daki üstatlar tarafından da uygulanmıştır. Fakat 1801 yılı gibi oldukça geç bir tarihte bile yapılmış işin acemiliği Dr. Oliver tarafından, o yıl tekrisini yapan «Table» locasındaki çalışmalara mahsus tarifinden anlaşılmaktadır.

İngiltere'nin modern ve eski büyük localarındaki çalışmalar aşağı yukarı aynı olmakla beraber eskiler, aradaki küçük farkları çok izam etmişler, ve 1813 teki birleşmede (ki bu olayda eskilerin görüşleri hâkim olmuştur) yalnız gerçek çalışma tarzının tayini için değil, aynı zamanda bir tek «saf ve kirlenmemiş sistem» in tesbiti için de büyük çaba harcanmıştır. Şurasını özellikle belirtmek gerekir ki, Birleşik büyük locanın ritüellerini gözden geçirip düzeltmekle görevlendirilmiş olan Dr. Hemming ile yardımcısı William Williams'ın yaptıkları çalışmalar genel olarak masonlukça onaylanmıştır. Bu çalışma bitirilmeden Dr. Hemming ölmüş, ve Williams bu işi bitirmiştir. Bu çalışmalar esnasında Hıristiyanlık öncesi mabetle bir te-life ulaşmak ve bu itibarla Hıristiyanlığa mahsus bütün izleri kaldırmak için itinalı bir çaba harcanmış, hattâ locaların Sen Jan yerine Hazreti Süleyman'a ithafına kadar varan değişiklikler yapılmış, fakat gene de en büyük bir çelişmeye düşülerek üstadın kürsüsüne İncilin Eski Ahit bölümü veya Tevrat koyulacak yerde, Yeni Ahit Bölümünü kapsayan İncil yerinde bırakılmıştır!.

Genel kaniya göre, Hemming Ve Williams tarafından yapılan bu değişiklikler hiç bir onarım getirmemiştir. Sonuç olarak elde edilen resmi ritüele «emulation» denmektedir, ve bu ritüelin İngiltere masonluğuna ne dereceye kadar beğenilmiş ve

kabul edilmiş olduğunu ölçmek için, o zamandanberi o ülkede en az yedi adet başka ritüelin de kullanılmakta olduğunu bilmek yeter. Bu ritüellerin isimleri şunlardır: «Stability», «West End», «Logic», «Oxford», «Bristol», «Universal», ve «North London».

Amerika : Amerika'da ritüelciliğin önderi, 1797 den bir süre önce çalışmaya başlayan Thomas Smith Webb'dir. 1797 de Webb, «Franmasonun Rehberi veya Masonluk Örnekleri» isimli eserini yayınlamıştır. Webb'in Preston konferanslarını beğendiği ve bunları daha yakından izlemek için İngiltere'ye bile gittiği söylendiğinden, bu esere genellikle Webb - Preston ismi verilmiştir. Preston'un oldukça kısaltılmış şekillerinin de genel olarak Webb tarafından kullanıldıkları kabul edilebilir, çünkü bütün Amerikan masonluğuna garip bir İngiliz sistemini kabul ettirmeğe ne Webb'in, ne de başka herhangi birinin gücü pek yetmezdi. Webb'in kendisi de Amerikan çalışmalarına uyması için Preston'un eserini kısaltıp yeniden düzenlediğini söylemiştir. Webb'in ve onu izleyen başka ritüelcilerin çalışmaları, her ne kadar tam olmamakla beraber Amerikan ritüelleri üzerinde kesinlikle birleştirici bir etki yapmıştır. İlk 13 büyük loca kurulmuştu, ve bunların locaları yalnız ayrı eyaletler arasında değil, her eyaletin locaları arasında da farkları kapsayan ritüelleri uygulamaya başlamışlardır. Webb'in 1819'da ölümün-

den sonra halefi olan Jeremy L. Cross ile başka bazı ritüelciler, XIX. yüzyılın yarısından sonraya kadar her tarafa gidip ritüelleri anlatmış ve yan dereceleri vermişlerdir. Bunlar arasında Barney, Cushman, Fowle, David Vinton, ve John Snow sayılabilir.

Konu hakkında tam bilgiye sahip olmayanlar, Webb'in Amerikan sistemini İngiltere'dekinden farklı kılan değişiklikler yaptığını, ve İngiltere daha yaşlı, Amerika ise daha genç bir ülke olduğundan bu durumun da tabii bir sonuç olduğunu ileri sürmüşlerdir. Oysaki bu iddia, inceleme yapmadan ve olaylar hakkında bilgi sahibi olmadan yapılmış bir iddiadır, ve İngiltere Birleşik Locası tarafından ritüellerde çok geniş islâhat yapıldığı yıl olan 1813 den sonraki önemli olaylar gözden kaçmaktadır. O sıralarda İngiltere Birleşik Büyük Locası dinsel dogmasını ve 1723 teki I No. lu mükellefiyeti değiştirmiş, ve yeni «emulation» çalışmasını tesis etmiştir. Bu suretle, hâlâ Preston sistemini izleyen Amerikalı masonlar, modern İngiliz çalışmasını bir çeyrek yüzyıl önceden uygulamaya başlamışlardı. Hattâ bu durum, Amerikayla kıyas edilirse salt İngiltere'ye mahsus da değildi. İskoçya da kendi orijinal Sen Jan masonluğunu muhafaza etmiş olmakla övünür, ve belki İrlanda da aynı övgüye katılabilir.

Ritüellerin Birleştirilmesi :

A.B.D. deki ritüellerin birleştirilme-

si imkânı daha önce de istenmiş olup, bu konu masonluğu bugün bile ilgilendirmektedir. Mahallî tercihler ve eğilimlerin gittikçe daha kesinleşmekte olduğu modern çağlarda bile merak sahibi masonun en çok sorduğu sorulardan biri şudur; Neden bir araya gelip de aynı ritüeli kabul etmiyoruz? Bunun yapılmamış ve yapılmıyacak olmasını, ve belki de yapılmamasını gerekli kılan birkaç sebep vardır. Ne kadar garip görünürse görünsün, ritüellerin birleştirilmesi, tarih bakımından anti masonik'tir, yani, ritüelciliğin yeknesaklığı değil başkalığı masonluğun karakteristik bir niteliğidir. Başkalık yüzünden herhangi bir büyük sakinca doğamıyacağı gibi, tam bir birleşmeden herhangi belirli bir fayda da beklenemez. Masonik ritüel öyle bir şeydir ki onun güzellikleri herhangi bir tek tasarıda canlandırılmaz, ve bütün bu güzellikleri bir tek metinde toplamak çabası, Preston'un kinde olduğu gibi, kullanılacak kadar uzun ve söz kalabalığına boğulmuş bir sonuç verir, veyahut da bir sürü değerli ve etkili malzemesinin atılmasını ve temelli olarak kaybolmasını gerektirir.

Çeşitli ve birbirinden uzak localara gidenler, her obediyansta, çok hoş gelen bir takım özellikler, ve birçok durumlarda da başka bir obediyanın aynı çalışmalardaki uygulamalarından daha iyi olanları, veyahut da yerinde bir başkalık getirecek şekilde bir fikrin veya bir temanın farklı

bir önemle üzerinde durulmuş olduğunu görürler. Birçok durumlarda hangisinin daha iyi olduğu hususunda fikir ayrılıkları doğabilirse de, Preston'un orijinal ritüellerindeki söz kalabalığına uğramadan bunların hepsi birden kullanılamaz. Ortalama bir Amerika eyaletinde, obediyanlarının özel ritüeli üzerinde yıllar boyunca çalışmış olan binlerce loca görevlisi, eski görevlisi, ve görev adayı vardır. Tabii ki, bütün bu öğrenimi akıllardan silip (etkili şekilde yapılabilirse) bunun yerine yeni bir metin koyma işlemi, zevkle öngörülebilecek bir iş olamaz. Ulusal bir ritüel ancak bir genel büyü loca tarafından tesis ve idame ettirilebilir; oysaki, böyle bir müesseseye Amerikalı Franmasonların çoğunluğu öteden beri şiddetle karşı koymuştur.

Eyalet büyük localarınca harekete geçilmek suretiyle yeknesak bir çalışma ritüeli elde etmeğe yönelen çabalar, 9.3.1822 de Washington'daki resmî olmayan masonlar toplantılarında kabul edilen kararlarla başlamış ve bir A.B.D. Genel Büyük Locasını kurmak için büyük localara yapılacak teklifi hazırlamak üzere John Marshall ile Henry Clay'in de katıldıkları bir komite atanmıştır. Büyük Localara bu konuda bir genelge gönderilmiş ise de hiç biri ilgilenmemiştir. Ritüellerde birlik sağlamak amacıyla birkaç konvan toplanmış olup bunların en önemlisi, Virgiana'lı John Dove'un başkanlığı

ğında toplanan ve «Baltimore Ritüelini derleyen 8.1843 deki Baltimore Konvanıdır. «Baltimore Ritüel»i, Massachussets'li Charles W. Moor'la Missouri'li S.W.B. Carnegie tarafından derlenmiş olup «Yeni Masonik Resim Tahtası» ismini taşıyan ritüel kitabında yayınlanmıştır. Mammafi bu ritüel, aynı malzeme kaynağıyla hazırlanmış olduğunun kabul edilmesi gereken ve John Dove tarafından hazırlanmış olan diğer bir ritüel metniyle çelişir durumdadır. Baltimore konvanının çalışması, genel olarak saygıyla karşılanmış ve sınırlı alanlarda istenilen sonuçlara ulaşmış sayılabilirse de, harcanan çabadan beklenen veya bu çabayı karşılayan bir başarıya ulaşmış sayılmasına imkân yoktur.

Gariptir ki, 15 yıl sonra çok daha büyük iddialı bir teşebbüse girişmiş ve daha iyi sonuçlar elde edememiş olan Kentucky'li Bob Morris, Baltimore Konvanını çok acı bir dille yermiştir. Konvan oturumları kapanıp önderleri, elde edilen sonuçları düşünmek üzere evlerine döndükten sonra, olup biten ve — varsa — karara bağlanan hususlar hakkında tam bir uyumsuzluk içine düşüldüğü görülmüştür. Bazıları bir şey, başkaları başka bir şey söylemiş, ve bir takım da hiç bir şey hakkında kesin olarak mutabık kalınmadığını ileri sürmüşlerdir. Tam veya nerdeyse tam bir ritüelin onaylanmamış olduğu kesin olarak bellidir. Gene de birkaç yıl için «Baltimore Ritüeli de-

nilen bir şey ortada dolandırılmış ve hattâ kuruluş safhasındaki bazı büyük locaların bu ritüeli kısmen veya tamamen kabul etmiş oldukları ileri sürülmüştür.

Ritüellerdeki Saçmalıklar :

Ritüellerdeki gelişmeler, tutmazlıklar, saçmalıklar, aşırı cezalar ve bunlara benzer kusurlar yüzünden franmasonluğa yöneltilen çeşitli kusurlar bazen birbirine karıştırılıyor. Franmasonluğun özünü bu gibi yerlere konu teşkil edebilecek nitelikte olmadığı muhakkak bulunmakla beraber, ritüellerin bazı yerleri bunların hepsini hak eder, ve onarıma muhtaçtırlar. Onarım amacıyla bile olsa franmasonlukta hiç bir şeyin değiştirilemeyeceği hususundaki eski düşünce yanlıştır. Ritüeller tekrar tekrar gözden geçirilip değiştirilmiştir, ve gene de artık göz yumulması caiz olmayan bir takım acemilikleri ve kusurları kapsamaktadır.

Sonuç : Yukarıdan beri anlatılmış olan durumlardan anlaşılacağı gibi, Türkiye Büyük Locasının obediyan-sı altındaki Türk masonlarının gözlerinde dünyanın en gelişmiş ve en mükemmel masonluk örneği olarak canlandırılmış olan Anglo - Sakson masonluğunda bugün bile tam çözümlenememiş bir ritüel sorunu yaşamaktadır.

Bu itibarla, bugün Anglo - Sakson büyük localarının kendi aralarında bile tartışma ve gelişme konusu olan ritüel farklarına karşılık, Türkiye Büyük Locasının egemenliği altındaki bütün localar tarafından uygulanmakta olan bir tek ritüelin tesis ve idame ettirilmiş ve ettirilmekte olması, Türk masonluğu için gerçekten bir başarı ve bir mutluluk kaynağı sayılmalıdır.

Bununla beraber, Türkiye Büyük Locasının ritüellerinde de onarılması gereken önemli kusurlar vardır. Gerek birinci, ikinci, ve üçüncü derece ritüellerinin, gerekse tören ritüellerinin (hele yüksek şûranın büyük loca üzerinde herhangi bir egemenlik hakkının olamayacağı kesin olarak belli olduğu bugünlerde is'at töreni ritüelinin) bir an önce onarılması gerekmektedir. Bu onarımın : 1 — dil, 2 — tekerrür, 3 — fikir zinciri, 4 — çeşitli törenler arasında daha esaslı bağlantılar kurmak bakımlarından yapılması yerinde olur.

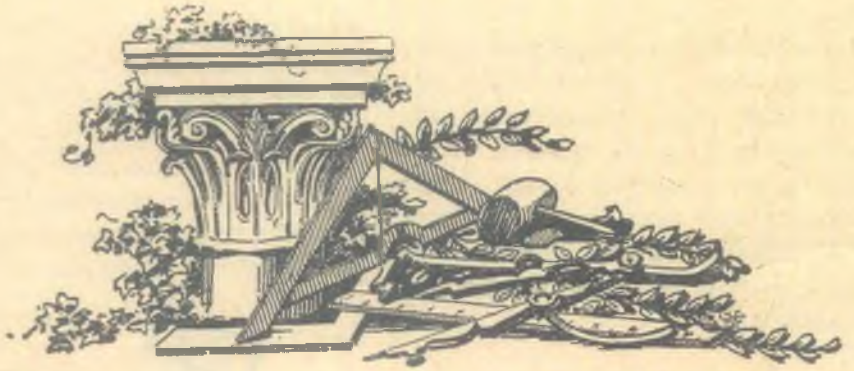
Bu görevin, ya büyük daimi heyetçe atanacak özel bir komite eliyle, veya hut sözü edilen heyetçe görevlendirilecek muhterem Mimar Sinan locası tarafından hazırlanarak bir an önce gerekli onaylardan geçirilip uygulanmaları Türk masonluğunun yarınları için çok faydalı ve çok hayırlı olacaktır.

G. KARDAM

Büyüklik odur ki, kimseye iltifat etmeyeceksin, hiç kimseyi aldatmayacaksın, memleket için hakikî ideal ne ise onu görecek, o hedefe yürüyeceksin. Herkes senin aleyhinde bulunacaktır. Herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaktır. İşte sen bunda mukavemetli olacaksın. Önünde namütenahi manialar yığılacaktır. Kendini büyük değil, küçük, vasıtasız, hiç telâkki ederek kimseden yardım gelmiyeceğine kani olarak bu maniaları aşacaksın, ondan sonra büyüksün derlerse, bunu diyenlere güleceksin.

Atatürk

MİMAR SİNAN MUHTEREM LOCASI

İKİNCİ DEVRE FAALİYETİ HAKKINDA :

MİMAR SİNAN muhteremlocası iç yönetmeliğinin mümkün mertebe icablarına uygun olarak mutad vazifeliler toplantılarını akdetmiş ve 21.Nisan.1967 tarihindedeki üçüncü resmi toplantısını yapmıştır.

Bu devre **MİMAR SİNAN** muhterem locasının neşretmeğe muvaffak olduğu **MİMAR SİNAN** dergisinin birinci nüshası hakkındaki olumlu tenkitleri tesbit etmek, birinci planda tutulmuş ve ilerisi için bu tenkitlerden faydalanması öngörülmüştür.

MİMAR SİNAN muhterem locasının dergi için abonman kaydına başlanılmıştır. Bazı muhterem localar matrikülünde kayıtlı bütün üyeleri ve hatâ ilerisini düşünerek bir miktar daha fazla sayıda abonman kaydı için teşebbüse geçmiştir. Bu maksatla Yapı ve Kredi Bankası nezdinde hesap açılmıştır.

Abonman kaydı talebinde bulunan birader veya localar bu hesaba yıllık 15 liralık abonman bedellerini yatırmak ve her muhterem locaya kıfayyetli miktarda gönderilmiş bulunan

abonman kartlarını göndermek suretiyle istedikleri adrese dergi gönderilecektir. Abonman hesap numarası. Yapı ve Kredi Bankası Beyoğlu şubesi 2148/70 dir. İsteyen Lokalimizde Fuat Ramazanoğlu'na da müracaat edebilir.

MİMAR SİNAN muhterem locası iç yönetmeliği hükümlerine uyararak, son resmi celsesinde yaptığı seçim neticesinde, aslı üye sayısını 23 e çıkarmaya muvaffak olmuştur. Bir müddet bu aslı üyelerle faaliyet gösterecektir.

Diğer taraftan **MİMAR SİNAN** muhterem locası aldığı bir kararla, localar nezdinde **MİMAR SİNAN** muhterem locasının temsilciliğini yapmak üzere korrespondan üyeler tayin etmek kararını almıştır. Şimdilik yalnız **İSTANBUL** bölgesindeki localar için temsilci korrespondan üye tayini mümkün olmuştur. En kısa zamanda **ANKARA** ve **İZMİR** locaları için de temsilci muhabir üye seçilecektir.

MİMAR SİNAN dergisi için bütün teşebbüslerimize rağmen ne haricden ve ne de localardan veya biraderlerden ilân alınabilmiştir.

Yayı Komitesi

22 - 23 Nisan 1967 tarihlerinde toplanan, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası Umumî Hey'eti çalışmalarını Türk Masonluğuna yakışır bir seviyede ve kardeşlik duygularının en yüksek örneğini verir şekilde yapmıştır.

Bu toplantıda gündeminin bütün konuları, en ince teferrüata kadar inilmek suretiyle, görüşülmüş ve gerekli kararlar alınmıştır.

Gündem gereğince, iki sene müddet için yeni vazifeliler seçilmiştir.

Yeni Büyük Daimî Hey'et şu biraderlerden teşekkül etmiştir.

Büyük Üstat	:	Hayrullah ÖRS B. . .
Büyük Üstat Kaymakamı:		Şekûr OKTEN B. . .
Büyük I. Nazır	:	Avni KARABECE B. . .
Büyük II. Nazır	:	Orhan ALSAÇ B. . .
Büyük Hatip	:	Aptullah ECEMEN B. . .
Büyük Kâtip	:	Nafiz Z. EKEMEN B. . .
Büyük Hazine Emni	:	Cemal GÜCÜ B. . .
Büyük Hasenat Emni	:	İbrahim TELİMEN B. . .

DİĞER ÜYELER

Büyük 1. Muhakkik	:	Sait PENBECİOĞLU B. . .
Büyük 2. Muhakkik	:	Hulûsi SELEK B. . .
Büyük 1. Teşrifatçı	:	Sahir Talât AKEV B. . .
Büyük 2. Teşrifatçı	:	Halit ARPAÇ B. . .
Büyük 3. Teşrifatçı	:	Nafi Ziya BAŞAK B. . .
Büyük Sancaktar	:	Galip KARDAM B. . .
Büyük Dahilî Muhafız	:	Macit ERBUDAK B. . .
Büyük Haricî Muhafız	:	Nuri AKYOL B. . .

Geçen sayımızın 74 üncü sayfasındaki yazının altında yanlışlıkla (C. M. Altar) yazılmıştır, (Yayın Komitesi) olacaktır. Özür diler, düzeltiriz.

Yayın Komitesi

İsrail Büyük Locasının, İsrail Yüksek Şurasının kurulması için verdiği müsaade

İsrail Devleti Büyük Locası'nın naşiri efkârı HABONEH - HAHOFSHI isimli farmason dergisinin kasım 1966 tarihli nüshasının 61 ve 62 nci sahifelerinden tercüme edilmiştir.

19.10.1966 tarihinde münakit büyük loca daimi heyetiyle İsrail Devleti dahilinde İskoç riti yüksek şûrası tesisi hususunda yapılan müracaat tetkik edildi :

Büyük kâtip, hukukî işler komisyonunda kaleme alınmış bulunan muaddel tasarı teklifini okudu. Muhtelif fikirler teati edildi ve izahat verildi. Lamm, Ben - Zvi, Levin, Talmon, Fellman, Ben - Dror, Silverstone ve Arazi biraderlerin bu teklif hakkındaki fikir-

lerini açıklamalarını müteakip büyük üstat vaziyeti hülâsa etti ve aşağıdaki karar ittihaz edildi :

1. — İsrail'de kadim ve makbul İskoç ritinin yüksek şûrası, İsrail Devleti Büyük Locasının muvafakat ve tasvibiyle kurulmaktadır.
2. — İsrail Devleti büyük locası, gerek iç ve gerek dış hususat bakımından İsrail Devleti dahilinde

de tek ve yegâne masonik otoritedir, ve İsrail Devleti dahilinde masonların büyük üstadı, İsrail Devleti içinde olsun, hariçte olsun, İsrail Devleti masonluğunun tek ve yegâne temsilcisidir.

3. — İsrail Devleti Büyük Locası, büyük localarla tanışma kararı verme salâhiyetini haiz yegâne yetkili teşekküldür, ve ancak onun vereceği kararlar İsrail Devleti masonluğunu bağlayıcı bir mahiyet taşır.
4. — İsrail Devleti Büyük Locası ve İsrail'deki yüksek şûra aralarında masonik dostluk bağları idame ettireceklerdir.
5. — Yüksek Şûra hayır işleriyle ilgili faaliyet mabet inşaatı ve sair gibi İsrail Devleti Büyük Locanın faaliyetleri sahasında yer alan bilumum teşebbüslere, ancak ve yalnız büyük locanın tasvibi ve tam bir işbirliğiyle, ve Büyük Locanın faaliyet çevresi dahilinde girişebilecektir.
6. — Yüksek Şûra münasip gördüğü dünya yüksek şûralarıyla tanışıp dostane münasibetler tesis, ve mümessil teati edebilecektir, ancak şu şartla ki, bu memleketlerdeki büyük localar İsrail Devleti Büyük Locasınınca tanınmış bulunacağı gibi o memleketteki yüksek şûra, İsrail Büyük Locasınınca, tanınan Büyük Loca tarafından da tanınmış bulunsun.
7. — İsrail Devleti Büyük Locası ilk

üç dereceler ve üstadı muhteremlik ifa etmiş bulunanlar derecesinde mesai yürütmekte olduğuna göre, yüksek şûra 4. ilâ 33. derecelerde çalışarak, buna göre yalnız masonik tedrisat yapmakla iştigal edecektir.

8. — Yürüteceği faaliyetler dahilinde, yüksek şûra, Büyük Locanın toplantıları veya teşebbüsleri hususunda büyük locaya huzursuzluk vermeyecek şekilde ayarlanacaktır.
  9. — Yalnız büyük loca tarafından muntazam oldukları bildirilecek en azdan iki senelik üstat derecesini haiz biraderler yüksek şûranın üst derecelerine kabul edilebileceklerdir.
  10. — Bu maksatla kurulu komisyon tarafından tasvîp edilen tadilat yüksek şûra anayasasına dahil edilecektir, yani, 2 nci maddede (1, 5, 8), 3 üncü maddede (6), 4 üncü maddede (14), 13 üncü madde, 16 ncı madde, (3) ve 23 üncü maddede (4) dahil edilecektir. Konkordatoya İlgili 12 nci madde tamamen kaldırılacaktır. 1, 2, 3 ve 4 üncü maddeler yüksek şûra anayasasının mukadde-mesinde ayrı mevzular olarak idhal edilecektir.
- Yüksek şûra anayasasındaki tadilâta gelince, muaddel anayasa bilhassa bu iş için kurulacak hususî bir komisyonun tetkikine arzedilecektir.
- Bunu müteakip büyük üstat tarafından celseye son verilmiştir.

(☆)

YANKILAR

1966 senesi içinde, Panama Büyük Locası 50 nci (1916); North Dakota ve Victoria Büyük Locaları 75 inci (1889); Montana ve Nova Scotia Büyük Locaları 100 üncü (1866) ve Connecticut Büyük Locası 175 inci (1789) kuruluş yıl dönümlerini büyük törenlerle kutlamışlardır.

1967 senesi içinde, Idaho ve New Brunswick Büyük Locaları 100 üncü, Grande Loge Nationale Française 150 nci (1817); Rhode Island 175 inci (1791) ve İngiltere Büyük Locası 250 nci (1717) kuruluş yıl dönümlerini kutlayacaklardır.

Schröder Riti diye anılan ve Almanya Büyük Locasına mensup pek çok locada tatbik edilen ritüelin müellifi Friedrich Ludwig Schröder B.in ölümünün 150 nci yıl dönümünde, 112 sene müddetle birinci çekicini tuttuğu Hamburg'taki «Emanuel zur Maienblume» locası kardeşleri tarafından özel bir törenle anılmıştır.

Ölümünün 150 nci yıl dönümünde, büyük Alman müfekkiri Johann Gottlieb Fichte B.in hâtrasını tazimen, Almanya Devlet Darphanesinde 500.000 adet beş marklık gümüş sikke bastırılmıştır. Bu sikkenin bir tarafında Fichte

B.in profilden kabartma resmiyle doğum ve ölüm tarihleri, diğer tarafında da: «Dünya kardeşliğine ithaf: yalnız iyi olan şey saadet bahşeder». (Nur des macht glücklich, was gut ist) ibaresi hakkedilmiştir.

15 Ekim 1966 tarihinde Wiesbaden'de yapılan konvan sonunda, Heinz Rüggeberg B., Birleşik Almanya Büyük Locaları büyük üstatlığına seçilmiştir. Almanya büyük üstatlarından Friedrich A. Pinkerneil B. tarafından 50 yıl önce Marburg am Lahn'da kurulan ilk körlere mahsus okuldan mezun olanlardan bugüne kadar, 900 ü çeşitli üniversitelerden diploma almış bulunmaktadırlar. Bu okulun kütüphanesinde, 50.000 den fazla körlere mahsus alfabeyle yazılmış kitap, 1200 sesli banda alınmış tekmil eser, körlere mahsus kitapları basacak matbaa, ve çeşitli ders araçları bulunmaktadır.

Bu okulun kuruluşu gününden beri, önce talim heyetinde, sonra müdürlüğünde bulunmuş olan Prof. Dr. Carl Stehl B.'e Almanya Büyük Locası tarafından «masonluk liyakat madalyası» verilmiştir.

Wolfgang Amadeus Mozart B.in ölümünün 175 inci yıl dönümü bütün dünyaca

özel törenlerle kutlanmıştır. İstanbul vadisinde çalışan Libertas Kolu da bu anma törenine iştirak etmiştir.

Meslek hayatında kırk yılı aşmış olan avukatlar şerefine 3 Aralık 1966 tarihinde İstanbul Barosunca tertip olunan törende, Eftatıyos Sandalcıoğlu, Jak Yakar, Kaludi Laskari, Hristaki Angelidi ve Ali Şevket Ürkün kardeşlerimiz de armağanlarını almışlardır. Kendilerine daha nice yıllar, hak, adalet ve kardeşlik uğrunda çaba sarfetmenin nasip olmasını dileriz.

Sevenler kolundan Selçuk Koşer Kardeşimizle Nurbın hemşiremizin Dikmen

muhterem kolundan Necib Alayell kardeşimizle Rose-Marie hemşiremizin, ve Sadık Dostlar muhterem kolundan M. A. Adalan Kardeşimizin kızı Zeynep Adalan evlâdımızla Alev Sonat'ın nikâh törenleri yapılmıştır. Kardeşlerimizi candan tebrik eder, kendilerine sonsuz saadetler dileriz.

Fransa Millî Büyük Locasının 1967 senesi vazifelilerinin ve büyük üstadının 3 Aralık 1966 tarihinde Paris'te yapılan is'at töreninde Türkiye Büyyk Locası adına büyük vazifelilerimizden Nafi Ziya Başak B. bulunmuş, ve kardeş büyük locaya Türk masonlarının sevgi ve selâmlarını iblâğ etmiştir.

(☆)

Göz yumma güneşten, ne kadar nuru kararsa
Sönmez ebedî, her gecenin gündüzü vardır.

Tevfik Fikret

ALBERT PIKE

Nesir ve şiir Ustadı (*)

Charles S. Guthrie

Albert Pike'in «Morals and Dogma» sının ve diğer masonik eserlerinin sürükleyici ahengi, eşsiz stili ve ciddiyeti yazıldığı tarihlerden beri okumuşların hayranlığını kazanmıştır. Pike'in fransızlukla ünsiyetinden çok daha önce şiir ve nesir yazdığı zamanlarda başlayan bu hayranlık rastgele değildir. Pek az kimseye nasip olmuş, fakat pek çok kimsenin de hasretini çekecek tarzda kelimeleri kullanmasını öğrenmişti.

Kâşif Zebulon Pike'in uzaktan kuzeni olan Albert PIKE 1809 da New England'ta doğmuştur. Aynı yıl, Tennyson, Charles Darwin, Abraham Lincoln ve Edgar Allan Poe'yu da dünyaya getirmiştir. Büyüdüğü devrede Pike, Amerikan tefekküründeki «transcendentalism» in heyecanı ile, sonradan pek çok gelişen İngiliz romantizmini karşısında gördü. Transedentalistlerden, masonik yazılarına yerleşen ciddiyeti öğrenmiş olduğu gibi, İngiliz romantiklerinden de tabiat sevgisi, hürriyet ve müsavat esaslarını almıştı. Pike, Birleşik Amerika'da Emerson, Thoreau, Hawthorne,

(*) The New Age. June 1966.

Whitman ve Melville'le aynı yüzyılda yaşadı. İngiltere'de o devrin büyük şairleri de Byron, Shelley, Keats ve Robert Burns idiler.

Formel eğitimi yarım olmasına rağmen (Harvard kolejine devam etmiş, fakat mezun olmamıştır). Pike, geniş çapta okuyarak ve kendi gayretiyle öğrenerek devrinin en okumuş bilgini haline gelmiştir. Hayata New England'ta öğretmen olarak başlamış, sonra batıya ve hayatının büyük bir kısmını geçirdiği güneye gitmiştir. Türli dilleri bilmesi ve bu suretle onların edebiyatını mütalâa edebilmesi, son senelerin, eski mütefekkirlerin ve yeni filozofların HİKMETleriyle dolu olan masonik yazılarında çok işine yaradı.

İlk batıya gidişinde New Mexico'ya kadar uzandı. Daha o zaman şiir yazıyordu ve bu Pike'in, «House of the Temple» de, 83 yaşında vefatına kadar devam etmiştir.

Albert Pike'in ilk yayınlanan eseri, yirmi yaşında iken yazdığı «Hymns to the Gods» dur. Bu şiirler çok iyi karşılanmıştır ve Pike'in pek çok yıl sonraları masonik eserlerine intikal eden klâsik bilgiye ne kadar derinden vâkıf olduğunu açıkça gösterir. Diğer şiirleri kendisi gibi şair ve mason Robert Burns'ün hâtırasından keyifli, neşeli konulara, «Rocky Mountains» deki tabiat şaheserleri üzerine, gençlik rapsodilerine, konfederasyona dair vatanseverce insanlara, aşka ve ölüm duygusuna kadar çeşitli temalarda dağılmıştır.

Albert Pike, en sonunda Arkansas'ta, Little Rock'ta yerleşti ve orada gazete editörü ve avukat oldu. Bu tecrübeler «Morals and Dogma» da en büyük ifadesini bulan ve onun İngiliz lisanını ifadede doğuştan sahip olduğu kolaylığı geliştirmeye yardım etti. Arkansas'taki ilk senelerinde Pike, «Prose Sketches and poems» i yazdı. Bu eser Shelley ve Byron gibi romantik şairlerin tesirini açıkça gösteriyor. Pike, Arkansas'ta çalışmaya devam etti ve uzun yıllar, gelişmekte olan bu devlette en mühim insanlardan biri oldu. Mexica savaşında Birleşik Amerika ordusunda yüzbaşı olarak hizmet etti.

Kuzey'le Güney arasında başlayan ve sonradan kardeş kavgasına ve iç-savaşa çevrilerek büyüyen ayrılık duygusunun doğuşu ile Albert Pike'in sempatisi, doğduğu New England'ın isyancıları ile değil, açıkça, içinde yaşadığı bölge halkına idi. Güney davasına hararetle sarıldı ve savaşın başında «brigadier general» olarak hizmet etti. Güneye bağlılığı muhtelif şiirlerinde bilhassa «Dixie» sinde iyice görülür. Belki de masonik olmayan, en dikkate değer bu şiir, bugün, Amerikan literatürünün bir çok antolojilerinde zikredilmiştir.

Albert Pike'in masonik karyeri 1850 de mason olduktan sonra başlar. Doğal verileri olduğu gibi muhafaza ederek İskoç ritinde hızla ilerledi ve 1859 da güney jürisdiksiyonu 33. derece süprem konseyinin hâkim büyük âmiri oldu. Bu vazifeyi ölüm yılı olan 1891'e kadar yaptı. Bu devre içinde, mukaddes kitaplardan ve belli başlı dünya dinlerinin gerçeklerinden toplanan öğütlerle olağanüstü bir tarzda hazırlanan «Morals and Dogma» yı tamamladı. Yine bu devrede Pike İskoç ritinin ritüellerini daha manalı ve daha ruhlu şekilde yeniden kaleme aldı.

Pike'in ömrü sona yaklaşmış geçmiş tecrübelerine göz attığı zaman en çok bilinen «Every year» şiirini yazmıştır ki, yaşlı bir masonun hayatı nasıl gördüğünü ve onun iyi olduğunu meydana koyar.

«Life ise a count of losses... Every year.....
Earth's hold on us grows slighter...
And the heavy burden lighter,
And the Dawn immortal brighter... Every year.»

Hayat kayıpların bir hesabıdır,
Her geçen yıl.....
Dünyanın tutkusu yavaş yavaş artar,
Ve ağır yük hafifleşir,
Ve şafak ölmezleşir ve daha parlaklaşır,
Her geçen yıl.....

Böylece, masonluğun ileri yaşa ve ölüme ait felsefesi Pike'in birinden memnunluk duyduğu ve diğerinden de ümit ve halâs beklediği iki dünya arasındaki halini gösteren «Every year» in son satırlarında iyice derlenip toparlanmıştır.

İşte, genç öğretmen olarak başkalarına öğretirken kendisini yetiştirmek için didinmeleri, hudutta tabi ve naşirliği, avukat ve asker olarak vazifeleri ve ömrü boyunca yabancı dillerde okuma ve araştırma, Albert Pike'in edebî değerini tam manasiyle inkişaf ettirmiş, insanlığın ve masonluğun istifadesine sunmuştur.

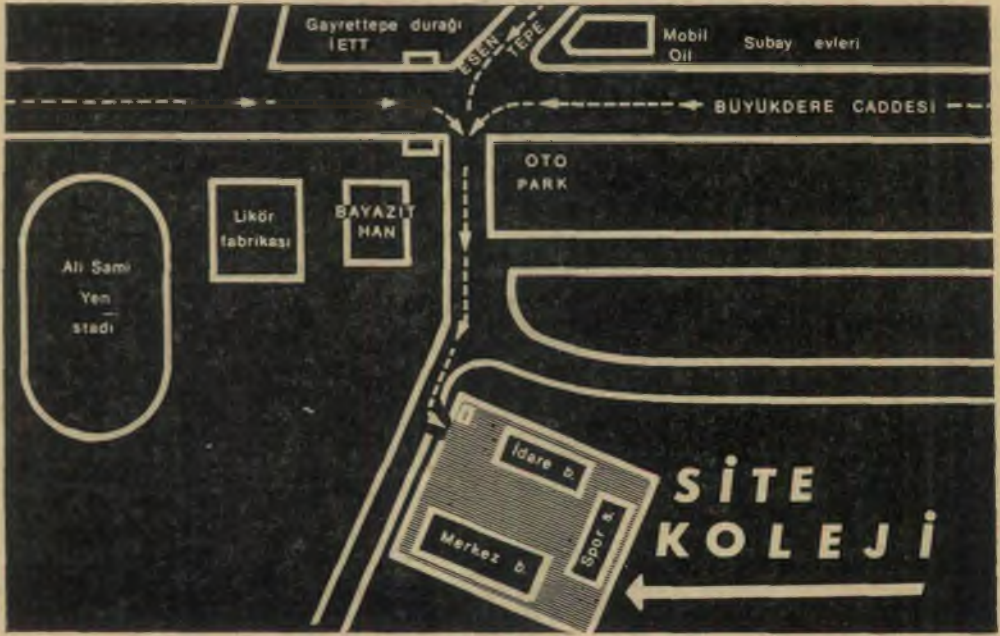
Pike'in masonluğu laik yazılarında yerini bulmuş ve laik anlayışı masonik eserlerinde bol bol kullanılmıştır. Ömür boyunca gelişen bir kabiliyet dünyayı ve özellikle İskoç ritini, sisli geçmişten çağımıza kadar araştırma ve toplamalarıyla başka hiç bir mason yazarının yapamadığı gibi zenginleştirmiştir.

(■)

Site KOLEJİ

KIZ - ERKEK
ORTA - LİSE
YATILI - GÜNDÜZLÜ

İNGİLİZCE ve FRANSIZCA yabancı dilleri öğretilir. Çocuklarımızın SOSYAL ve KÜLTÜREL GELİŞMELERİ üzerinde titizlikle durulan, bütün bölümleri Millî Eğitim Bakanlığı okullarıyla denk, disiplinli bir kolejidir. AYDINLIK, KALORİFERLİ yatakhaneleri, GENİŞ bahçesi ve SPOR SALONLARI ile çocuğun okul içine ilgisi çekilmektedir.

Okulun Site'm adlı BİR DERGİSİ, geniş kadrolu BANDOSU ve öğrenci taşımak için OTOBÜS SERVİSİ VARDIR.

Telefon : 48 42 69

Adres: Mecidiyeköy - Gayrettepe

MİMAR SİNAN DERGİSİNİN

*hazırlama, basım ve yayım işlerinde
yardımcı olmak isteğinde bulunan
genç kardeşlerimizin
Mimar Sinan Muh .: L .: kâtipliğine
müracaat etmeleri rica olunur.*

MİMAR SİNAN DERGİSİ

**Türk Yükseltme Cemiyeti üyelerinin
her çeşit ilânlarını
kabul edecektir.**

Tam sayfa	600	T.L.
Yarım sayfa	350	T.L.
Çeyrek sayfa	200	T.L.
Küçük parça	125	T.L.
Her satıra	15	T.L.

T.B.L.
1951

Fiyatı 4 Liradır.